

25 CENT

# V E R S L A G

VAN HET BUITENGEWOON CONGRES  
DER S. D. A. P., GEHOUDEN OP  
8 EN 9 JANUARI 1916, TE ARNHEM





# **V E R S L A G**

**VAN HET BUITENGEWOON CONGRES  
DER S. D. A. P., GEHOUDEN OP  
8 EN 9 JANUARI 1916, TE ARNHEM**





# VERSLAG VAN HET BUITENGEWOON CONGRES DER S. D. A. P., GEHOUDEN OP 8 EN 9 JANUARI 1916, TE ARNHEM

Eerste dag.

Tegen één uur liep Zaterdagmiddag de groote zaal vol met afgevaardigden en belangstellenden. Het podium was sober versierd met planten en heesters. Hoog erboven kleurde de vlag der Partij.

## De openingsrede.

Om kwart over eenen laat de Partijvoorzitter VLIEGEN den hamer vallen.

Hij begon de openingsrede met een welkomstgroet aan de afgevaardigden der afdeelingen en aan de delegatie van het N.V.V. De samenwerking, die uit dezer laatsten aanwezigheid blijkt, is zeer verheugend. Een woord van welkom ook aan den secretaris van het Internationaal Bureau, Kamiel Huijsmans, die in ons midden is. Zijn aanwezigheid hier herinnert ons aan onze taak in het belang der internationale verbandingen der arbeidersklasse, in het belang van den vrede. (Luid applaus.)

Toen de Regeering in de Troonrede de hervatting van het gewone politieke werk aankondigde, hetwelk zeggen wilde, dat de politieke strijd weer zou worden hervat over de geheele linie, vroeg de Partijleiding zich af, welke houding er diende te worden aangenomen.

De groote politieke vraagstukken, waarvoor wij jarenlang hadden gestreden, gingen tot oplossing komen. De vraag deed zich echter voor, of de partij de geschiktheid en de kraacht had om die vraagstukken in de tegenwoordige omstandigheden tot een goede oplossing te brengen. Wij besloten die vraag door de Partij zelf te doen beantwoorden. Tot het gewone congres met Paschen a.s. kon daarmee niet worden gewacht. De grondwetsherziening en de belastingwetten zullen reeds voor dien tijd door de Kamer in de afdeelingen worden behandeld. Bovendien kunnen de wintermaanden, die nog resten, uitnemend voor de agitatie worden benut. Vandaar dit buitengewoon congres. De groote vraagstukken, hier aan de orde gesteld, zullen al onze aandacht vragen. Wij moeten zorgen, dat zij niet buiten ons om worden beslist. Daarom kunnen hier geen andere zaken worden behandeld die onze aandacht zouden afleiden. Het Partijbestuur heeft ook reglementair alle recht om de agenda zoo voor te stellen.

Een uitzondering moet er worden gemaakt. Het Executief Comité van het Internationaal Socialistisch Bureau heeft iets te zeggen tot de partijen der Internationale. Het heeft daartoe gezocht naar een goede gelegenheid en meent die gelegenheid te hebben gevonden in dit congres. Het Partijbestuur zal voorstellen den internationalen secretaris, Kamiel Huijsmans, morgenmiddag na afloop van het congres, daartoe het woord te geven. Ik ben er zeker van,

dat gij dit zult goed keuren. Huijsmans zal niet alleen tot u spreken, maar hij zal zijn woorden vanaf deze tribune richten tot alle partijen der Internationale in het belang van het herstel der verbroken verbandingen. (In stemming.)

Gewone partij-aangelegenheden zal ik in deze rede niet behandelen. Ik zal geen statistiek geven van ledentallen en dergelijke, zooals ik op gewone congressen doe. Maar ik voel toch behoefte er de aandacht op te vestigen, dat sedert het laatste congres ons wetenschappelijk maandschrift, „De Socialistische Gids” is verschenen. Ik wrek u op het tijdschrift, waarnaar wij zoo geruimen tijd verlangd hebben, te steunen door het werven van abonnees en door deelname in het kapitaal van den Brochurehandel.

Nu ik op het punt sta het congres te openen, gaan mijne en stellig ook uwe gedachten uit naar den man, die anders steeds in ons midden is en in den regel richting aan de discussie gaf en veelal de practische oplossingen wist te vinden: onzen partijgenoot Troelstra. Ik stel u voor in een hem te zenden telegram onze gevoelens uit te drukken. (Luid applaus.)

Twee groote dooden hebben wij te herdenken: Keir Hardie en Vaillant. Ik verzoek het congres ter eere hunner nagedachtenis zich van de zetels te verheffen. (Aan dit verzoek wordt door het congres in plechtige stilte voldaan.)

De VOORZITTER stelt nu voor de agenda vast te stellen volgens het voorstel van het Partijbestuur. Hij doet mededeeling van de volgende motie van orde, die bij hem is ingekomen, onderteekend door de afdeelingen Zutphen, Lochem, Eibergen, Brummen, Steenwijk, Marssum en Engelum:

„Het congres, alvorens de besprekingen over de ingediende resoluties aan te vangen, is van oordeel, dat de Partij als hoofdzaak blijft stellen haar Internationaal karakter en dat beslissingen aangaande de resoluties en hiertoe haar houding tegenover de „regeering” slechts gelden voorzover zij niet in conflict komen met verplichtingen die uit internationaal oogpunt zich kunnen voordoen; laatstgenoemde moeten alsdan den voorrang hebben.

Toelichting. De afdeeling is bevreesd, dat de Partij door aanneming der resoluties geheel regeeringspartij zal worden en in alle opzichten en in elke situatie de regeering zal steunen, daardoor schade zal berokkenen aan haar Internationaal karakter en te groote offers zal brengen terwille van Algemeen Kiesrecht, enz.”

De VOORZITTER vindt deze motie vaag en onduidelijk. Wil men een bepaald voorstel van orde doen, dan moet men het duidelijk en precies formuleeren.

VAN WIJHE-Löchem: Het doel der motie is er voor te zorgen, dat ook het internationaal socialistisch standpunt in de discussie vrijelijk kan worden verdedigd.

De VOORZITTER: Dat kan natuurlijk, voor zoover het in verband staat met het onderwerp dat aan de orde is. De motie is dus volkomen overbodig.

De agenda wordt volgens het voorstel van het P.B. vastgesteld.

### Ziekte- en Invaliditeitsverzekering.

Aan de orde is de resolutie over de ontwerpen nopens de ziekte- en invaliditeitsverzekering, luidende als volgt:

„Het congres der S. D. A. P.; kennis genomen hebbende van de plannen der regering inzake de Ziekte- en Invaliditeitsverzekering; verwijzende voor wat betreft de eischen der partij ten opzichte der sociale verzekering in het algemeen naar de resolutie daaromtrent vastgesteld op het congres te Utrecht in 1911; overwegende, dat, vergeleken bij die der vorige regering, deze ontwerpen een flinke schrede voorwaarts zijn in de richting der eischen, die de arbeidersklasse op dit gebied heeft te stellen en in menig opzicht eene verbetering zijn te noemen, in het bijzonder voor wat betreft:

- het zelfbestuur der verzekerden;
- de opname der geneeskundige behandeling;
- de uitbreiding der verzekering tot de losse arbeiders en dienstboden;
- de mindere omslachtige organisatie;
- de vereenvoudigde premiebetaling als gevolg van het vervallen van het plakzegelsysteem;
- het in meerdere mate dienstbaar maken der verzekering aan het vraagstuk der algemeene volksgezondheid, enz.;

in aanmerking nemende evenwel, dat nog in vele opzichten deze ontwerpen verbetering behoeven, met name ten aanzien van de voorwaarden, omvang en hoogte der uitkeeringen;

- het ten laste van het bedrijf brengen van het verhoogde ziekte- en invaliditeitsrisico;
- de vrijstelling van de premiebetaling der lage loonen;

- het bij het klimmen der jaren verminderen der invaliditeitsrente;

- terwijl in de allervoornaamste plaats het zelfbestuur der verzekerden op veel doeltreffender manier tot zijn recht dient te komen, o.a. door meerdere autonomie der kringbesturen en meerderen invloed der verzekerden in de hogere organen der verzekering;

- is van oordeel, dat het de plicht der georganiseerde arbeiders en hun vertegenwoordigers in het Parlement is, naast de aanvaarding van de bij deze ontwerpen voorgestelde verbeteringen en steun-verleening aan de regering, waar zij deze verbeteringen wenscht aan te brengen, met alle kracht er voor te strijden, dat deze ontwerpen zoo dicht mogelijk naderen tot datgene wat de arbeidersklasse op het gebied der sociale verzekering mag eischen.

Door de afd. Amsterdam IX is op deze resolutie het volgende amendement ingediend:

De laatste alinea worde vervangen door:  
„is van oordeel, dat het de plicht der georganiseerde arbeiders en hun vertegenwoordigers

in het parlement is, met alle kracht er voor te strijden, dat deze ontwerpen aan de eischen zullen voldoen, die op het gebied der sociale verzekering door de arbeidende klasse worden gesteld.”

Ter inleiding van deze resolutie wordt het woord gegeven aan

DUIJS: Ik moet beginnen, zegt spr., met het standpunt aan te geven, dat onze partij op het congres van 1911 te Utrecht ter zake van de sociale verzekering heeft ingenomen. Daarin werd gevraagd een ouderdomspensioen en een weduwen- en weezenpensioen, geheel bekostigd door den staat; een invaliditeitsverzekering, ten deele betaald door den staat, ten deele door de werkgevers, een ziekteverzekering, door staat, patroon en arbeiders ieder voor een derde te betalen. Bij tijdelijke onmogelijkheid tot werken werd het volle loon geëischt, bij blijvende invaliditeit een uitkering volgens een redelijk te bemeten levensstandaard. Voorts volledig zelfbeheer door de arbeiders.

Dat zijn, op de hoofdpunten, de eischen die de S. D. A. P. ten aanzien der sociale verzekering stelt.

Wat wil nu minister Treub? Als ik deze vraag beantwoorden ga, zal ik niet teveel kunnen zeggen over de ontwerpen-Talma. Ik zal in 't algemeen veel bijzonderheden moeten laten zwemmen, want anders komen wij nog in 3 dagen niet klaar. De ontwerpen van Treub vormen reeds een groot boekdeel. (Spr. toont het.) En alle stukken, die op het gebied der sociale verzekering onder verschillende ministeries gewisseld zijn, beslaan in mijn boekenkast 19 zulke deelen. (Vroolijkheid.) Ik heb ze gewogen en ze wegen zoveel als 2, 3 regeringsvarkens. (Luid gelach.)

Bekijkt men de ontwerpen-Traub, dan merkt men dat de „Dreadnought-opzet” van minister Talma met zijn Radenwet, dat waterhoofd op het magere lijfje der minimale uitkeeringen, is vervallen. De zaak is veel eenvoudiger geworden. De uitvoering komt in handen van kringfondsen, daarboven komen voor toezicht de districtsbesturen en vervolgens komt de Rijksverzekeringsbank. Het land wordt verdeeld in kringen van 10 à 50.000 inwoners. De kringfondsbesturen worden samengesteld uit 7 personen: 5 arbeiders, 2 patroons, 1 dokter en 1 apotheker. De arbeiders hebben er dus de meerderheid. Dat was niet zoo in de raden van minister Talma. Daarin zaten 4 arbeiders en 4 patroons met een ambtenaar als voorzitter, die den doorslag gaf.

Het kringbestuur kiest zijn eigen voorzitter; zijn de arbeiders het eens, dan kunnen zij den voorzitter kiezen. Uit het kringbestuur worden commissies gevormd: één voor de uitkeering van het ziekgeld enz., met een arbeider als voorzitter; één voor de geneeskundige hulp, met een arts als voorzitter en één voor de ongevallenverzekering, met een patroon als voorzitter.

Dat lijkt heel mooi, maar dan is er de raad van toezicht, daarvan zijn maar 2 van de 9 leden arbeiders. En boven de kringbesturen staan dan nog de districtsbesturen, bestaande uit 7 personen, waarvan weer maar 2 arbeiders. En juist aan deze slecht-saamgestelde lichamen komt zoowat de heele taak der volkshygiëne.

Dat laatste ziet er minder mooi uit. Vooral omdat de kringbesturen voor een niet gering

gedeelte afhankelijk van die districtsbesturen, die commissies van toezicht zijn. En wat baat het nu, of de kringbesturen goed zijn samengesteld, als zij goeddeels afhankelijk zijn van de slecht saamgestelde districtsbesturen? Wat heb je er aan als je een rijksdaalder krijgt om dien te besteden..... als je eerst voorgeschreven krijgt, hoe je het geldstuk besteden moet. (V r o o l i j k h e i d.)

Is dus de organisatie lang niet naar onzen zin, zij is toch veel makkenijker in onze richting te reorganiseeren dan die van Talma.

Wat nu de verzekering zelf betreft, een groote verbetering is het, dat de kring der verzekerden belangrijk vergroot is. De dienstboden en losse werklieden, door Talma uitgesloten, zijn door Treub opgenomen. Helaas sluit hij de arbeiders, die minder dan f 2 per week verdienen, uit. Gelukkig stond dat in de invaliditeitswet van Talma wel. Gevolg daarvan is toch, dat thans zoovelen 70-jarigen het ouderdomspensioen krijgen.

Een groote verbetering is het weer, dat in de ziekwet de geneeskundige behandeling is opgenomen. Talma had dat niet gedaan en daarom noemde Schaper indertijd zijn ontwerp hazepaper zonder haas. Een ander voordeel is, dat Treub het mogelijk maakt de kapitalen der verzekering te beleggen in instellingen ten dienste der volksgezondheid. In Duitsland heeft men voor dat prachtig werk reeds 937.000.000 mark uitgegeven. Zoo wordt de verzekering van een grooten ziekenpot tot een sociaal instituut van geweldige beteekenis. En dat wordt nu hier ook mogelijk.

De tijd van uitkeering bij ziekte is verhoogd van een half jaar tot een jaar en het zoogehate zegeltjes-plakken is vervallen. De herververzekering is mogelijk gemaakt.

Hoe staan wij nu tegenover deze wet? Ik geef er persoonlijk geen antwoord op. Wij stemden tegen de Radenwet van Talma; zij is nu vervallen. Wij stemden tegen de invaliditeitswet, omdat zij principieel inging tegen onzen eisch van ouderdomspensioen. Wij stemden voor de ziekwet-Talma ondanks haar groote gebreken.

Naar mijn onderdeel kunnen wij nu op groote principieele punten geen strijd tegen de ontwerpen-Treub voeren.

Toch hebben wij critiek. De menschen die minder dan f 2 per week verdienen, moeten weer in de wet, ook de kwestie van hoofd- en nevenberoep moet vervallen. De uitkeering bij tijdelijke ziekte moet verhoogd worden van 70 pCt. tot 100 pCt. Er moet ook een uitkeering bij bevalling komen voor de vrouw van den arbeider, die zelf geen loonarbeidster is. Vooral de vrouwen moeten daarop letten. Een goede algemeene moederschapsverzekering zal moeten ingevoerd bij afzonderlijke wet, omdat het in het systeem van het ontwerp niet zou passen. Een groot euvel is weer de krenz of wachttijd. De uitkeering zal eerst gegeven worden na drie dagen ziekte. Dat gebeurt om de door de heeren zooveel besproken „simulatie” tegen te gaan. De Kamerfractie moet zeggen: goed, wij zullen ons er desnoods bij neerleggen. Maar dan moet er een amendement ingediend worden, om bij langere ziekte ook de drie wachtdagen uit te keeren. (A p p l a u s.)

Een nadeel tegenover Talma is het, dat de kringbesturen de uitkeering niet boven 70 pCt. kunnen verhoogen tot 90 pCt.

De particuliere fondsen blijven behouden. Dat

is een nadeel. Maar men moet toegeven, dat Treub meer waar..... eischt dan Talma deed. Wij zullen verder vrijstelling van premiebetaling voor de laagste loonen hebben te eischen.

Een groot nadeel is, dat het risico der beroepsziekten ook op de arbeidersklasse wordt gelegd. De arbeidersklasse heeft het recht te eischen, dat het bijzondere bedrijfsrisico voor ziekte en invaliditeit evenzeer op de patroonsklasse wordt gelegd als het ongevalrisico. De grondslag voor de premie moet de gezondste arbeidersgroep zijn. Alle risico daarboven moet het bedrijf dragen. Wij hebben het onder Talma voorgesteld, wij zullen het ook nu moeten voorstellen. Ik mis ook een bijdrage van den staat in het belang der volksgezondheid en het begrafenisgeld.

Wat de invaliditeitsverzekering betreft eischen wij: een weduwenrente en een weezenrente niet tot het 13de, maar tot het 16de jaar.

Ook het criterium van invaliditeit is voor ons allerminst bevredigend. De arbeider krijgt niet eer uitkeering dan wanneer hij  $\frac{1}{3}$  van zijn loon niet meer verdienen kan. Men moet voor meer dan  $\frac{2}{3}$  kaduuk, óp en versleten zijn, voor men uitkeering krijgt. En dat zal nog niet uitgemaakt worden op grond van de praktijk, maar van dokters-attesten.

Tot welke gevolgen dat leidt, heb ik naar aanleiding der Deutsche jurisprudentie in 1913 in de Kamer met enkele staaltjes gedemonstreerd.

Een 70-jarige vrouw, die blind aan één oog en doof was, met een stokje moest loopen, werd door de dokters geschikt verklaard om nog  $\frac{1}{3}$  van haar loon te verdienen.

Een smid, met slechte oogen, een dubbele liesbreuk, maagziekte, kramp in armen en rug... kon volgens de dokters „met lichten arbeid op eenig terrein van het maatschappelijk leven” nog wel  $\frac{1}{3}$  van zijn loon verdienen. De „eenige lichte arbeid” voor dien man is nog het door elkaar schudden van de hersenkassen van dokters, die zulke attesten afgeven. (G r o o t e v r o o l i j k h e i d.)

Over de bedragen van de uitkeering zal ik het hier niet hebben. Wanneer men de helft van het loon eischt, dan schroeft men zijn verlangens allerminst te hoog op.

Spr. komt vervolgens op een artikelen-serie van den heer Snoeck Henkemans in „De Nederlander”. Deze vergelijkt de uitkeeringen van Treub met die van Talma en komt tot de conclusie, dat Talma meer geeft. Wil men echter vergelijken, dan moet men eerst bedenken, dat de arbeiders door middel der Tariefwet heel wat meer moesten opbrengen.

DE ROODE: De organisatie is ook veel goedkooper.

DUIJS: Precies. Voorts moet men van de premie aftrekken wat Treub wil besteden voor sanatoria, ziekenhuizen enz., terwijl Talma daar niets voor gaf. Bovendien is het systeem van uitkeering van Treub heel anders. Hij geeft een aflopende rente. Daar is op zichzelf niet veel tegen in te brengen.

Stel, dat ik een pot met 10 millioen te verdeelen heb. Dan geeft Talma iemand heel den uitkeeringstijd gelijke parten. Treub geeft echter de grootste bedragen op den leeftijd, dat men het meeste noodig heeft en laat die dan naar het stijgen der jaren afloopen tot de f 2.— van het ouderdomspensioen. Dat is ten slotte een bedroevend bedrag. Dat kan niet zoo blijven. De eisch ware wellicht te stellen,



dat wie eenmaal invaliditeitsrente krijgt, die moet houden tot den dood.

De heer Snoeck Henkemans beweert, dat men ieder jaar 39 weken rente moet betalen. Daar is letterlijk niets van waar. Had ik iets dergelijks geschreven, ik zou wat gehoord hebben. Bij 20 weken premiebetaling krijgt men de volle premie, terwijl Talma voor elke niet-betaling aftrok. Het vervloekte van het systeem-Talma was juist — de heer Henkemans moet dit weten — dat hoe ijveriger men bleef betalen, hoe meer men zich op de been hield, hoe minder rente men kreeg. Je plakte je zelf naar den bliksem. (V r e u g d e). Bij Treub is het goede juist, dat de rente niet meer koopwaar is, individueel met de premie te koop, maar dat hij is sociale zorg.

De rente is ook onder Treub te laag. Dat kan verbeteren als de staat, evenals in Duitschland, een toeslag op de rente geeft. Die kan dan allereerst gelegd worden op de aflopende rente.

Ik moet nu eindigen. In het uur, dat mij is toebedeeld, heb ik ervan gemaakt, wat mogelijk is. Ik hoop, dat ik geslaagd ben in mijn voornemen, om een hou-vast te geven aan de debatten.

Een enkel woord nog over de amendementen. Die van het N.V.V. zijn meest van redactioneelen aard.<sup>1)</sup> Tegen het amendement van het N.V.V. om het woord „flinke” vóór „schrede” te schrappen heb ik geen bezwaar. De zaak wordt er niet mee verkleind. Wij zullen de christelijke arbeiders toch moeten wijzen op de voordeelen die Treub boven Talma biedt. Wij roepen „Leve de koning!”, ook al is hij de éénoog in het land der blinden.

De ontwerpen-Treub zijn stellig een schrede vooruit. Als „geestelijke adviseur” van het P.B. (v r o o l i j k h e i d) adviseer ik het amendement over te nemen, ook dat om ergens het woord „enz.” te schrappen. Waar het precies staat, weet ik niet (l u i d g e l a c h), maar ik vind schrapping best. Tegen de andere amendementen van redactioneelen aard heb ik evenmin bezwaar. Ik doe iedereen graag een plezier. (V r o o l i j k h e i d).

Wat de voorgestelde wijziging van het slot der resolutie, ook door Amsterdam IX voorgesteld, beteekent, begrijp ik niet goed. Wij zeggen precies hetzelfde. De bedoeling is, dat wij minister Treub willen steunen bij het goede dat hij brengt, dat wij in dit opzicht met hem zullen strijden tegen de reactie.

Ik heb nu mijn taak volbracht en eindig met de hoop uit te spreken, dat eindelijk het proletariaat op het gebied der sociale verzekering iets meer zal krijgen dan beloften. Het zal er weer zelf voor moeten strijden. Het algemeen kiesrecht zal het beste strijdmiddel er voor zijn. (Luid applaus.)

Van de gelegenheid tot discussie maakt het eerst OUDEGEEST (vertegenwoordiger van het N. V. V.) gebruik.

In den regel, zegt hij, komen resoluties over dergelijke onderwerpen tot stand na overleg met het N. V. V. Deze resoluties zond men ons op 20 December toe en op den 21sten moesten wij ons oordeel geven. Wij gaven enkele

redactiewijzigingen in overweging, echter ter behandeling binnenskamers. Want op dit congres heeft het N. V. V. geen recht amendementen te stellen.

De wijziging van den slotzin is echter belangrijker dan zij door Duijs is voorgesteld. Wij van het N. V. V. zijn steeds van meening, dat het goede, dat ons geboden wordt, gewaardeerd kan worden. Maar voor datgene waarvoor nog gestreden dient te worden, moeten wij scherp opkomen. En in dit opzicht is de resolutie van het P. B. wat slap. Wij willen — en dat ligt voortreffelijk opgesloten in het amendement van Amsterdam IX — dat geëischt wordt, dat de ontwerpen niet alleen zooveel mogelijk, maar geheel zullen zijn in overeenstemming met onze eischen.

VAN WIJHE-Lochem: Gij zult wel weten over welke punten wij zullen spreken ook als de sociale hervormingen aan de orde zijn. De voorzitter heeft zooveel echter zelf gezegd, dat onderwerpen, direct met het behandelde in verband staande, ter sprake kunnen worden gebracht. Op technisch gebied wil ik mij niet tegenover den inleider stellen. In détails wil ik niet op zijn rede ingaan en wanneer door mij op het groote verband zal worden gewezen, waarin onze strijd voor hervormingen moet staan, moet men niet zeggen, zooals „Het Volk” en Wibaut in „Het Weekblad” hebben gedaan, dat nu de arbeiders in Nederland moeten kiezen tusschen óf hervormingen óf internationalen socialistischen strijd. Want deze zijn niet te scheiden. Het gaat om het een en het ander. Want van ganscher harte sluit ik mij aan bij den wensch van Duijs, dat door de actie der arbeiders zelf het best mogelijke bereikt zal worden. Maar als ik dat doe, dan moet gij toelaten, dat ik dezen strijd binnen de nationaliteit stel op den bodem onzer algemeene internationale beginselen. De strijd voor de sociale hervormingen wordt thans zeer bemoeilijkt door het imperialisme. Het algemeen kiesrecht, dat wij ons voorstellen spoedig te veroveren, is onder het imperialistisch regime van thans veel minder waard dan voor 20, 30 jaar. Wie spreekt van „volledige democratie” (resol. I) moet van meer spreken dan van een A. K. voor mannen en vrouwen voor een volksvertegenwoordiging, wier invloed in het Imperialisme ontzaglijk verminderd is. Daarvan ondervindt onze kracht tot sociale hervorming ook de nadeelige verzwakkende terugwerking. Het militarisme is een groot struikelblok voor de sociale hervormingen en het militarisme wecdt onder het imperialisme steeds sterker. Het imperialisme is de grootste vijand die bestreden moet worden voor de verovering van sociale hervormingen. Dat weet Duijs ook wel, blijkens de brochure over de f46½ miljoen die hij indertijd schreef.

Door de S. D. A. P., „Het Volk” en de Kamerfractie wordt echter dat imperialisme en dus ook het militarisme direct gesteund. Bij de Landstormwet werd tot de regering gezegd: gij kunt van ons krijgen wat gij noodig hebt.

Ook in de belastingwetten van Treub worden miljoenen gevraagd voor het militarisme. Als gij, arbeiders der S. D. A. P. voortgaat u vast te leggen aan landsverdediging en volksleger, dan weten wij in de propaganda niet te antwoorden, als men ons toevoegt: uw partij wil ook miljoenen geven voor het militarisme, dus houdt de bezwaren meê in stand tegen de sociale hervormingen.

<sup>1)</sup> Dit is een vergissing van den inleider. Door het D.B. waren enkele wijzigingen aan het P.B. in overweging gegeven. Deze voorgestelde wijzigingen waren den inleider meegedeeld om er bij zijne inleiding zoo noodig rekening mede te houden en ze desverkiezend over te nemen.



Wat baat het te stemmen tegen oorlogsgrooitingen, als gij een militairen eisch op uw program houdt? Gij breekt zoo uzelf af. Wij kunnen niet vast en sterk staan in den strijd voor sociale hervormingen als wij tegelijkertijd het militarisme handhaven.

Door het militarisme wordt verder de schuldenlast der staten enorm verzwaaard. In Duitschland vraagt men zich reeds af: Waar gaat het heen? Dat wordt de groote kwestie van de toekomst; voor sociale hervormingen zal geen geld en geen aandacht zijn.....

De **VOORZITTER**: Ik heb Van Wijhe nu een half uur laten spreken n a a s t het onderwerp, dat aan de orde is.....

**STEMMEN**: Juist.

De **VOORZITTER**: Ik wilde daar niet tegenin gaan. Maar ik moet hem toch verzoeken tot het onderwerp te komen dat aan de orde is. Hij heeft 5 amendementen ingediend, maar geen is er bij over ziekte- en invaliditeitswet. Ik moet hem nu verzoeken tot het onderwerp te komen. (Luid applaus.)

**VAN WIJHE**: Ik kon mijn amendementen niet eerder indienen. Mijn afdeeling, die mij vrij mandaat gaf, vergaderde pas gisteravond. Ik heb ook op de resolutie over de ziekte- en invaliditeitsverzekering een amendement, dat ik met opzet bij mij hield om het straks voor te lezen.

De **VOORZITTER**: Behandel u dat dan.

**VAN WIJHE**: Goed. Ik wijs er dan op, dat het imperialisme een groote reactie heeft veroorzaakt, ook in ons land. „Het Volk” heeft geschreven, dat nu gestreden moet worden tegen „reactie” en vóór „democratie”. Spreker citeert daartoe eenige exemplaren van „Het Volk”. Welnu, het is een onmogelijkheid om samen met een imperialistische regering vóór Democratie te strijden. Gij arbeiders kunt het alleen, als gij blijft staan op uw eigen standpunt en den strijd voert tegen alle regeeringen van het imperialisme, ook tegen deze regering, die niet beter is dan de andere.

Dacht men nu werkelijk, dat in deze wetgevende periode ernstige sociale wetgeving is te wachten? Die ontwerpen zijn niets dan een lokmiddel voor de volgende verkiezingen.

Hoe kan men deze regering steunen? Zij heeft zich op alle gebied aan reactie schuldig gemaakt. Gij zijt er niet voldoende tegen opgekomen. Welke kracht is er uitgegaan van u tegen de machten der reactie?

In de Kamer is ten deele goed, ten deele niet goed gesproken. Maar wat baat dat gepraat, als gij niet de dragers en de steuners zijt van de eischen die daar gesteld worden? Niet door middel van één demonstratie, zooals het N. V. V. deed, maar door uw macht als massa, die niet kan worden tegengehouden, ook niet door uw eigen leiders, moet gij iets bereiken. Gij moet zijn de dragers der revolutionaire gedachte, die in een daad zich uiten wil.

De sociale verbeteringen zijn de uitdrukking van de economische macht der arbeiders. En hoe hebben de vakvereenigingen, in Duitschland en Engeland niet geleden door de macht van het imperialisme. De veroverde arbeidsvoorwaarden moesten worden geofferd aan het nationalisme.

Moeten wij dan hier alleen spreken over de techniek dier dingen allereerst, van hoeveel belang dit ook zij? Moet gij uw strijd niet stellen in het algemeen teeken van den tijd. Gij moet dat eischen van uw leiders, gij moet u niet

laten terugdringen binnen de bescheiden grenzen van uw eigen land. Uw strijd moet deel zijn van den algemeenen strijd tegen de reactie van het imperialisme.

Gij moet van uw leiding eischen, dat zij u beter voorlicht en aanvoert in dien strijd. Daarom stel ik u het volgend amendement voor, n.l. om aan de resolutie te doen voorafgaan.<sup>1)</sup> „Het Congres, constateerende, dat in het imperialisme nog meer dan voorheen alle sociale hervormingen worden belemmerd door:

a. het onophoudelijk voortwoekerend militarisme, onverschillig of dit in den tegenwoordigen legervorm of in den vorm van een eventueel z.g.n. „volksleger” gehuld is,

b. door den steeds groeienden schuldenlast, c. door de veldwinnende reactie, die hoogstens als sociale hervorming aanbiedt een deel van de geweldige winsten, die de bezittende klasse perst uit de toenemende ellende der massa's,

verwerpt, méé daarom, principieel alle militaire uitgaven, onder welken vorm ook voorgesteld,

neemt er met verontwaardiging kennis van, dat minister Treub, in schijn een pensioen invoerend, toch in den vorm van een schandelijke pensioenbelasting de groote massa wil laten betalen,

roept de arbeiders toe deze en andere voorstellen van deze regering als zoovele lokmiddelen voor de a.s. verkiezingen, met de bedoeling het socialistische arbeidersdeel te binden aan een liberaal blok

en draagt aan de soc.-dem. fractie op in dezen geest in de Kamer den strijd voor de sociale hervormingen zoo krachtig mogelijk te voeren.”

Neemt gij deze resolutie aan, dan verbindt gij uw revolutionair optreden in dezen tijd aan wat gij op sociaal gebied verkrijgen kunt. Dan zult gij voor uzelf een macht vormen om door de branding van dezen tijd heen iets te doen voor het socialisme. (Eenig applaus.)

Mevr. **VAN KUIJKHOF** (Amsterdam IX): Wij stellen ons amendement voor, omdat wij onzen strijd niet moeten voeren om ons doel te bereiken, maar om te bereiken de verwezenlijking van de eischen door de georganiseerde arbeiders op het gebied van sociale verzekering gesteld.

Afdeeling Amsterdam IX wenscht de uitdrukking, „Steun-verleening aan de regering”, niet in de resolutie te zien opgenomen.

Het spreekt van zelf, dat we de regering zullen steunen, als ze onze eischen inwilligt, dat behoeft niet in een resolutie van onze partij te staan.

Amsterdam IX dringt er bij het Congres op aan voor dit amendement te stemmen.

**DE MIRANDA** (Amsterdam III): Ik zal u

<sup>1)</sup> Bij het definitief gereed maken van het verslag in brochurevorm merk ik op, dat dit amendement bedoeld was een deel der resolutie G. W. te vervangen, daar ik gedacht had, dat de volgorde der beschrijvingsbrief zou worden gehandhaafd. Omdat ik alleen Zaterdagmiddag aanwezig kon zijn en men niet met G. W. herziening, doch met de Verzekeringsontwerpen begon, heb ik deze „algemeene beschouwingen” en dit — eenigszins gewijzigd amendement in dit verband behandeld.

uit de hooge sferen, waarin de vorige spreker u geleid heeft, moeten terug voeren tot de werkelijkheid die ons bezig houdt.

STEMMEN: Zeer juist!

DE MIRANDA: Ik knoop vast aan de woorden van Duijs, dat het meer dan tijd wordt, dat na ruim 10 jaren voorbereiding, op het gebied der soc. verzekering eindelijk iets tot stand komt, dat wij eindelijk de vruchten onzer jarenlange agitatie gaan plukken. (Applaus.)

STEMMEN: Zeer juist!

DE MIRANDA: Een woord heb ik te zeggen over de aflopende rente. Het is juist, dat wie op vrij jeugdigen leeftijd invalide wordt, het meeste noodig heeft. Maar is het daarom noodig, dat de ouderen worden afgescheept met zulke buitengewoon kleine bedragen? Daardoor wordt verscherpt de misstand, dat zij die heel hun leven lang betalen, dat doen voor anderen terwijl wij op het 65ste jaar het bedrag der ouderdomsrente krijgen. Dat maakt het systeem zeer impopulair. Een hogere invaliditeitsrente van 65 tot 70 jaar zal bovendien al spoedig dwingen tot verhooging der f 2 ouderdomsrente. Dat gemis zal een zoo sterke agitatie doen ontstaan, dat daarbij wellicht het goede, dat Treub boven Talma bracht uit de aandacht zal verdwijnen. Een amendement zal ik niet voorstellen, maar kan de leiding niet agitatie in die richting toezeggen? (Applaus.)

DUIJS, de sprekers beantwoordend, verklaart zich bereid het slot der resolutie zóó te wijzigen, dat de woorden „zoo dicht mogelijk naderen tot” luiden: „voldoen aan”. Ik heb het slot gereedgedaan als ik het deed, omdat wij er van overtuigd zijn, dat wij binnen het kapitalisme onze eischen nooit ten volle ingewilligd zullen krijgen. Schreef men het neer, dan zou het de resolutie verslappen. Van mijn kant is nu alles vergeven en vergeten. (Vreugde.)

Wat het „steunen” der regering betreft, als zij wat goeds wil, steunen wij haar en het zou klein zijn, dat niet te willen uitspreken.

Aan De Miranda antwoord ik: ik heb meer malen in mijn rede gezegd, dat er een zekere pot is, die verdeeld moet worden. Het moet uit de lengte of uit de breedte komen. Geef ik op jongeren leeftijd een hogere rente, dan moet ik op hooger jaren leeftijd een lagere rente geven. Of de rente zou verhoogd moeten worden.

DE ROODE: Er moet meer in den pot.

DUIJS: Ik begrijp ook niets van die lage bedragen. Zij moeten de hoogte in en ik noemde reeds een toeslag op de rente door den Staat, als in Duitschland. Dat zou de lagere renten ten goede kunnen komen. Er is ook over te praten, om de invaliditeitsrente te laten loopen tot den dood. Gij kunt er zeker van zijn: wij zullen in de Kamer halen wat er te halen is. (Applaus.)

Die hooge renten van Talma zijn maar theoretisch. Geen arbeider verdient zijn leven lang f 1100. Talma telt alle betaalde premies bijeen en berekent daarnaar het resultaat. Elke week van mindere verdienste verlaagt de rente. Het systeem-Treub is daar tegenover juist. Het maakt de rente los van de premie en hij komt tot uitkeeringen die veel hooger zijn dan die van Talma in de practijk. Gemiddeld zou onder Talma een normale arbeider nooit meer dan f 2.50 per week rente krijgen, bij Treub is het veel hooger. Toch is het nog veel

te laag. Men kan het aan de fractie gerust over laten om er op te slaan, dat de stukken er af vliegen. (Vreugde.)

DE MIRANDA: De arbeider wordt het meest invalide op lateren leeftijd, juist als de rente volgens Treub het laagst is.

DE ROODE: Meest boven het vijftigste jaar.

DUIJS: Er moet natuurlijk bij die rente heel wat bij. Schaper zal er ook bij de ouderdomsverzekering over spreken...

DUIJS: Accoord, wij zijn het daarover allemaal eens. Nu kom ik tot Van Wijhe. Ik dacht eerst met de beantwoording maar te wachten tot een congres waar wij landsverdediging en imperialisme behandelen, dan zal Van Wijhe de sociale verzekering wel bespreken. Hij is als een van die menschen, waarvan verteld wordt, dat zij in de W. C. het eten koken en in de keuken hun behoeften doen. (Grootte vroolijkheid.) Hij sprak over allerlei dingen, die voor de hand liggen en waarover wij het waarschijnlijk eens zijn. Met zoo'n betoog beleedigt men dit congres, bestaande uit de mannetjesputters der partij.

STEMMEN: Juist!

DUIJS: Zoo iets moet je gaan zeggen in Anjum, Pingjum of zoo ergens, maar niet hier. (Applaus.)

Is dat een manier van doen? Mag men zeggen, dat deze zaak slechts betreft de techniek der wetgeving? De verlaging der premie, verhoging der rente, moederschapsverzekering, zijn dat technische zaken? Wie dat zegt, schaadt de zaak der arbeiders ten zeerste. (Luide toejuiching.) Zoo maakt men de arbeiders lauw en onverschillig voor de zaak, waarbij groote belangen ten nauwste zijn betrokken.

Had ik vandaag over imperialisme en militarisme gaan spreken, dan zou men mij kunnen zeggen: Ga heen, ge hebt uw plicht niet gedaan, gij hebt niet verricht waarvoor wij u hebben aangenomen, gij hebt het „Wien Neêrlands bloed” gezongen, terwijl wij u gehoord hebben, om de „Internationale” ten gehoor te brengen. (Vreugde.)

VAN WIJHE: Gij begrijpt heel goed, dat gij mij met deze argumenten niet bestrijden kunt.

DUIJS: Ach wat, als gij des Zondags preken moet, gaat gij ook niet op de harmonika spelen.

VAN WIJHE: Je hebt van preeken niet veel verstand.

DUIJS: Dat kan wel zijn, maar ik heb wel van iets anders verstand.

Gij hebt mij verweten, dat ik nu van een andere meening ben dan toen ik mijn brochure'tje over de f 46½ miljoen schreef. Het is niet waar. Ik denk vandaag nog precies zoo als toen, al zou ik nu wellicht andere woorden gebruiken.

Maar moogt gij dat zeggen? Gij zijt in de laatste plaats de persoon anderen verandering van opinie te mogen verwijten. Nu voel ik mij verplicht iets mede te deelen.

Toen wij in Augustus 1914 in de Tweede Kamer hadden gestemd voor de mobilisatiekredieten, schreef gij aan het Partijbestuur een brief, waarin gij u bereid verklaardet de houding van Kamerfractie en Partijleiding te verdedigen. (Grootte beweging.)

VAN WIJHE: Zóó heb ik het niet geschreven.

DUIJS: Wat? Dan zal ik uw briefkaart voorlezen. Gij schreeft op 20 October 1914:

W. P.

Volgens uw circulaire inzake inlichting aan de afdeelingen over den stand van zaken en houding P.-B. en Kamerfractie zullen de Kamerleden en de leden van het P.-B. zich beschikbaar stellen voor dit werk. Vermoedelijk op grond hiervan, dat zij onderlinge besprekingen hebben bijgewoond die deze houding hebben vastgesteld.

Aangezien te het belangrijkste en meest principieele dezer houding toch ook wel in onze organen gepubliceerd zal zijn en 2e die sprekers, die van begin af aan zich volkomen met deze ontwikkeling van onze positie homogeen voelden, geacht kunnen worden deze situatie te begrijpen, dus ook te kunnen verdedigen en toelichten en 3e mogelijkerwijze behoefte bestaat aan een grooter aantal sprekers, 't zij aan een ruimere verspreiding van hen, ben ik zoo vrij mij gaarne beschikbaar te stellen, om in dit werk het aandeel te verrichten, dat men i. c. sub 3e mij zou meenen te kunnen opdragen.

Bij voorkeur in het Oosten van het land

m. g.

M. C. v. WIJHE.

(Herhaalde groote beweging. gefluit en geroep.)

STEMMEN: Foei! Schande!

DUIJS: Niet ik, maar gij zijt dus van meening veranderd. Dat is op zich zelf nog niet zoo erg, maar het moest u toch tot groote bescheidenheid stemmen.

STEMMEN: Juist.

Niet uw verandering van opinie neem ik u kwalijk, maar wel dat gij juist nu den zedemeester over de partij uithangt. Wie kaats moet den bal verwachten.

Als het proletariaat zich krachtig organiseert is er wel wat van deze wetsontwerpen terecht te brengen, een onderwerp, dat minstens even belangrijk is voor het Nederlandsche proletariaat als de wereld-oorlog. Het instituut der sociale verzekering is voor de arbeidersklasse van het allergrrootste belang; het kan zijn groote opvoeder worden en een wegbereider tot de nieuwe maatschappij. Gij kunt er alles van maken, maar niet als gij den weg van de frase vogt, alleen als gij daden wilt doen. (Luid applaus.)

DE VOORZITTER zegt dat het amendement-Van Wijhe blijkbaar bedoeld is als een soort aanhef van de resolutie. Blijkbaar was het eerst als aanhef van een andere resolutie bedoeld, zooals uit eenige teekenen blijkt. Het past trouwens even goed of even slecht bij elke andere resolutie als bij deze. Hij wil in deze resolutie over de sociale verzekering inlasschen o.a. een uitspraak tegen het volksleger, nota bene een punt van alle socialistische strijdprogramma's. Ook de mobilisatie wil hij terloops even veroordeelen. In deze resolutie-aanhef wordt niet de minste rekening gehouden met de congres-agenda. Dat is geen ernstige manier van zaken doen, die verwarde opsomming van allerlei onsamenvangende dingen. Ik stel voor, naar aanleiding van dit amendement over te gaan tot de orde van den dag.

Dit voorstel van den voorzitter wordt met op 4 na algemeene stemmen aangenomen.

VAN WIJHE: U had moeten vragen: zijn er ook vijf afdeelingen die het ondersteunen.

De VOORZITTER: Het amendement was al door vijf afdeelingen onderteeekend, waardoor dat overbodig was.

LUB (Amsterdam IX) wil nog iets ter verdediging van hun amendement zeggen. In de resolutie staat, dat men de regeering wil ondersteunen bij de verbeteringen die zij wil aanbrengen. Maar als men dit rond en open wil doen, moet men niet de restrictie maken, dat men de regeering niet ten volle vertrouwt of zij wel werkelijk serieus werk wil. Dan is het beter, die heele zinsnede te laten vallen.

De VOORZITTER deelt mede, dat het P.-B. de vier laatste regels van het amendement-Amsterdam IX overneemt, gelijk Duijs in overweging gaf. Het andere deel van het amendement, waarin de steun aan het regeeringsvoorstel geschrapt wordt, neemt het P.-B. niet over.

DUIJS meent, dat Lub iets anders in de resolutie leest dan er in staat. Als men het woord „waar” door „nu” vervangt, is het duidelijker.

De VOORZITTER: Het P.-B. heeft geen bezwaar het woord „flinke” te schrappen. Wil iemand het schrappen? Niemand? Dan blijft het staan. Het woord „enz.” wordt geschrapt, in overeenstemming met het verzoek van het Vakverbond.

Het overig deel van het amendement-Amsterdam IX wordt met bijna algemeene stemmen verworpen.

De resolutie wordt met algemeene stemmen aangenomen.

#### Avondzitting.

De zitting wordt ruim half acht hervat.

Ingekomen is een telegram der mobilisatieclub van de 4e divisie, vastberadenheid en strijd lust aan het kiesrechtleger toewenshend. (Applaus.)

Aan de orde is de resolutie betreffende

#### het ouderdomspensioen.

De desbetreffende ontwerp-resolutie luidt als volgt:

Het Congres der S. D. A. P.;

kennis genomen hebbende van het door de Regeering ingediende ontwerp betreffende de verzorging van ouden van dagen;

constateerende, dat hetgeen bij dat ontwerp geboden wordt, bij verscheidene eischen der partij, inzonderheid wat betreft de leeftijdsgrens, de hoogte van het pensioenbedrag en de uitsluiting der bedeelden, aanmerkelijk ten achter blijft;

overwegende echter, dat het ontwerp overigens geheel in overeenstemming is met het door de partij aanvaarde grondbeginsel, dat de kosten dezer pensionering geheel behooren te worden gedragen door den Staat;

roept de georganiseerde arbeiders en hunne vertegenwoordigers in het Parlement op, om, met verleening van den meest krachtigen steun aan het beginsel van dit ontwerp, alsnog te trachten, meer in het bijzonder op bovengenoemde onderdeelen, de door de partij gewenschte verbeteringen te veroveren.

SCHAPER is de inleider. Hij noemt de geschiedenis der bourgeoisie wat betreft het staatspensioen, niet zeer eervol. Na er zo lang voor gestreden te hebben, als de S. D. A. P. bestaat, hebben wij per geluk of per ongeluk,

het treurige pensioentje van de wet-Talma door het soc.-dem. amendement gekregen. Deze regeling levert tal van misstanden op en velen krijgen het pensioen niet, die er recht op hebben. In Zeeland hoorde spr. b.v. met stelligheid van een welgestelden boer, die eens per jaar bij zijn zoon z.g. „labor” deed, n.l. zijn paarden leende en deze mende en die op grond daarvan als „loonarbeid” werd gepensionneerd. Zoo zijn er ontelbaar vele staaltjes. De secretaris van den Bond voor Staatspensioneerding, de heer A. Voorbrood, heeft in een boekje, getiteld: „Toegelaten — Afgewezen”, tal van voorbeelden gegeven, hoe velen het pensioen krijgen, die het niet noodig hebben, welgestelde boeren en anderen, terwijl tal van noodlijdenden het missen, omdat ze geen loonarbeiders zijn of niet als zoodanig beschouwd worden. In ons land is loonarbeid geen juist kenmerk voor de pensioenbehoefte. In zooverre nu is de wet-Traub een groote verbetering. Zij verleent pensioen aan allen die het noodig hebben, allen die „behoefstig” zijn, zooals de wet met een ongelukkig woord zegt, omdat „behoefstig” in onze taal gelijk staat met „arm” en ook velen het pensioen noodig hebben, die niet tot de armen, de eigenlijke paupers, gerekend worden. Het pensioen van f2 van Talma wordt bij Traub voor een echtpaar f3; Talma geeft pas f3, als man en vrouw beiden loonarbeid verricht hebben. Dat zijn onverschilde voordeelen.

Maar er zijn ook groote gebreken. Een daarvan is de uitsluiting der bedeelden, die ook door de kerkgenootschappen en armenzorg-vereeningen bestreden wordt, omdat het vooruitzicht op pensioen de menschen van de georganiseerde armenzorg naar de particuliere liefdadigheid zal jagen. Talma wou juist de bedeelden uitsluiten, om de armen bij de kerk, en dus slaafsch en zoet te houden. Nu verzetten zich vele kerkelijken tegen die uitsluiting, gelukkig! Traub verzet zich niet tegen de opheffing der uitsluiting van de bedeelden en leverden zelfs een pasklaar amendement, dat nu ook door de vrijzinnige Kamerfractie is ingediend. Of dit van vrijzinnige zijde niet wat voorbarig was en het niet beter ware geweest, dit eens aan de kerkelijken over te laten, is een andere vraag.

Geeft dit wetsontwerp overigens genoeg aan de arbeiders? Ieder voelt het, dat wat Traub biedt absoluut niet voldoende is. De gemeentebesturen zullen willekeurig kunnen uitmaken wie behoeftig is, met beroep alleen op Gedeputeerden. Wij zullen hebben te overwegen, of wij een klassificatie van de gemeenten hebben voor te stellen. In ieder geval kan deze leemte worden aangevuld door te zorgen, dat wij veel invloed krijgen in gemeentebesturen en Provinciale Staten.

Zeventig jaar is ook een onverantwoordelijk hooge leeftijdsgrens. Wij moeten trachten die te verlagen, althans met een jaar of vijf. Vooral in den tijd na den oorlog is ook het bedrag van het pensioen te gering. Wij zullen misschien jaren lang duurt houden en daarom dient het pensioenbedrag minstens met een gulden verhoogd, met verhooging tot f5 voor twee gehuwden. De minister erkent dat het bedrag te laag en de leeftijdsgrens te hoog is, doch voert financiële bezwaren aan. Zulke argumenten moesten nu toch in dezen tijd uit zijn. Wij hebben nu wel gezien, dat als het geld noodig is, het er komt; zie de mobilisatie. Men

zal ons niet in ons verzet kunnen snoeren met de bewering: er is geen geld voor de ouden van dagen. Dit moet er zijn! (Applaus.)

Wij zullen dit ontwerp met alle kracht pogen te verbeteren. Ook zonder dat is echter het ontwerp-Traub een verbetering, vergeleken bij de wet-Talma. Het pensioen is premievrij en wordt betaald door de openbare kas, den staat en voor een gering deel de gemeenten waarschijnlijk. Gebroken is met de verplichte verzekering. Het is niet het stelsel-Talma, dat wie lang leeft profiteert van wie eerder dood gaat. Natuurlijk kan die zaak door de pensioenbelasting nog bedorven worden, maar daarover spreken wij straks, bij de behandeling der belastingwetten.

De vraag wordt nu, hoe alvast dit ontwerp, zoo mogelijk verbeterd, wet te doen worden. In de Tweede Kamer heeft dit ontwerp hoogstwaarschijnlijk de meerderheid, krachtens den verkiezingsuitslag. Maar toch zullen de arbeiders hieronder hun schouders hebben te zetten. Wij hebben nog altijd de in meerderheid clericale Eerste Kamer en de clericale oppositie tegen dit wetsontwerp is fel en hardnekkig. Lohman heeft nu reeds gedeclareerd, dat de Eerste Kamer het ontwerp zal verwerpen. Lohman is er zoo kwaad over, dat hij zelfs woedend deed, dat de onderwijzers, die wel arbeiden, met hun loonsverhooging achtergesteld worden bij degenen „die niet arbeiden”. Het is de schaamteloosheid ten top, om te vergeten, dat al die gepensioneerden tot zeventig jaar gearbeid hebben. En de heer Lohman zelf is ver over de 70! Er blijkt echter, welk een fanatisme bij de clericalen is ontstaan, doordat de wet-Talma op zij gezet wordt. Daartegen gaat de woede van alle woord- en penvoerders. Dat is „de steen des aanstoots”. Mogen de clericalen den steen dan eens op hun teenen krijgen, als ze dit verwerpen willen. Ook de democratisch-katholieke „Voorhoede” smaalt en schrijft woordelijk 18 December:

„De vermoording van Talma's invaliditeits- en ziekteverzekering, de invoering van de z.g. ouderdomsrente, dus van de „staatsbedeeling”, ziet daar, waarmede de rechterzijde zich nooit zal kunnen verzoenen.”

Het is tevens weer de oude beleediging van de arbeiders die hun leven lang gewerkt hebben. Alsof niet alle kerkelijke arbeiders ook de f2 van Talma aangepakt hebben, bedeeling of niet. Uit politiek van het minste alloo wil men verwerping, omdat dit ouderdomspensioen niet den naam van Talma, maar van Traub zal dragen. Uit nijd omdat ze het bij de verkiezingen hebben verloren, willen ze de arbeiders dupeeren. Gelukkig hebben we nu ook een paar mannen in de Eerste Kamer om er op te letten. Het is echter bovenal een reden te meer om te zorgen, dat bij de a.s. Statenverkiezingen rechts er onder komt. Verwerpt de Eerste Kamer het ontwerp vóór de verkiezingen, dan moet de natie onmiddellijk het antwoord geven en is misschien het ontwerp opnieuw ter tafel te brengen; komen de verkiezingen vóóraf, dan kunnen de kiezers tijdig gewaarschuwd worden voor wat ze zullen doen. Het wordt niet onze schuld, als het dan weer een soort antitheseverkiezingen worden. Dan moeten die menschen met God op de lippen maar niet een wet als deze tegenstaan. De natie staat in dezen achter

ons, ook een groot aantal kerkelijke arbeiders. Hopelijk zal de Bond voor Staatspensionering ook weer mobilisatie worden, naast de militaire mobilisatie, om de Eerste Kamer te bewegen deze schande niet te begaan.

Traub dreigt met heengaan als hij inzake belastingen zijn zin niet krijgt. Het is te hopen, dat hij alsnog den moed heeft om aan te blijven, teneinde het staatspensioen er door te halen. Nu hij eenmaal ten aanzien van deze kwestie van een Saulus een Paulus is geworden, mag hij er een eer in stellen, deze zaak behoorlijk te regelen. Uit tijdrekenkundig oogpunt is het mogelijk, dat de invaliditeits- en ziekteverzekering niet meer door dit parlement behandeld wordt, maar deze ouderdomswet wordt waarschijnlijk in Februari behandeld. De tegenstanders zullen trachten te rekken, maar dat geeft niet. Wij zullen moeten oppassen; best mogelijk zelfs, dat zij een royale bui krijgen en wel zeven gulden pensioen willen geven, in de hoop daarmee juist de wet te doen mislukken. Maar behandeld wordt de zaak in elk geval en de heele arbeidersbeweging moet dan op wacht staan. Ook het Ned. Vakverbond is op dit congres vertegenwoordigd, en terecht. De vakbeweging heeft er groot belang bij, dat oude arbeiders niet uit behoefte voor een schamel loontje gaan werken, dat zij niet tegen hun ouden dag afhankelijk zijn dan ooit worden van hun patroon in een aantal vakken. Het wordt een zeer gewichtig jaar. Zonder onze eigen krachtsuitoefening komt er niets van terecht. Mocht de bourgeoisie deze zaak doen mislukken, dan zal zij zich den vloek der ouden van dagen op den hals halen en zullen wij de noodige conclusies daaruit weten te trekken. (Applaus.)

VAN DER PLAATS-Baarderadeel heeft in opdracht bij de Kamerfractie er op aan te dringen, dat pensioenwet en pensioenbelasting tegelijk in de Kamer behandeld moeten worden.

VAN DE KIEFT-Bussum kan zich niet met de resolutie vereenigen en wil een gewijzigde resolutie verdedigen. Gaarne had hij die gewijzigde resolutie in de krant behandeld willen zien, maar daartoe is de geheele congres-agenda te laat door het P. B. ingediend. Wij hebben uit te gaan van onze verzekeringseischen van 1911, waarin geëischt wordt een ouderdomspensioen voor arbeiders en daarmee gelijkgestelden en niet aan behoeftigen, gelijk Traub wil. Het ontwerp geeft niet een pensioen aan allen die het noodig hebben, zooals Schaper het vertaalde. Men kan als arbeiders verzekerd zijn geweest en toch geen pensioen krijgen, als het gemeentebestuur de behoefte niet erkent. Hoe dat in de kleine gemeenten worden zal, is vooruit te zien. Schaper meent dat dit een goed punt van gemeentepolitiek wordt, maar dat is voor vele gemeenten een wissel op het hiernamaals. Het niet-toekennen van het pensioen zal voor de gemeenten een financieel voordeel zijn, omdat zij een bepaalde som van het Rijk krijgen, waaruit zij de pensioenen moeten bekostigen.

Reeds wees Schaper er op, dat dit pensioen van Traub wel premie-vrij was, maar dat hij ook een pensioenbelasting wil. Hij maakt er alleen twee wetten van. Dat is natuurlijk een voordeel, maar vaststaat dat Traub tal van arbeiders in het pensioen wil laten meebetalen.

Er wordt ook geen weduwen- en weezenspensioen ingesteld, weer een punt, waarom het ontwerp bij de resolutie van 1911 ten achter blijft.

Het is mogelijk, dat wij toch het ontwerp zullen moeten aanvaarden, omdat wij daarmee de wet-Talma ontgaan. Maar dan moeten wij dat ook precies zeggen en niet in de resolutie zeggen, dat het ontwerp geheel in overeenstemming is met het door de partij aanvaarde grondbeginsel. Wij moeten uitspreken dat het ontwerp ver ten achter blijft bij onze eischen van 1911 en dat wij het slechts kunnen aanvaarden om de wet-Talma te doen vervallen.

Daarom dient spr. de volgende resolutie in:

Het congres, constateerende, dat in de resolutie, betreffende Sociale Verzekering, aangenomen op het congres 1911 te Utrecht, geëischt wordt:

„dat een recht op ouderdomspensioen worde ingesteld voor arbeiders en met hen gelijkgestelden, ingaande op 60-jarigen leeftijd, als mede een weduwen- en weezenspensioen”.

constateerende, dat het ontwerp-Ouderdomswet Traub, hetwelk een pensioen aan behoeftigen toekent, wat het beginsel betreft aan bovenstaanden eisch niet voldoet, en voorts dat het stellen van een hoogen leeftijdsgrens, door de geringheid van het toegekende pensioen, en door de uitsluiting der bedeeden, dit ontwerp ver beneden de gestelde eischen blijft,

overwegende echter, dat door het aanvaarden van dit ontwerp het in-werking treden der Ouderdomsverzekering volgens de wet-Talma kan worden voorkomen,

besluit aan de vertegenwoordigers der partij in het Parlement op te dragen slechts tot het wet worden van dit ontwerp mee te werken, nadat de krachtigste pogingen zijn gedaan om het ontwerp meer in overeenstemming te brengen met de in de Utrechtsche resolutie geformuleerde eischen.

SCHAPER antwoordt aan Baarderadeel, dat wat deze afdeling vraagt, niet mogelijk is. De Ouderdomswet is in staat van wijzen, kan in Februari behandeld worden, de belastingwetten niet, die komen nog eerst in de afdelingen. Gelijkzijdige behandeling zou dus zijn uitstel van de pensioenwet, wat de clericalen juist willen. Bovendien is het juist een voordeel, dat we eerst de pensioenwet aannemen en daarna over de dekking spreken. Het een zit dan niet onverbrekelijk aan het andere vast. Wij willen Traub de gelden voor het pensioen niet onthouden, maar willen het geld niet onvoorwaardelijk door de pensioenbelasting, maar uit andere middelen opgebracht zien.

Over de motie-v. d. Kieft, die nu eensklaps wordt ingediend, kunnen wij moeilijk hier oordeelen. Het P.B. kon niet gauwer met de resoluties dan het deed. Maar het is ook niet noodig een andere resolutie aan te nemen. Wat wil v. d. Kieft eigenlijk anders dan wij? In 1911 hebben wij geëischt een ouderdomspensioen voor arbeiders en met hen gelijkgestelden. Traub noemt dat „behoeftigen”. Het woord is niet gelukkig gekozen, maar de bedoeling is hetzelfde. De Kamerfractie kan probeeren een ander woord te vinden, maar feitelijk is dat wetsontwerp een pensioen voor arbeiders en met hen gelijkgestelden, terwijl Talma alleen loonarbeiders wilde pensioneren. Traub geeft geen pensioen aan arbeiders, die niet behoeftig zijn, maar het is toch ook niet kwaad, om geen

pensioen te geven aan hen die bijv. juist een flinke erfenis gekregen hebben, eigen huizen hebben enz.

Nu beweert v. d. Kieft, dat dit ontwerp de kosten niet op den staat legt. Maar dat is onjuist. Zeker, Treub wil door de pensioenbelasting ook arbeiders weer laten meebetalen. Maar daaraan zitten wij toch niet vast. Ook vraagt Treub toch geen pensioenbelasting van alle arbeiders die gemiddeld over het geheele jaar onder f 13 per week verdienen. Overigens wordt die pensioenbelasting pas veel later behandeld of niet behandeld.

Het is waar, dat de gemeentebesturen de behoefte vaststellen. Maar er is beroep op Gedeputeerden en in de praktijk zal het pensioen over het geheele land naar zekere normen geregeld worden. Er zijn reeds enkele Gedeputeerde Staten, die zeer onder onzen invloed staan. De gemeentebesturen zullen er financieel voordeel bij hebben om pensioenen te weigeren, zegt v. d. Kieft, maar hij vergeet, dat de wet in art. 17 bepaalt, dat als de gemeente er op verdient, het Rijk de uitkeering aan de gemeente vermindert.

In weerwil van de grieven van v. d. Kieft is de grondslag van dit ontwerp juist. En v. d. Kieft wil toch ook het ontwerp Treub slikken. Welnu, daarop komen beide resoluties neer. Laat ons intusschen niet vergeten, dat wij algemeen kiesrecht noodig hebben. Maar laten wij binnenhalen, wat er te krijgen is. Het algemeen kiesrecht zal ons gelegenheid geven, op den grondslag van dit ontwerp voort te bouwen. De grondslag is goed. Hebben wij dit ontwerp eenmaal, dan is zij te verbeteren, wat met de wet-Talma niet het geval was. Hebben wij eenmaal algemeen kiesrecht, dan zullen wij de wet-Traub verbeteren tot een model-pensioenwet. (Luid applaus.)

De VOORZITTER: Handhaaft Bussum de resolutie?

V d. KIEFT: Ja.

De VOORZITTER: Dat spijt mij, omdat het zeer moeilijk is over een zoo rauwelings ingediende resolutie te stemmen, terwijl de resolutie van het P.B. wel overwogen is.

V. d. POEL-Ede: Als wij tegen de resolutie-Bussum stemmen, maken wij daarmee uit, dat wij geen pensioen op 60 jaar van arbeiders en daarmee gelijkgestelden willen.

De VOORZITTER: Dat is onjuist; natuurlijk blijft de resolutie van 1911 volkomen gehandhaafd en houdt de Kamerfractie zich daaraan.

V. d. KIEFT: 't Is, geloof ik, beter mijn resolutie nu toch maar in te trekken, omdat nu toch een goede behandeling daarvan onmogelijk is. Maar ik constateer, dat dit alleen komt, doordat het P.B. zijn resoluties pas met Kerstmis heeft ingediend, terwijl nota bene eerst het congres zelf met Kerstmis gehouden zou worden.

De VOORZITTER: Op die grief zullen wij nu, uit dankbaarheid voor het intrekken der resolutie, maar niet meer antwoorden.

De resolutie van het P.B. wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Aan de orde zijn de door het P.-B. ingediende resoluties over

### de belastingen.

De resoluties luiden:

1. Het congres der S. D. A. P. spreekt als zijn overtuiging uit, dat ons belastingstelsel

verbetering behoeft in democratischen zin en dat met name, overeenkomstig den eisch van het strijdprogram der partij, belastingen op de noodzakelijke volksbehoeften behooren te worden afgeschaft.

Voor zoover de tegenwoordige toestand van de rijksfinanciën aan de dadelijke vervulling van dezen eisch mocht in den weg staan, moet in elk geval alles worden nagelaten, wat den belastingdruk op de volksklasse nog zou vermeerderen, vooral nu de arbeiders en de kleine middenstand, zwaar onder de oorlogskrisis hebben geleden en daarentegen vele bezitters hun vermogen of inkomen zagen toenemen.

2. Door de buitengewone uitgaven voor de mobilisatie en andere nooduitgaven in verband met de oorlogskrisis, is de schuldenlast van den staat onrustbarend gestegen, waardoor de staatswerkzaamheid ernstig dreigt te worden belemmerd. Daarom moeten de schulden, aangegaan om de mobilisatiekosten en andere nooduitgaven te bestrijden, zoo spoedig mogelijk worden gedelgd met behulp van een belasting op oorlogswinsten en van buitengewone heffingen van de grootere vermogens en inkomens.

3. Versterking van de gewone staatsinkomsten mag niet worden verkregen uit beschermende invoerrechten. Deze zouden voor ons land beteekenen benadeeling van de groote meerderheid van het volk, gedeeltelijk ten bate van de schatkist, maar, voor een groot gedeelte ook, ten bate van de beschermde fabrikanten en grondeigenaars.

Het verdient daarom volledige instemming, dat de regeering zich bij haar plan van belastinghervorming plaatst op vrijhandelsstandpunt.

4. De voorgestelde pensioenbelasting ten bedrage van één procent van alle inkomens van f 650 en hooger is voor de S. D. A. P. niet te aanvaarden, omdat zij een naar evenredigheid buitensporigen druk op de kleine inkomens legt.

In het algemeen bezwaar hebbend tegen het koppelen van bepaalde heffingen aan bepaalde maatregelen van wetgeving, omdat daaronder het beginsel van belasting naar draagkracht in gevaar wordt gebracht, zou berust kunnen worden in de aanwijzing van een belasting naar het inkomen voor dekking van de kosten der ouderdomsrente, mits daarbij een stelsel van progressie als neergelegd in de inkomstenbelasting werd gevolgd.

5. Nu kan worden aangenomen, dat niet alle ingediende voorstellen in deze periode in behandeling zullen komen, behooeren, ter verkrijging van hetgeen dadelijk noodig zal zijn, die onderdeelen van het plan te worden behandeld, die het meest voldoen aan den eisch van democratie in het belastingstelsel, bijvoorbeeld de dividend en tantièmebelasting, de effectenbelasting, de vermogensbelasting, de successiebelasting en de registratie- en zegelrechten.

6. Ofschoon de herziening van de grondbelasting eerst na enkele jaren vruchten zal dragen, behoort daartoe reeds nu te worden besloten, zoodat vaststaat, dat deze belasting meer gelijkmatig zal drukken en het grondbezit zal bijdragen in de kosten, die binnen-

kort noodig zullen zijn voor betere salariering van staatspersoneel, onderwijzers, enz., voor onderwijs hervorming en andere doeleinden.

7. De tegenwoordige geldnood van staat en gemeenten maakt het voor deze lichamen meer dan ooit noodzakelijk om, telkens wanneer zich de gelegenheid daartoe voordoet, bedrijven in eigen beheer te nemen. Zoodoende kunnen zij — afgezien nog van de voordeelen van socialen aard — ondernemerswinsten tot zich trekken en zich inkomsten verschaffen, zonder op de belastingbetalers of de verbruikers nieuwe lasten te leggen.

8. Duurzame verbetering van den financiëleen toestand der gemeenten is een vraagstuk van groote urgentie. Bovendien behoort de staat die gemeenten, die bijzonder zwaar onder de oorlogskrisis hebben geleden, te hulp te komen door een buitengewone uitkeering.

Op deze resoluties waren de volgende amendementen ingediend:

#### RESOLUTIE I.

Afd. Rotterdam II stelt voor het laatste gedeelte van de tweede alinea „vooral nu... toenemen” te laten vervallen.

#### RESOLUTIE IV.

Afd. Arnhem stelt voor in de eerste alinea in plaats van „omdat... legt” te lezen: „omdat de sociale wetgeving slechts uit belastingen op de meerwaarde mag bekostigd worden. Er kan dan ook niet berust worden in heffingen, ten laste van het proletariaat, ten bate van de sociale wetgeving”.

Afd. Watergraafsmeer stelt voor in de tweede alinea achter het woord „wetgeving” in te voegen: „en tegen tabaks- en spoorkaartenbelasting”.

#### RESOLUTIE V.

Afd. Arnhem stelt voor aan het slot toe te voegen: of tijdelijke progressie in de opcentenheffing van inkomens boven f 1500. De belasting op de uitkeeringen der verbruikcoöperaties verdient krachtige bestrijding, daar zij, behalve het scheppen eener groote onbillijkheid, den regelmatigen groei der coöperaties belemmert.

Afd. Rotterdam II, Watergraafsmeer, Amsterdam IX en Meppel stellen voor in te voegen achter „divident- en tantièmesbelasting” de woorden: „behoudens voor zover betrekking hebbende op de verbruikcoöperaties”.

Afd. Den Haag I stelt voor in te voegen: „behoudens de dividend-uitkeeringen aan de leden der coöperatieve verbruiksverenigingen”.

#### RESOLUTIE VII.

Afd. Amsterdam IX stelt voor deze resolutie te laten vervallen; verder deze zaak commissariaal te maken en zoo mogelijk op het Paasch-congres te behandelen.

Afd. Amersfoort stelt voor deze resolutie te wijzigen als volgt: a. in den eersten zin vervalle het woord „daartoe”;

b. de tweede zin worde vervangen door:

„bij het overnemen, respectievelijk bij het nieuw in exploitatie brengen van ondernemingen, behooren de tarieven zoodanig te worden geregeld, dat de winsten, hieruit verkregen, niet onevenredig drukken op de kleinere inkomens.

Het beginsel van progressie behoort ook aan deze inkomsten tot gemeen nut ten grondslag te liggen”.

Afd. Watergraafsmeer stelt voor achter het woord „verschaffen” ni te voegen: „zoodra de tarieven op behoorlijk laag peil zijn gebracht”.

H. J. NIEBOER leidt ze in. Het komt er thans op aan, zegt hij, de vruchten van de verkiezingen van 1913 binnen te halen. Daartoe behoort niet: een democratisch belastingstelsel. Wel staat het op ons program, en dat is noodig: de suikeraccijns, de zoutaccijns en de accijns op het geslacht brengen op f 28, f 2 en f 6 miljoen. Toch waren de verkiezingen ten aanzien der belastingen niet zonder betekenis. Men wist, dat er geld noodig zou zijn, en de coalitie wilde dit halen uit verhooging der invoerrechten: door verhooging van de rechten op allerlei artikelen, zelfs klompen en paardenvleesch. De vrijzinnigen bestreden, om welke redenen dan ook, de beschermende rechten sterk, en werden daardoor vanzelf gedrongen, de miljoenen op een betere wijze te zoeken. Zij verklaarden in hun concentratieprogram: versterking der middelen moet allereerst gezocht door verhooging der directe belastingen. De regeering zette dan ook op haar program: inkomstenbelasting, en verhooging der successie-rechten. Maar de oorlog brak uit, die aan de schatkist buitensporige eischen stelt en hierdoor wordt het gevaar vergroot, dat men zal trachten het geld te halen uit „de leege zakken” der arbeiders. Op een democratische belastinghervorming is thans geen kijk; maar in elk geval moet worden gezorgd, dat er thans geen nooddrift wordt belast. Dit is thans minder geoorloofd dan ooit. Er is groote oorlogswinst behaald. In November 1915 bracht de belasting op de gouden en zilveren werken meer op dan ooit te voren. Een schrijver in de „N. R. Ct.” schreef dit toe aan oorlogswinst. Voor kunstwerken en antiquiteiten worden hooger prijzen besteed dan ooit vroeger. Daartegenover staat het lot der arbeiders, die deels gemobiliseerd, deels werkloos zijn.

Rotterdam II acht het niet noodig, erop te wijzen, dat de arbeiders en de kleine middenstand zwaar onder de oorlogskrisis hebben geleden. Spr. ziet geen reden, dit te verzwijgen.

Er zijn vele miljoenen noodig. De mobilisatie en de nooduitgaven eischen enorme bedragen. In twee jaar worden de kosten een half milliard. Voor de leening der f 275 miljoen moeten de belastingen jaarlijks f 25 miljoen opbrengen. Voor het half milliard zou dit worden f 45 miljoen, een vierde deel van wat thans de gewone belastingen opbrengen. Werd dit op de gewone uitgaven gebracht, dan zou er voor niets meer geld zijn. Wij hebben reeds bij de f 275 miljoen geëischt een heffing in eens van de vermogens en groote inkomens. Treub stelde de portefeuille-quaesitie. Maar nu denkt hij over een heffing in eens. Hij begrijpt, dat wij ten slotte vastloopen. Wij achten het noodig, de volle f 500



miljoen te dekken door een heffing in eens. Dit is volstrekt niet onmogelijk. Het behoeft volstrekt niet uitsluitend een heffing te zijn op de vermogens en de groote inkomens; zij kan ook uit de oorlogswinsten worden gehaald. Een poos geleden reeds raamde de deskundige Slotemaker ze op een milliard. Er kan zeer goed f 200 miljoen uit worden gehaald. De zaak is bij een staatscommissie. In de Scandinavische rijken is zij al ingevoerd, in Italië, in Engeland, en nu ook in Duitschland, wordt zij geheven. Het is zeer goed mogelijk, ze zoo te maken, dat zij niets beteekent. Onze Kamerleden zullen de oogen zeer goed open moeten houden. Brengen de oorlogswinsten f 200 miljoen op, dan zijn er best f 300 miljoen te vinden uit de vermogens en groote inkomens, in hoofdzaak naar het plan van den V.-D. Bond, die zelfs van de allergrootste vermogens niet meer dan 9 pCt. wil heffen, in 3 jaar te betalen.

Nu kom ik aan de vredesuitgaven. Minister Treub meent, dat er f 61 miljoen nieuwe, gewone inkomsten moeten komen; met zijn blijvende opcenten mee wordt dit zelfs f 82 miljoen. Hij heeft daartoe zijn belastingontwerpen ingediend. Daarvan zal, ruw gerekend, de helft drukken op het bezit, een vierde op de inkomens, een vierde op de verteringen. Dit is veel beter, dan wat wij ooit van een kerkelijke regering zouden krijgen: die wil beschermende rechten. Maar aan onze beginselen beantwoorden Treub's plannen niet: hij haalt te veel van de kleine inkomens. Er zitten sommige lijnen in zijn plan, maar toch ook verschillende benepen dingen. Intusschen: het heele plan zal voor de verkiezingen niet worden behandeld. Treub noemt er genoeg mee, als hij alvast f 30 miljoen krijgt. Hij heeft een lijstje gemaakt van wat voor dadelijke behandeling in aanmerking komt: de dividend- en tantième-, de inkomsten-, de vermogens-, de pensioenbelasting, de successie-, zegel- en registratierechten, het statistiekrecht en de hieraccijns. Wij stellen daartegenover het lijstje van onze 5de resolutie. Maar bindend is het niet. Wij willen slechts aanduiden, dat wij allereerst de meest democratische belastingen willen behandelen, zoo het welslagen ervan redelijkerwijs is verzekerd, en de uitvoering van het regeringsprogram er niet door wordt vertraagd.

Hoeveel miljoenen zijn er noodig? Treub zegt: f 20 miljoen voor het bestaande tekort, en f 10 miljoen voor de ouderdomsrenten. Maar de vraag is, of het tekort op f 20 miljoen blijft. Ook zijn belastingambtenaren van oordeel, dat de Inkomstenbelasting veel meer opbrengt dan de raming. En kan van de oorlogslasten een belangrijk deel op de door ons geschetste wijze worden afgedaan, dan komen nieuwe miljoenen vrij. Wij hebben genoemd, als het eerst voor behandeling in aanmerking komend: de dividend- en tantièmebelasting, de effecten-, vermogens-, successiebelasting, de registratie- en zegelrechten. Arnhem wil erbij voegen lijdelijke progressie in de opcentenheffing van inkomens boven f 1500. Van groot belang is dit amendement niet, nu ons lijstje toch niet bindend is.

Wij hebben niet op onze lijst gezet de pensioenbelasting. Treub wil de kleine inkomens bij zijn Inkomstenbelasting ontlasten. Wel blijft de laagste grens f 650, maar terwijl Treub f 3 miljoen meer uit deze belasting wil halen, ontlast hij de kleinste inkomens. Daartegen laat hij

door zijn pensioenbelasting een man met f 650 betalen f 6.50 plus f 1 Inkomstenbelasting, maakt f 7.50, dat is zesmaal zooveel als thans. Iemand van f 4000 daarentegen betaalt nog niet tweemaal zooveel als thans.

De pensioenbelasting is een bestemmingsheffing. Dit is iets nieuws. Treub wil een vlootbelasting, een pensioenbelasting, en redeneert: de naaste belanghebbenden mogen in zulke belastingen wat meer betalen. Hiertegen komen wij sterk op. Wij eischen een premievrij staatspensioen. Het vrijz. concentratieprogram wil voor de uitgaven daarvoor de staatskas aanspreken. Treub maakt ervan een verkapt premiebetaling. Zij kost den arbeider nauwelijks minder dan de ouderdomspremie. Minister Veegens diende indertijd een ouderdomsverzekering in, die een arbeider met f 600—f 800 inkomen zou kosten f 10 per jaar; de pensioenbelasting kost van f 650—f 800: f 6.50—f 8. En dan gaf Veegens nog het pensioen op 65-jarigen leeftijd.

Wij eischen: het geld dat er zijn moet, dient te worden gevonden uit de staatskas. die moet worden gevuld door belastingen naar draagkracht. In elk geval behoort in de pensioenbelasting dezelfde progressie te worden gebracht als in de Inkomstenbelasting; maar veel beter is het, van de heele pensioenbelasting niet te spreken.

Arnhem wil uitspreken, dat de sociale wetgeving slechts uit belastingen op de meerwaardes mag worden bekostigd. Dit geldt echter niet voor de sociale wetgeving alleen.

De afd. Watergraafsmeer wil ook de tabaks- en spoorkaartenbelasting veroordeelen. Dat houdt echter met deze kwestie geen verband. Als wij ons over deze twee uitspreken, waarom dan niet over andere? Keuren wij alle andere goed? De personeele belasting van Treub? Hij brengt de huurwaarde van 8 pCt. op 12 1/2 pCt., reeds bij woningen van f 3—f 4. Laat ons dus op deze bijzonderheden niet ingaan; de genoemde twee komen toch vooreerst niet in behandeling.

De uitkeeringen der koöperaties. Deze kwestie hangt samen met de Inkomsten- en de dividendbelastingen. Thans is het dividend der koöperaties vrijgesteld. Treub wil daaraan een einde maken. Hij licht het bijna niet toe. Voorloopig zie ik niet in, waarom de vrijstelling moet vervallen. Het is mogelijk, dat het noodig is, om kapitalistische zaken in de belasting te betrekken. Het gaat hier om het dividend der leden. Hooger dan f 20 zal het in den regel niet zijn; deze kwestie is dus van zeer gering belang. Maar van grooter beteekenis is het belasten van wat men noemt de winst der koöperaties zelf. Die zijn thans reeds belast. Het is met de opcenten thans 6 2/3 pCt., het wordt bij Treub's plannen 6 1/2 pCt. Wordt thans de bloei der koöperaties door de belasting belemmerd? Maar principieel is voor de vrijstelling iets te zeggen. Het coöperatie-dividend is geen winst in den eigenlijken zin des woords. Laat men zich echter geen illusies maken: er moet geld zijn, er worden nu geen klachten gehoord, de kans op vrijstelling is dus gering. Bovendien zijn vele koöperaties winstzaken: zuivelfabrieken e.d.; sommige groote ondernemingen zijn gemakkelijk tot koöperaties te maken; vele verbruikskoöperaties hebben hun leden in de bourgeoisie. Voor de arbeiderskoöperaties een uitzondering maken, is ondoenlijk. Onze Kamerfractie zal natuurlijk, ernstig de kwestie overwogen; maar het is niet wenschelijk, er een uitspraak over te doen.

De zesde resolutie handelt over de grondbelasting. Zij staat niet op het lijstje van urgentie, omdat de herziening eerst na 4 jaar vrucht draagt. Toch is het goed, ze direct in behandeling te nemen. De zaak is eenvoudig, en reeds nu dient vast te staan, dat de grondbezitters moeten meebetalen in de nieuwe kosten.

Het inrichten van nieuwe staatsbedrijven zal niet onmiddellijk resultaat opleveren. Het is echter goed, deze zaak onder de oogen te zien. In Zwitserland is een alcoholmonopolie, elders een tabaksmonopolie; Van Kol is een groot voorstander van zulke monopolies. De grootste bedenking ertegen valt weg, als de Staat zich meester maakt van geheel nieuwe bedrijven, bijv. het wekken van kracht uit eb en vloed. Bij bestaande bedrijven is de zaak veel moeilijker. Men moet de eigenaars uitkopen, en kan in den eersten tijd geen voordeel verwachten, eer nadeel. Men denke aan de spoorwegen.

Amersfoort wil in de tarieven van zulke monopolies progressie invoeren; Watergraafmeer wil ze op behoorlijk laag peil brengen. Van groot practisch belang zijn deze voorstellen niet. Amsterdam IX wil voor de monopolies een studiec ommissie instellen: hier acht spr. iets voor te zeggen.

Ten slotte de gemeente-financiën. De voorstellen der regeering bevatten veel goeds; zij zijn echter te technisch van aard, om hier uitvoerig te kunnen worden behandeld. Urgent is deze kwestie zeker. De Kamerfractie moet echter weten, of de kiesrecht hervorming erdoor in het gedrang zou komen. Wel moet de aandacht worden gevestigd op den oorlogsnoodstand van verschillende gemeenten. Amsterdam teert een opgepot kapitaal van f 3½ miljoen op.

VLIEGEN: Het is al lang op!

NIEBOER: Zulke gemeenten moeten een uitkeering in eens ontvangen. Dit is noodig voor hun duurzame ontwikkeling.

Spr. eindigt gelijk hij begon: de arbeidersbelangen mogen van de nieuwe belastingen geen schade ondervinden, en in de bestaande belastingen moet worden verbeterd wat mogelijk is. Hervorming in grooter zin is thans niet mogelijk. Maar laat ons zorgen, dat wij het Algemeen Kiesrecht veroveren: voor de groote uitgaven die dan door ons worden geëischt, moet dan de democratie de wegen vinden! (Applaus.)

Het debat wordt geopend.

BREUKELMAN (Rotterdam II) heeft de milioenenrede van Nieboer met groot genoegen aangehoord, maar vindt dat deze buitengewoon zwak staat in zake de belasting op de dividenden der verbruikscoöperaties. De beschouwing daarover is spr. zeer tegengevallen. Treub was vroeger een warm voorstander van de verbruikscoöperaties, maar 't geen hij zelf op dit gebied mede voortbracht, staat hij nu weer naar het leven. Hij gooit oude plunje weg en wij moeten hem daarin niet volgen. De verbruikscoöperaties betalen thans reeds over hun dividend zonder te klagen, zegt de inleider, maar er is nog slechts één jaar een belasting van 6<sup>2</sup>/<sub>3</sub> pCt. geheven. Daarvóór was de belasting 4 pCt., daarvoor 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> pCt. In drie jaar is de belasting zoo kolossaal verhoogd. Treub gaat echter nog verder en breidt het deel waarover belasting betaald moet worden nog

uit, door ook belasting te heffen van de uitkeeringen aan partij en vakbeweging. Met gemeentelijke opcenten zal de belasting tot 9 pCt. kunnen stijgen en dat, terwijl er heemaal niets geheven moest worden, wijl wat uitgekeerd wordt slechts is wat de verbruiker vroeger te veel betaald heeft. Daarbij zullen de uitkeeringen van particuliere bakkers, kruideniers enz. onbelast blijven. Zoo wordt de toestand zeer onzuiver. Dat is een groot schandaal van een coöperatievoorstander als Treub. Zeker zijn er ook andere coöperaties dan verbruiksvereeningen en de coöperatieve zuivelfabrieken willen wij ook volstrekt niet van belasting vrijstellen; wij vragen alleen vrijstelling van de verbruikscoöperaties. Zeker is het ook waar, dat gegoeden coöpereren en dat die het best betalen kunnen, maar de massa der coöperators zijn arbeiders en de gegoede koöperators worden ook op andere wijze door belastingen bereikt. Als wij om de moeilijkheid om een vorm voor de vrijstelling te vinden, de zaak maar zouden laten rusten, zouden wij om die reden ook de heele sociale verzekering niet moeten behartigen. Hoe eerder wij tegen dezen aanslag protesteren, des te beter.

VERBEEK (Zaandam) bepleit hetzelfde belang. Men leze de twee artikelen van v. d. Velde erover in „Het Volk”; het is jammer dat deze op grond van statutaire bezwaren hier niet als woordvoerder daarover kan optreden. Nieboer heeft in „Het Volk” ernstig onderzoek van het bezwaar der coöperaties toegezegd, maar uit de resolutie merkt men van dat ernstig onderzoek niets. De Bond van Arbeiderscoöperaties heeft zich eenstemmig in de richting van het amendement uitgesproken op zijn door 36 coöperaties bezocht congres. Treub verklaart tot tweemaal in zijn toelichting zijn liefde tot de coöperaties, maar die verklaring schijnt slechts te dienen om zijn belemmering der coöperaties te bemantelen. Ook in Duitschland worden de coöperatiewinsten niet belast; men noemt dat daar trouwens terecht niet „winst”, maar „terugbetaling”. De coöperaties handhaven gemakshalve de plaatselijke winkelprijzen, maar geven dan later den verbruikers terug wat zij te veel betaald hebben. Is dat winst? Natuurlijk niet. Treub noemt het vermeerdering van inkomen, maar het is dat zoomin als het geld dat een huishoudster in een week overhoudt van haar huishoudgeld. Deze belasting zal leiden tot knoeierij; men zal kunstmatig de boekwinst verlagen. Feitelijk belast Treub driemaal de winst; eerst als het inkomen van den verbruiker, dan als coöperatiedividend en dan nog eens als het dividend weer bij het inkomen van den verbruiker gevoegd wordt. Zeer ten onrechte heeft de inleider de verbruikscoöperaties en de productieve coöperaties op één lijn gesteld; ze hebben niets met elkaar te maken. Hoe komt men ertoe in de eerste resolutie de belasting op de noodzakelijke volksbehoeften te veroordeelen en de belasting op de coöperatiewinsten goed te keuren, terwijl in deze dure tijden de coöperaties een levenszaak voor de arbeidersklasse geworden zijn? Te betreuren is, dat de Bond van Arbeiderscoöperaties niet is uitgenoodigd hier op dit congres over deze zaak mee te spreken. Met aandrang verzoekt spr. aanneming van het amendement. (Applaus.)

De VOORZITTER deelt mede, dat een telegram is ingekomen van Troelstra, uitende „de

beste wenschen en dank" en „leve de strijd voor het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen". (Luid applaus.)

VAN KOL vestigt de aandacht op de in de resolutie gevraagde uitbreiding der staatsbedrijven. Negen jaar geleden zond spr. daarover een Nota bij de Kamer in. Sedert dien hebben die ideeën veld gewonnen en de knapste koppen uit de Kamerfractie verleen er warmen steun aan. (Gelach.) De financieele moeilijkheden zijn groot. Behalve de 60 millioen van Treub zullen nog tientallen millioenen noodig zijn voor allerlei werken ook van socialen aard. In alle andere landen heeft men Staatsmonopolies ingevoerd, in zeven landen bedraagt de inkomst daarvan voor den Staat meer dan 11 tot 27 pCt. van de gezamenlijke staatsinkomsten. Neemt men het aantal inwoners als maatstaf, en dan de meest ongunstige landen voor elk monopolie, dan zou Nederland jaarlijks trekken uit de tabaksregie als in Spanje 21 millioen, de zoutregie als in Oostenrijk 5 en uit het Zwitsers alcoholmonopolie 17, dus tezamen f 43.000.000.

Hieruit blijkt, dat, wanneer men niet langer uit de belastingen meer geld kan halen, men wel gedwongen zal worden tot annexatie van min of meer gecentraliseerde bedrijven over te gaan. Het is dus een middel om het particuliere kapitalisme in te toomen. Het is tevens een middel om geld voor den Staat te vinden, zonder meerdere lasten op de burgers te leggen. Men kan verder de vorming van trustprijzen tegengaan en op goedkoope wijze in verschillende volksbehoefte voorzien. Vervalshing van levensmiddelen is uitgesloten, en behoorlijke behandeling der werklieden beter gewaarborgd.

Door het Russische staatsalcoholmonopolie was men in staat met één pennestreek het alcoholgebruik af te schaffen, toen men dat wenschelijk vond. Socialistische litteratuur over dit vraagstuk bestaat niet veel. Het enig bezwaar was in Duitschland, dat door staatsmonopolies de reactionaire regeeringen in staat worden gesteld meer geld aan het militarisme te wijden; maar op dien grond zou men ook tegen alle belastingen moeten wezen. Waar de staatsmonopolies bestaan, heeft men er geen bezwaren tegen gehoord, ook in ons land niet noch in Indië tegen de sedert vele jaren werkende monopolien. In Zwitserland (Zürich) ijverden de sociaal-democraten voor eenige jaren voor een graanmonopolie, dat bij referendum  $\frac{2}{3}$  der stemmen kreeg. In Duitschland overweegt men een staatsmonopolie voor electriciteit. In Zweden wordt (sedert 1 November 1915) een nieuw opgericht tabaksmonopolie gebruikt om het ouderdomspensioen te bekostigen. In meer dan 13 landen bestaan bereids staatsmonopolien en voortdurend wordt het invoeren van andere besproken. Vooral na den oorlog is voor hen een groote toekomst weggelegd.

Zal dan Nederland alléén ten achter blijven, en dat nog wel buigende voor het verzet van belanghebbende handelaren en fabrikanten?

Aan de jongeren in onze partij zegt spr.: bestudeert dit vraagstuk eens ernstig; het is de studie waard. De amendementen van Amersfoort en Watergraafsmeer stellen overigens billijke eischen, waarmee spr. zich volkomen kan vereenigen. Dit onderwerp is in onze partij al te lang verwaarloosd. Deze zaak moet niet aan

enkele specialiteiten worden overgelaten, de gansche partij moet er haar schouders onder zetten, ook als strijdmiddel tegen het kapitalisme. (Applaus.)

GERRITSEN (Apeldoorn) behandelt evenzeer de kooperatie-belasting. De resoluties verzetten zich tegen belasting op de levensmiddelen, maar de belastingen op de kooperatie-uitkeeringen is niets anders dan dat. De kooperaties gaan een strijd tegen het groot-kapitaal tegemoet en nu is een betreuenswaardig gemis aan kennis van deze zaken, als men dat niet inziet en de kooperaties laat tegenwerken. Men zegt: wij kunnen niet allen belasten en de kooperaties niet; maar het is juist andersom: de uitkeeringen van de kooperaties wil men wel belasten en de uitkeeringen der winkeliers niet. (Appl.)

LUB (Amsterdam IX) herinnert, dat volgens Nieboer de resolutie over de staatsbedrijven niet van onmiddellijk belang is, maar slechts bedoelt de zaak in de partij aan de orde te stellen. De resolutie doet echter veel meer; zij doet reeds een stellige uitspraak. Zoo onvoorbereid mag dat niet gebeuren. Men bedenke, dat ten aanzien van de gemeentebedrijven nu de bedrijfsuitkeeringen in de resolutie worden goedgekeurd, terwijl wij daartegen in de gemeenteraden steeds zijn opgekomen; Vliegen noemde ze in 1911 een nieuwen vorm van accijnzen. Het gaat niet aan, dit steeds ingenomen standpunt thans met een enkele veeg van de baan te brengen. Het is best mogelijk, dat wij in dezen ons standpunt moeten herzien, maar dat moet dan na behoorlijke voorbereiding gebeuren. Daarom stelt spr. de instelling van een commissie voor.

DE ZWART (Helder) herinnert eveneens aan onzen strijd in de gemeenteraden tegen het putten van geld uit de bedrijven. Dat deze resolutie door het P.B. wordt teruggenomen, is ook noodzakelijk in verband met Treub's ontwerp op de gemeentefinanciën. Treub wil uit een fonds uitkeeren doen aan de gemeenten. Het bestaande dus reorganiseeren. Die uitkeeringen stijgen naarmate de welvaart in een gemeente daalt. De gemeenten met groote bedrijfsuitkeeringen benadeelen zich wat die uitkeeringen uit dat fonds betreft, omdat bij zijn stelsel alleen de plaatselijke inkomstenbelasting als norm voor het welstandspell wordt aangenomen, en een door groote bedrijfsuitkeeringen laag gehouden plaatselijke inkomstenbelasting, noodwendig de druk dezer belasting gunstiger voorstelt niet alleen, maar de teller der breuk, die de uitkeering bepaalt, lager aangeeft als ze in werkelijkheid moet zijn. Deze zaak moet in de partij nog worden bestudeerd. Maar laat dan ook het P. B. deze resolutie terugnemen.

De VOORZITTER deelt mede, dat het P.-B. geen bezwaar heeft tegen terugnemen van resolutie VII omtrent de monopolies en het commissariaal maken van dit vraagstuk.

DE ZEEUW (Rotterdam IV) bespreekt de pensioenbelasting. Met de veroordeeling daarvan gaat hij accoord. Hij meent echter, dat men zich ook niet met de resolutie moet neerleggen bij een bestemmingsbelasting in zake de ouderdomspensioenen. Treub's voorbeeld wijst er op, dat in de toekomst van die bestemmingsbelastingen steeds een voor de arbeiders nadeelig gebruik zal worden gemaakt. Leggen wij ons bij deze bestemmingsbelasting neer, dan zal elke volgende minister daarvan misbruik maken, door sociale maatregelen door

belasting op de arbeiders zelven af te wentelen. De 2e alinea van resolutie IV wordt dan beter teruggenomen.

J. TER LAAN merkt op, dat Treub één belangrijk vraagstuk in zijn toelichting niet heeft behandeld, n.l. hoe deze belastingen op de verschillende bevolkingslagen drukken, terwijl toch dit vraagstuk door een democratisch minister het allereerst onder het oog had moeten worden gezien. Uit de officieele jaarcijfers blijkt, dat in 1903 in ons land waren 1.181.000 gezinshoofden en ruim 125.000 alleenlevende personen; in 1913 waren volgens de bevolkingstoeename 1.365.338 belastbare personen, waarvan 521.000 in de bedrijfsbelasting waren aangeslagen. Rekent men, dat de couponknippers en de groote boeren en pachters buiten de bedrijfsbelasting vallen, dan houdt men 700.000 gezinshoofden en zelfstandigen over, die niet in de belasting vallen om hun te lage inkomens, d. w. z. een bevolking van  $3\frac{1}{2}$  millioen, meer dan de helft, die minder dan  $13\frac{1}{2}$  gulden in de week verdienen. Beneden 20 gulden per week blijven volgens dezelfde berekening 5 millioen van de 6 millioen inwoners. Hieruit blijkt de meest volmaakte proletariëering die denkbaar is. En daarbij blijkt uit de bedrijfsontwikkeling, dat dit proces voortgaat.

De VOORZITTER: Meent Ter Laan het wel, dat deze cijfer-redevoering op dit uur door het congres te volgen is?

VAN STAAL (Rotterdam III): Mijns inziens is dit juist een zeer belangrijk betoog.

De VOORZITTER: Het staat toch slechts in zeer verwijderd verband met ons onderwerp.

TER LAAN: Ik zal aan den wenk van den voorzitter zooveel mogelijk tegemoet komen. Maar hier ligt de verrotte bodem onzer belastingpolitiek en op dezen slechten bodem rust heel onze sociale wetgeving. Het is deze groote groep inwoners, waaruit de bourgeoisie reeds alles gehaald heeft en waaruit met belastingen niet nog meer gehaald mag worden. Ik wijs nu nog slechts op het groote belang van de successiebelasting, waaruit veel meer gehaald moet worden. Er wordt jaarlijks meer dan 300 millioen in ons land vererd, in 1914 niet minder dan 357 millioen, en daaruit wordt slechts 15 millioen door den staat geput. Treub voegt er een paar millioen bij, maar weigert op Vliegen's belangrijke voorstellen van 1911 in te gaan. Treub belast liever een arbeider met 13 gulden inkomens met f 7.50 per jaar. Hier is het geld voor de sociale wetgeving te halen. Onder dezen indruk moet het congres uiteen gaan, dat wij, proletariërs, het kortweg verdommen nog meer uit ons te laten zuigen. (A p p l a u s.) Vandaar ook de aanwijzing in de resolutie, welke belastingen allereerst in aanmerking komen. Daarmee is gezegd, dat wij voorshands van al die andere belastingen van Treub niets moeten hebben. (A p p l a u s.)

HOFLAND (Amersfoort) wenscht nog wat over de toelichting van de teruggenomen resolutie te zeggen.

De VOORZITTER: Dat gaat niet. De resolutie is juist teruggenomen, opdat er niet meer over gesproken zou worden.

HOFLAND ziet dan van het woord af.

KORNALIJNSLIJPER (Den Haag I) had gaarne gezien dat het P.-B. ook den bestrijders van belasting der coöperatie-dividenden tegemoet gekomen ware. Die belasting is een belasting naar draagkracht in omgekeerden zin;

zij belast het sterkst de groote gezinnen die het meeste verbruiken. Er behoeft echter niet tegen opgekomen worden dat de tantièmes aan directeurs of bestuurders der coöperaties worden belast, gelijk in het amendement van verschillende afdelingen geschiedt. Daarom beveelt spr. zijn eigen amendement aan, dat in dit bezwaar voorziet.

De VOORZITTER deelt mede, dat de belastingcommissie eenstemmig van meening is, dat de vrijstelling der coöperatie-dividenden onmogelijk is. In de eerste plaats omdat vele particuliere ondernemers hun bedrijf in den vorm van coöperaties kunnen steken. Voorts is het zeer goed mogelijk, dat voor den schijn verbruikcoöperaties worden opgericht, ten einde belasting te ontduiken. Een voorbeeld: als eenige groot-winkeliers een zuivelfabriek oprichten om het product in hun winkels te verkoopen, dan is dat in optima forma een verbruikcoöperatie. En toch een volkomen kapitalistische onderneming. Het is technisch onmogelijk het onderscheid tuschen werkelijke en schijnbare coöperaties in de wet vast te leggen. Tegen dubbele belasting in het algemeen zijn wij overigens niet; dat grondbezitters eerst met grondbelasting en dan nog eens met vermogensbelasting belast worden, heeft ons nooit gehinderd. Dat de coöperaties door deze belasting op de flesch zullen gaan, is schrikbaarlijke overdrijving. De coöperaties betalen deze belasting thans ook, ze is zelfs even hooger. Als particuliere winkeliers ook dividend uitkeeren, vallen zij ook onder de belasting. Maar, zegt men, wij moeten tegen het grootkapitaal concurreeren. Goed, maar dit wordt ook belast. Iets anders is het om het reeds uitgekeerde dividend niet bij het belaste inkomens van de verbruikers te tellen; dat zou billijk zijn, al heeft het weinig om het lijf. Het is echter voldoende om dat aan de Kamerfractie in overweging te geven, maar het is niet van genoeg belang om het in de resolutie te vermelden. De arbeiderscoöperaties moeten hierover niet zoo'n drukte maken. Het maakt geen goeden indruk, als men dadelijk schreeuwt tegen belasting, die ook onze arbeidersinstellingen treft; dat lijkt wat te veel op het gedoe van allerhande clericale instellingen, die zich door de ministers van hun partij vrij lieten stellen van de personeele belasting. Daarenboven is het amendement op een onjuiste plaats aangebracht. Het eischt nu feitelijk, dat de dividendbelasting verworpen moet worden, als de coöperatiebelasting er niet uitgaat. Laat men de zaak niet zoo oplazen. Spr. beveelt verwerping van het amendement aan.

NIEBOER heeft weinig te repliceren, nu Vliegen de coöperatiekwestie reeds uitstekend beantwoord heeft en de monopolie-resolutie teruggenomen is. Wat De Zeeuw's opmerkingen over de bestemmingsbelastingen betreft, meent spr. dat de desbetreffende alinea van resolutie IV niet zooveel beteekent, dat zij niet wel vervallen kan. Practisch blijft de zaak er vrijwel dezelfde om.

Het amendement in zake de verbruikcoöperaties wordt verworpen.

De belasting-resolutie worden daarop en bloc aangenomen.

Het congres wordt tot Zondag verdaagd.

## Tweede dag.

Te half tien wordt het congres heropend.  
Voorzitter is SCHAPER. Hij geeft het woord  
aan VLIEGEN, ter inleiding van

### de kiesrechtresoluties.

De resoluties luiden :

#### I.

Het buitengewoon congres der S. D. A. P. herinnert aan den grondslag der politieke aktie, neergelegd in het beginselprogramma der partij :

„het proletariaat kan den tegenstand der kapitalistische klasse tegen de overbrenging der bedrijfsmiddelen van partikulier in maatschappelijk bezit slechts breken door de verovering der politieke macht. Voor dit doel hebben zich over de geheele wereld de arbeiders, die tot bewustheid van hunne taak in den klassenstrijd zijn gekomen, georganiseerd,” en aan het feit, dat als het voornaamste middel om tot die verovering der politieke macht te komen, de sociaal-democratie in alle landen steeds heeft gesteld: het algemeen kiesrecht, te veroveren waar men het nog niet had, te gebruiken daar waar het bestond.

De S. D. A. P. in Nederland, wier stichting het nauwste verband houdt met de erkenning van de gebiedende noodzakelijkheid van deze politieke aktie van het proletariaat, heeft daarom van het begin van haar optreden af als eerste en voornaamste politieke eisch gesteld: de invoering van algemeen kiesrecht; in de laatste jaren daaronder steeds verstaand: algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen.

Door haren onverpoosden en steeds sterkeren strijd voor deze fundamenteele hervorming is de tegenstand die in den aanvang door schier alle burgerlijke partijen werd geboden, bij de partijen der linkerzijde gaandeweg gebroken en hadden de verkiezingen van 1913 voor resultaat het optreden eener regeering, die als haar voornaamste taak het tot stand brengen eener grondwetsherziening om te komen tot algemeen kiesrecht, moest aanvaarden.

Het congres erkent, dat in de thans verschenen wetsontwerpen tot grondwetsherziening de verwezenlijking ligt opgesloten van wat door deze regeering bij haar optreden is toegezegd; het spreekt zijn waardeering erover uit dat de regeering, niettegenstaande de moeilijke tijdsomstandigheden, deze ontwerpen heeft ingediend op een tijdstip, dat de tot standkoming binnen deze parlementaire periode gewaarborgd schijnt, en besluit, dat de S. D. A. P. al hare krachten zal inspannen om elken openlijken of bedekten tegenstand, die tegen die tot standkoming zal worden geboden, te helpen breken.

Het congres verklaart de Evenredige Ver- tegenwoordiging, zooals die wordt voorgesteld, te aanvaarden, doch vordert, dat ook de toepassing er van op eventuele verkiezingen voor de Eerste Kamer, in de Grondwet zal worden vastgelegd. Eveneens stemt het congres er mee in, dat aan den gewonen wetgever invoering van stemplicht wordt overgelaten.

Is het congres van oordeel dat het belang van het Nederlandsche proletariaat de tot standkoming van het voorgestelde eischt, het verklaart daarnaast met nadruk, dat uitbreiding van het kiesrecht alleen tot de nog uitgesloten

mannen thans niet meer voldoet aan de eischen van den tijd. De volledige democratie die de sociaal-democratie ter bereiking van haar doel behoeft, eischt dat het kiesrecht ook wordt toegekend aan de vrouw. De politieke bewustwording der vrouw; het feit, dat zij in alle klassen steeds meer aan het maatschappelijk en economisch leven gaat deelnemen en in 't algemeen de groote belangen, die ook voor haar aan de uitoefening van het voornaamste politieke recht zijn verbonden, wettigen volkomen, dat reeds thans het kiesrecht op denzelfden grondslag aan de beide geslachten wordt toegekend.

Waar de regeering zelf in de toelichting tot hare voorstellen tegen het vrouwenkiesrecht geen principiële bedenkingen oppert en zij zelf door toekenning van het passief kiesrecht een principiële gewichtige stap op den weg van de politieke mondigverklaring der vrouw doet, acht het congres het uitgesloten, dat zij over het vastleggen van het algemeen vrouwenkiesrecht in de Grondwet haar veto zou uitspreken.

Het congres acht verder het bestaan eener Eerste Kamer in strijd met de grondgedachte eener volledige democratische staatsinrichting, weshalve de afschaffing dezer Eerste Kamer door de S. D. A. P. wordt geëischt. Wanneer de Provinciale Staten het kiezerskorps voor de Eerste Kamer blijven vormen, dient althans de ontbindbaarheid dier Staten den invloed van de kiezers te waarborgen.

Het congres acht den leeftijd der meerderjarigheid de aangewezenen voor de verleening van het kiesrecht.

#### II.

Ten einde de tot standkoming van het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen ter gelegenheid van de thans komende grondwetsherziening te bevorderen, besluit het congres tot een krachtdadige schriftelijke en mondelinge propaganda voor bovengestelde eischen en tegen elke poging der tegenstanders om de grondwetsherziening te doen mislukken.

Het congres besluit, met het oog op het feit dat het groote internationale gebeuren de aandacht van de schijnbaar kleinere binnenslandsche belangen afleidt, het Nederlandsche proletariaat op te roepen om de kracht der kiesrechtbeweging tot het hoogst mogelijk peil op te voeren, ten einde elk gevaar voor de tot standkoming van het voorgestelde af te wenden en daarnaast de spoedige invoering van het algemeen vrouwenkiesrecht te verkrijgen.

Daartoe besluit het congres alle afdelingen en federaties der partij op te roepen het werk der soc.-dem. Kamerfractie door een intensieve, aanhoudende propaganda, door de verspreiding van daartoe bestemde geschriften en door meetings en andere vergaderingen voor de hierboven gestelde eischen, met alle kracht te steunen en roept de partijgenooten op hierbij alle vereischten ijver en toewijding te toonen. Het draagt aan het Partijbestuur op om op het daartoe meest geschikte oogenblik, in samenwerking met het N. V. V., door een groote landelijke demonstratie uiting te doen geven aan den wil van het Nederlandsche proletariaat.

Hierbij is in het oog te houden, dat versterking van de S. D. A. P., in alle geledingen, de noodzakelijke waarborg zal geven dat op het beslissende oogenblik de noodige kracht tot aanval en verweer niet ontbreken zal.

## III.

Doordien een der grootste gevaren voor de tot standkoming van het algemeen kiesrecht, vooral wanneer dit ook het algemeen vrouwenkiesrecht beteekent, dreigt van de thans nog rechtsche Eerste Kamer, krijgen de Statenverkiezingen, welke in 1916 gehouden zullen worden, meer dan gewone beteekenis. Daarom draagt het congres het Partijbestuur op vóór die verkiezingen al die maatregelen te nemen, welke het dienstig oordeelt om een dusdanige samenstelling van de Provinciale Staten te verkrijgen, als noodig is om de tegenwerking van de Eerste Kamer onschadelijk te maken. Waar en voor zoover noodig verklaart het congres zich bereid tot dusdanige samenwerking met die politieke partijen, die inzake de grondwetsherziening bereid zijn de regeering te steunen en het algemeen kiesrecht te verwezenlijken, als noodig en mogelijk zal blijken.

Den afdeelingen der partij wordt naar aanleiding hiervan gewezen op haar verplichting dit jaar de kiezerskweek met buitengewonen ijver ter hand te nemen.

Ingediend zijn de volgende amendementen:

## RESOLUTIE I.

Afd. Amsterdam IX stelt voor aan de achtste alinea toe te voegen de woorden: „en dringert en sterkste op aan het algemeen vrouwenkiesrecht in de grondwet op te nemen.”

Afd. Rotterdam II stelt voor in de voorlaatste alinea te laten vervallen den zin: „wanneer... waarborgen”.

## RESOLUTIE II.

Afd. Arnhem stelt voor in de 1e alinea in te voegen tusschen „eischen” en „en tegen” de woorden „met alle ten dienste staande middelen te ageeren”.

## RESOLUTIE III.

Afd. Amersfoort en Rotterdam II stellen voor in den voorlaatsten zin tusschen de woorden „partijen” en „die” in te voegen: „bij eventueele herstemming”.

VLIEGEN zegt: Eindelijk, na lange jaren strijd, hebben wij voor ons liggen regeeringswetsontwerpen, die wij gerust de bekroning van het werk der S. D. A. P. kunnen noemen. Zoodra de wet-Van Houten was ingevoerd en daardoor de mogelijkheid was geschapen practisch aan den politieken strijd deel te nemen, hebben wij den strijd aangebonden voor het kiesrecht voor de uitgesloten. Die strijd heeft langer geduurd dan wij verwachtten; hij leverde groote momenten op, en liep uit in de verkiezingen van 1913. Het ministerie-Heemskerk had een grondwetsherziening ontworpen, die de democratie invoerde, maar ze tevens weer aan banden lei. De thans ingediende ontwerpen voldoen aan onze oude eischen; maar nieuwe eischen zijn opgekomen, en ook die moeten wij thans pogen te verwezenlijken. Het algemeen kiesrecht voor den man als feit vindt eigenlijk geen tegenspraak meer, alleen tegen het beginsel komt nog altijd tegenspraak van kerkelijken kant. Men eischt een organisch kiesrecht, om de volkssouvereiniteit te weren.

Een enkel woord hierover. Het organisch kiesrecht is niet anders dan een holle klank.

Men is er nooit in geslaagd, het beginsel in een concreet voorstel uit te werken. Fabius—Heemskerk—Talma schreven in hun bekend rapport, dat het kiesrecht moest wortelen in de uitingen van het volksleven: kerk, wetenschap, kunst, handel, nijverheid en wat dies meer zij. Maar toen zij dit beginsel moest uitwerken, „kwam het haar niet geraden voor eenig schema te ontwerpen”; „de tijd was nog niet gekomen voor een schema, dat uiting gaf aan een algemeene, gerijpte overtuiging”.

Wat beteekent een beginsel op maatschappelijk gebied, als men er in de praktijk niets van terecht kan brengen?

Een paar maal is gepeogd, het organisch beginsel uit te werken. Bij het ontwerp-Tak is door eenige anti-revolutionairen een poging gedaan om gezinshoofdenkiesrecht te bereiken. Maar om de katholieken mee te krijgen moest men het ook geven aan de priesters. Om dit te bewerken werd met gezinshoofd gelijkgesteld, wie een kamer bewoonde voorzien van stookplaats of hittegeleider. Hebt gij een gezin, dan zijt gij kiezer, maar hebt gij er geen, dan is een kachel ook goed. (Vroolijkheid).

De eenige, die eens heeft geprobeerd, een systeem van organisch kiesrecht uit te werken, was Treub. Hij ontwierp het niet voor de Tweede, maar voor de Eerste Kamer: dat was gemakkelijker. Men is hem van onzen kant wel wat te veel lastig gevallen over zijn plan. Hij wilde 22 arbeiders laten kiezen, door de arbeiders, 19 patroons, door de patroons, en 9 andere leden door de vrije beroepen. Practische beteekenis had het plan niet en het zou nooit ingang vinden. Elk kiesrecht is veroordeeld, dat van te voren de machtsverhouding der klassen vastlegt. De verandering in de machtsverhoudingen der klassen moet juist bij de verkiezingen tot uiting komen. Daarom kunnen wij ook geenerlei beperkt kiesrecht aanvaarden, omdat dit altijd een klasse-overheersching vastlegt.

Hierbij denken wij aan het vrouwenkiesrecht. Cort van der Linden schrijft in zijn toelichting, dat voor kiesrechtbeperking geen rechtsgrond meer is te vinden. Dat beteekent: de arbeidersklasse heeft de beperking onmogelijk gemaakt. Anders vond men nog wel een minister-mèten-rechtsgrond, al moest men er den heer Van Houten zelf voor uit het museum halen. De stroom van onze beweging echter heeft ze weggespoeld. Men kan den groei van onze macht meten aan de opeenvolgende kiesrechtvoorstellen. Het kabinet-De Meester liet alles blanco, ook de kwestie van het vrouwenkiesrecht; alles werd aan den gewonen wetgever overgelaten. Zoo zou voortdurend gevaar hebben gedreigd voor kiesrechtreactie. In Duitschland is 't Rijksdagkiesrecht herhaaldelijk bedreigd; maar het stond in de grondwet: de kiezers moeten dan over de verslechtering zelf stemmen, zichzelf ontkiezeren. Daarom kon voor den Rijksdag niet, wat voor de Landdagen van Saksen en Hamburg mogelijk was.

Het blanco-artikel is weggevaagd, vergeten en vergeven.

Later kwamen de voorstellen-Heemskerk, die den leeftijd van 25 jaar vastlegden in de grondwet. De gezinshoofden werden kiezer, voor de niet-gezinshoofden kwam een blanco-artikel. De kerkelijke bedeeden werden niet, de burgerlijk-bedeelden wèl uitgesloten. De vrouwen bleven uitgesloten en de Eerste Kamer

kreeg het recht van regres. Bovendien werd de benoeming van den Hoogen Raad onttrokken aan de volksvertegenwoordiging, de koningin kreeg 2 ton duurte-toeslag, de gemeenteraad werd gedegradeerd, het openbaar onderwijs werd aanvulling, het bijzondere regel.

De verkiezingen van 1913 hebben dit alles weggevaagd, en nu hebben wij klare voorstellen. Algemeen mannenkiesrecht, vrouwenkiesrecht mogelijk gemaakt zonder welstandsbeperking, geen uitsluiting van bedeeden en wanbetalers, enz. Geen versterking van de Eerste Kamer. Onze strijd vindt in deze voorstellen bekroning.

De voorgestelde resoluties beginnen met den nadruk te leggen op het klassekarakter van onzen strijd. Wij spreken dan een woord van waardeering voor de regeering, dat zij in de oorlogscrisis geen voorwendsel heeft gezocht, om met de indiening van haar voorstellen te wachten. Het was makkelijk genoeg geweest.

Onze taak is thans, onze eischen, waaraan niet voldaan is, zooveel mogelijk door te voeren, zonder het voorgestelde in gevaar te brengen. Toen wij onzen kiesrechtstrijd begonnen, leefde het vrouwenkiesrecht niet in het volk. Wie er het meest onverschillig voor waren, waren de vrouwen zelf. Practische betekenis had dit punt van ons program niet. Dat sprak van zelf. Wie rechten wil hebben, moet beginnen, er zelf voor te strijden.

Dat is thans gebeurd. Het gemis van het kiesrecht wordt bij de vrouwen als een onrecht en een leed gevoeld, als een stempel van minderwaardigheid. Het spreekt vanzelf, dat wij, democraten, en strijders tegen elke verdrukking, den eisch der vrouwen thans hebben aangevaard als punt van practische politiek. Verder ga ik daarop thans niet in, omdat een vrouw, de voorzitter van den Bond van Vrouwenklubs, het onderwerp zelf zal behandelen.

Wij aanvaarden het aangeboden stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Het verdeelt het land in 18 groote kieskringen. Zij stemmen ieder voor zich zelf, met eigen kandidatenlijsten voor iedere partij. Na de verkiezing stelt het centraal bureau in Den Haag het kiesquotient. Dan zijn er dadelijk een aantal kandidaten, die in hun kieskring het quotient hebben bereikt, en dus gekozen zijn. De rest der stemmen echter is niet verloren, uit de 18 kringen worden zij bijeengebracht, en de minderheden zijn zeker van hun vertegenwoordiging. In België is het stelsel bedorven door de kleine districten. Er is er een van 2 leden, er zijn er vele van 3 en 4. Daardoor krijgt men groote verliezen. Hier ontgaat men den rompslomp van kandidatenlijsten met honderden namen, en toch is het heele land practisch één kiesdistrict.

De verbinding tusschen de kieskringen is mogelijk door verbinding der lijsten. Ook blijven koalities mogelijk, doordat partijen hun lijsten verbinden, maar het groote voordeel is, dat men van de koalities bevrijd kan zijn, dat er geen herstemmingen meer zijn, men stemt zijn eigen mannen, en verder niet. Daarom moeten wij ons rondweg verklaren voor dit stelsel.

Het beginsel wordt ook ingevoerd voor de Prov. Staten, en uitgesproken voor de Gemeenteraden. Bij deze laatste ligt de moeilijkheid in de afreding van een deel der leden in de kleine raden. De regeling is hier overgelaten aan de wet. Men zal een kleinen Raad in zijn

geheel moeten laten aftreden, en misschien een anderen duur voor het mandaat aannemen, anders geeft deze bezwaren, ook voor de kandidaten, die telkens 6 jaar op een kans moeten wachten. (V r o o l i j k h e i d.)

Stemplicht wordt mogelijk gemaakt. Wij laten ons over het beginsel niet uit, maar aanvaarden het openen der mogelijkheid. Er was in het P. B. onmiddellijk verschil van meening. Wij moeten de zaak onder de oogen zien. De een zegt: waarom de onverschilligen dwingen, de ander: ook zij moeten worden opgevoed; ik zeg thans nog: het kan vriezen, en het kan dooien. De beslissing kome later.

De positie van het vrouwenkiesrecht in de politieke situatie wil ik even onder de oogen zien. Brengen wij door onzen strijd ervoor de regeeringsvoorstellen in gevaar? Het antwoord moest luiden: ja, als de regeering principieel er tegenover stond. Maar zij opent de mogelijkheid; zij stelt niet om principieele redenen het nog niet voor. Zij maakt de onderscheiding tusschen het bevelen en het gehoorzaamend deel der natie, naarmate men kiesrecht heeft of niet. Zij verwerpt het argument van de individueele ongeschiktheid der vrouw. Zij erkent niet het principieel bezwaar der kerkelijken. Maar de ontwikkeling van het vraagstuk is haar nog niet ver genoeg gekomen. De regeering pleit uitsluiting, maar neemt intusschen de principieele uitsluiting weg.

Het is dus voor haar een kwestie van urgentie. Wij mogen daarom verwachten, dat de regeering, als vrouwenkiesrecht volkswil blijkt, zich niet zal verzetten. Uitdrukkelijk erkent de regeering: voor het Staatsbestel is de deelneming der vrouw eer voor- dan nadeelig. Zij kan dus geen bezwaar hebben tegen invoering, als er een meerderheid voor in de Kamer is. Zij draagt de beslissing op aan den gewonen wetgever. Waarom? Die gewone wetgever zal voor dezelfde vragen van dit oogenblik staan. De aandrang zal sterker worden; daarom is het goed, vooruit te zien, en den strijd te voorkomen.

De Eerste Kamer is een overbodig voorwerp. In den laatsten tijd is zij meer en meer schadelijk geworden. Van Kol zal dat geheel met mij eens zijn. Het is de taak van de soc. dem. om er ontbindend te werken, ze zoo gauw mogelijk op te ruimen. Van Kol heeft trouwens zelf indertijd mee voorgesteld de Eerste Kamer af te schaffen. Amsterdam IV zegt: spreek dan ook niet van verbetering in de samenstelling. Maar dit gaat uit van de onderstelling, dat ons voorstel lukken zal, terwijl wij met onzen eisch alleen staan. Wij moeten dus zorgen, dat de volksinvloed zoo sterk mogelijk op de Eerste Kamer kan werken, indien ze blijft bestaan. En nu behoudt Cort van der Linden voor de Eerste Kamer het meerderheidsstelsel. Dientengevolge hebben wij er maar 2 leden. Wij zouden er minstens 7 moeten hebben. Ook voor de Eerste Kamer moet dus de evenredige vertegenwoordiging worden toegepast. De staatscommissie had dat punt ook uitgewerkt, maar de regeering heeft dit niet overgenomen.

De tweede resolutie behandelt de agitatie. Het is onze kiesrechtbeweging, die tot het resultaat leidde dat voor ons ligt. Twee dingen waren mogelijk: dat wij te doen hadden met een regeering die wel moest toegeven aan den drang naar Algemeen Kiesrecht, maar tegelijk poogde het voor de bezittende klasse onschade-



lijk te maken. Zoo deed het ministerie-Heemskerk. Tegenover zijn voorstellen stonden wij vierkant. Het kabinet viel. Nu wordt het A. K. voorgesteld zonder banden. Derhalve moeten wij deze regeering pogen in stand te houden, en haar in staat stellen, haar plannen te verwezenlijken. Daar komt iets bij: ons Zwolsche congres heeft aan Cort van der Linden met zijn collega's de portefeuilles bezorgd. Tijdens het congres was Cort al aangezocht. Zijn voorstellen zijn mij meegevallen, maar bovendien: bij voorbaat had hij de verzekering van onzen steun. De te Zwolle aangenomen resolutie-Amsterdam III, een resolutie-De Rooie, geloof ik, bewonder ik niet; ze komt aan logische gedachtengang tekort. Maar aan roodheid ontbreekt het ze niet. (Vroolijkheid.) Toch staat er in: wij zullen iedere regeering die staatspensioen en kiesrecht invoert, steunen. Deze regeering doet dat, en doet meer dan waartoe ze krachtens haar program verplicht was. Zij stelt het passief kiesrecht voor de vrouw voor; daarin zit een sterk propagandistisch element voor vrouwenkiesrecht.

Strijd tegen deze regeering ware dus dwaasheid. Wij hebben van huis uit neiging, tegen elke bourgeois-regeering te vechten. Onze natuurlijke positie is een oppositie-positie. Maar thans zijn wij niet in een periode van eischen, maar van realiseeren. Wij moeten onze eischen propageeren, maar tevens pogen, de gevaren af te wenden, die de verwezenlijking bedreigen. De reactie concentreert zich in de Eerste Kamer. Niet alle ministers zijn even sterk. Pleijte heeft pas een pleit verloren, dat heeft hem verzwakt; Posthuma zou goed doen als hij sommige dingen heel anders deed; met Ort is niet alles in orde; Treub dreigt wat veel met heengaan, spr. dringt met een beroep op zijn democratisch verleden, bij dien minister er op aan, om op post te blijven, en te zorgen dat tot stand komt, wat is voorgesteld.

De Eerste Kamer telt thans 31 leden van rechts, 19 van links. Aftreden moeten in 1916 10 rechtsche en 7 linksche. Voor omzetting komen in aanmerking de Staten van Zuid-Holland, Zeeland en Overijsel. Direct wordt dan de Eerste Kamer nog niet links: 24 links, 26 rechts. Maar bij ontbinding is dan de basis voor de rechtsche meerderheid verdwenen. De regeering kan bij verwerping van staatspensioen of grondwetsherziening de Staten om een nieuwe Kamer vragen.

In Zuid-Holland zijn 46 rechtsche en 36 linksche Statenleden. In Rotterdam alleen treden 5 rechtsche leden af. Als men maar wil in Rotterdam, behoeft daar geen enkele rechtsche te worden gekozen. Dat zal echter inspanning kosten. Gij, Rotterdammers, wordt het hoofdpunt in de verkiezingen. Maar dan is men nog slechts op het doode punt. Te Leiden is er één te winnen voor links,..... maar ook een te verliezen. Ook in Gouda, dat in '13 links koos, maar daarna weer een kerkelijke, is een kans. Het waren onze stemmen, die daar in gebreke bleven. Ook in Schiedam treedt een kerkelijke af. Zuid-Holland kiest 10 leden der Eerste Kamer; het kan de Kamer omzetten, en daarmee was de aanneming der grondwetsherziening verzekerd. Ook het omzetten van Overijsel zou van groote betekenis zijn. Zelfs Gelderland biedt een kans. Als overal waar in '13 linkschen werden gekozen, nu weer linkschen worden gekozen, kan het omgaan.

Even een tusschenzin. Wij hebben niet alleen voor het kiesrecht gestreden, maar ook voor het staatspensioen. De Eerste Kamer verwerpt het onverbiddeijk. Een Haagsche brief in „De Tijd”, van Wesseling.....

ALBARDA: Van Van Vuuren!

VLIEGEN: Dan beteekent het nog meer. Hij schrijft: een beroide schatkist, een verworpen staatsbedeeling, ziedaar het vooruitzicht. De aanneming van het staatspensioen acht hij uitgesloten. Reeds nu dus schijnt dit vast te staan. De heer Lohman drukte zich in denzelfden geest uit in de Tweede Kamer.

Het P.B. heeft dus gemeend, ten aanzien van Statenverkiezingen een zeer duidelijke houding te moeten aannemen. Nimmer waren zij van zoo groote betekenis. De Grondwetsherziening en ook het staatspensioen loopt gevaar: nu geen politiek gevolg, die tot machteloosheid leidt en tot mislukking. Wat wij voorstellen, staat reeds in de congresresolutie van 1914. Wij willen de stukken op het schaakbord zetten, zooals wij ze wenschen. Wanneer het ergens noodig is, direct vrijzinnigen te stemmen, willen wij daartoe het recht hebben. Het hemd is nader dan de rok, wij zorgen dus eerst voor ons-zelf, maar wij willen het gevaar ontloopen, dat kerkelijken worden gekozen. Dit ware de slechtst mogelijke gelegenheid, een verkeerd radicalisme toe te passen. Principieel optreden is zorgen, dat onze eischen worden vervuld (I n s t e m m i n g.)

Men heeft gevraagd: wat is precies uw bedoeling? Konden wij dat nu zeggen, dan hadden wij het in de resolutie gezet. Wij denken aan Franeker, waar bij samengaan links een kleine meerderheid heeft. Franeker geeft den doorslag in de Friesche Staten. Als nu de kerkelijken 3 kandidaten stellen, de liberalen 5 en wij 5, dan komen die kerkelijken met een grooten voorsprong in herstemming. Dan gaan wij een herstemmingscompromis sluiten, de liberalen moeten kandidaten terugnemen. Maar teruggenomen kandidaten krijgen altijd nog stemmen, en de kerkelijken, met hun grooten voorsprong, krijgen een bijna zekeren kans. Daar moeten wij ons dus bij den eersten gang in herstemmingspositie stellen.

Het P.B. wil geen tactiek opdringen. Wij weten niet, hoe men in Franeker denkt; Franeker werd door mij slechts als voorbeeld gekozen; maar wij moeten niets op het spel zetten.

Wij moeten links stemmen bij de Statenverkiezingen. Het eenige wat men aan de liberalen kan vragen is: zijt gij voor de regeeringsvoorstellen. Dit spreekt echter vanzelf.

Wij moeten er geen doekjes om winden, maar zorgen voor een Eerste Kamer, zooals wij ze noodig hebben. (A p p l a u s.) Wij kunnen niet alleen met de springende paarden werken, wij hebben ook de schuivende raadsheeren en kasteelen te gebruiken. Wij moeten het Algemeen Mannenkiesrecht veroveren, en zoo mogelijk tegelijk, of anders zeer snel daarna, ook het Algemeen Vrouwenkiesrecht, ter voorbereiding van het vrede- en vrijheid-brengende socialisme! (L u i d a p p l a u s.)

Mevrouw WIBAUT leidt de bespreking van het vrouwenkiesrecht in. Zij voelt de groote verantwoordelijkheid van haar taak, want nimmer nog was er voor het vrouwenkiesrecht zulk een belangrijk tijdstip als nu. Het was tot nu toe een groote wensch, een toekomstbeeld, maar nu is het geworden een punt van prac-

tische politiek. Wat langen tijd een familiepronkstuk was, bij feestelijke gelegenheden voor den dag gehaald, zal nu mogelijk tot dagelijksch gebruik worden verheven. De S. D. A. P. zal natuurlijk in de actie daarvoor voorstaan, zal er voor strijden met alle geestdrift, omdat krachtens haar innigste wezen de sociaal-democratie geen overheersching kan dulden, noch van klasse, noch van sekse.

De regering komt nu met voorstellen omtrent vrouwenkiesrecht, daarmee voldoende aan het concentratie-program, door ons bij de herstemmingen, vóór den oorlog, gesteund. Zij geeft het blanco-artikel voor het vrouwenkiesrecht, maar geeft bovendien het passief kiesrecht aan de vrouwen.

Over dit laatste zijn de vrouwen niet zoo heel best te spreken; de vrouwen zullen door mannen gekozen worden, van feministisch standpunt gansch verwerpelijk. Daartegenover staat echter, dat de regeering, door de vrouw in de openbare colleges binnen te laten, breekt met het principe van de onmondigheid van het vrouwelijk geslacht. Nog kort geleden barstten in een zeker parlement van Europa de heeren in lachen uit, toen van vrouwenverkiezbaarheid sprake was. Het is intusschen ondenkbaar, dat op het passief kiesrecht het actief kiesrecht niet zou moeten volgen. De regeering geeft dus loyaal gevolg aan wat toegezegd is. Maar de S.D.A.P. heeft dit slechts bij herstemming gesteund en de S.D.A.P. blijft vrij volgens haar eigen inzichten haar eigen programma na te streven. Sinds in 1907 het Stuttgarter congres aan elken kiesrechtstrijd onverbreekelijk het algemeen vrouwenkiesrecht verbond en sinds in 1908 onze Kamerfractie de vastlegging van het algemeen vrouwenkiesrecht in de grondwet voorstelde, is dit ons standpunt geweest. En thans blijkt ook, dat deze eisch niet alleen de juiste principieele, maar ook de eenig mogelijke oplossing is.

Het ontwerp-Cort zegt niet dat het vrouwenkiesrecht algemeen zal moeten zijn, maar het snijdt alle welstandseischen af. Niet meer het bezit, maar de persoonlijkheid van den kiezer heeft voortaan beteekenis, ook wat de vrouw betreft. Daarmee is ook ieder verkapt dameskiesrecht van de baan. In rook vervlogen is ook die lieve gedachte der Vrij-Liberalen om het vrouwenkiesrecht aan examens of zoogenaamde zelfstandigheid te verbinden. Ook het vernuftig idee der Liberale Unie, om alleen aan ongehuwde vrouwen boven 30 jaar het kiesrecht te geven, is nooit anders dan als een mop besproken en het was trouwens ook een verkapt welstandskiesrecht. Af en toe hoort men nog een flauw anti-revolutionair gemompel over vrouwengezinshoofdenkiesrecht, maar zonder indruk te maken in het land. Het is nu zoo: het vrouwenkiesrecht zal algemeen zijn of het zal niet zijn. Niemand weet hoe volgens Cort's grondwet een beperkt vrouwenkiesrecht gemaakt zou kunnen worden. Waarom dan rond te draaien en in dien doolhof van formules te zoeken, tenzij Cort's wetsartikel enkel uitstel van beslissing beteekent? De kranten vatten het als een raadseltje op, dat niemand kan oplossen. De Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht zegt: „de grondwetgever besluit hiermee dat er in ieder geval eenig vrouwenkiesrecht moet komen”, maar anderen betwisten het. De Bond van Vrouwenkiesrecht wil in de additioneele artikelen een termijn van invoering van vrouwenkiesrecht bepalen. Men denke echter niet, dat als de grond-

wet eenmaal zegt: vrouwenkiesrecht wordt mogelijk, het vrouwenkiesrecht er dan ook gauw komt. De geschiedenis van het kiesrecht in ons land heeft wel anders geleerd. Daarom, zooals onze resolutie zegt: geen uitstel, maar reeds thans vrouwenkiesrecht in de grondwet.

Is het oneerbiedig den minister met dr. Faust te vergelijken, die een zwarten poedel in zijn studeerocel meenam, waar de poedel begon te groeien tot een reuzenfiguur, die dr. Faust niet meer zou verlaten? Zoo moge het gaan met dit vrouwenkiesrecht van Cort. Blijke het algemeen vrouwenkiesrecht in de grondwet, des poedels kern. (A p p l a u s.)

Meer dan ooit is nu gebleken, dat de arbeidersklasse het vrouwenkiesrecht noodig heeft. De wereldoorlog is moeten komen om het ons duidelijk te maken, wat het beteekent, dat de vrouw nog altijd onbewust is. De oorlog toont ons de kapitalistische factoren als door een vergrootglas, ook den vrouwenarbeid, die door den oorlog overal zoo ontzaglijk is uitgebreid, dat het proletariaat zich er wel mee moet gaan bemoeien. Tot in de gevaarlijkste en ook in de meest geschoolde bedrijven is de vrouw thans aan het werk, maar steeds tegen veel lager loon dan de mannen kregen. Dit laatste is alleen mogelijk, doordat de vrouwen ongeorganiseerd zijn, een omstandigheid die door den oorlog nog verscherpt wordt. De lange duur van den oorlog maakt scholing of althans training van de vrouw tot allerlei arbeid mogelijk, en vooral: er blijkt nu, dat de vrouw tot allerlei arbeid geschikt is, terwijl het lage vrouwenloon een groote verlokking voor den kapitalist zal zijn om de vrouw na den oorlog in de fabriek te handhaven. Zoo zien de Deutsche vrouwen het in en in Engeland heeft de oorlog dezelfde toestanden geschapen. Ook daar verheugen tal van werkgevers er zich nu reeds op, na den oorlog den goedkoopsten vrouwenarbeid te behouden en zoo de concurrentie met de Deutsche industrie te kunnen volhouden. De vrouwen worden thans in oorlogstijd gebruikt om den imperialistischen strijd beter te kunnen voeren en inmiddels wordt de loonstandaard neergedrukt tot het peil van het vrouwenhongerloon. Daarmee wordt het organiseren der vrouwen een dringende eisch.

In Frankrijk is de gansche landbouw thans schier in handen van vrouwen en een half miljoen van haar werkt in de munitie-industrie. In dat land, waar de vakbonden tot dusver zoo fel tegenover vrouwenarbeid stonden zeggen zij nu: vrouwen zorgt toch dat zij een goed loon verdient. Ja, maar hoe kan dat, als de arbeidersorganisaties zich het vrouwenbelang niet aantrekken.

De vrouwenarbeid werkt eenerzijds afschuwwekkend en neerdrukkend, anderzijds opheffend en toekomstbrengend. Welke deze beide strekkingen zal het winnen? Zal het verellending of krachtsvermeerdering van het proletariaat worden? Het antwoord hangt af van de vraag, of wij er in slagen de vrouwen te organiseren. Men zegge niet: in ons land is het zoo erg niet. Hongerlooien in het eene land zullen door de concurrentie ook andere landen dwingen tot hongerlooien en ook in ons land neemt de industriele vrouwenarbeid toe.

Niet alleen de arbeidster, ook de huisvrouw staat door den gezinsarbeid in verbinding met het kapitalisme, dat de gansche maatschappij beheerscht. Maar bovendien leert zij het kapitalisme nog van een anderen kant ken-

nen. De duarte geeft haar nu een groote les. Tot de huisvrouwen zei de minister: gij komt op voor de eters. Maar de eters zijn immers het gansche volk. Het dure eten is een nachtmerrie voor de huisvrouw. Zij leert nu inzien, hoe die duurte door kapitalistische werking ontstaat en hoe zij door de overheid bestreden kan worden. Daarmee wordt het bewustzijn der vrouw gerevolutioneerd en wordt zij veel gemakkelijker te organiseren.

Mag het politiek rechteloos vrouwenproletariaat als een dood gewicht blijven hangen aan de groote beweging der arbeiders, die door het Algemeen Kiesrecht in klassebewustzijn en ontwikkeling opstijgen? Neen, het vrouwenkiesrecht, dat de bewustmaking der vrouwen beteekent, is een klasse-eisch voor het proletariaat. Het is daarenboven een eisch van democratie. De volledige democratie is de volstrekte voorwaarde voor de overwinning der arbeidersklasse. Geen democratie echter is volledig, die niet ook de vrouwen omvat.

Euwen lang, zoover wij terugzien in de geschiedenis, heeft de vrouw haar ketenen meegelept. Sinds de instelling van het huwelijk, gevolg van het privaatsbezit, was zij slavin. Het is de schoone taak van de arbeidersklasse om die ondergeschiktheid te overwinnen, om de sekse te bevrijden, om daarmee ook de moeder te bevrijden, om aan het moederschap een sociale waarde te geven. Klinkt het niet onzinnig in een tijd, nu het moederschap alleen een militairistische waarde heeft. (A p p l a u s.) Toch, die betere toekomst zal komen, maar niet zonder onzen strijd.

Alles dan aangegrepen om in dezen kiesrechtstrijd geestdrift te wekken. De tijden liggen loodzwaar op ons. Maar kan het vrouwenkiesrecht niet een lichtstraal werpen in de duisternis? Schaper noemt het vrouwenkiesrecht een groote kracht ten goede in den strijd tegen de schandelijke moordpartijen van den oorlog. O, wij weten zeer goed, dat, nu de oorlog er eenmaal is, ook de vrouwen in de oorlogvoerende landen voor haar vaderland opkomen. Maar, als het eenmaal weer vrede is, twijfelt men dan dat de vrouwen vooraan zullen staan in den strijd tot voorkoming van oorlogen? Eén ding is uit: de aanbidding der vrouwen van de wijsheid waarmee de mannen de wereld regeeren, heeft een schok gekregen. (L u i d a p p l a u s.) Het is ondenkbaar, dat één vrouw, in het uur wanneer haar zoon geboren is, zal hopen dat hij tot kanonnenvleesch bestemd zal worden. Zoolwiel de burgerlijke en de socialistische vrouwen hebben elkaar internationaal reeds spoedig na het uitbreken van den oorlog de handen toegestoken. De socialistische vrouwen waren hiertoe reeds uit beginsel verplicht, maar de burgerlijke vrouwen deden het uit intuïtie. In de oorlogvoerende landen zijn vrouwen die alles voor de vredesbevordering over hebben. Wij denken aan Clara, aan Rosa en aan zoovele ongenoemden. (A p p l a u s.) Wij denken aan Louise Saumont, die in Frankrijk, het ten deele bezette land, een nog zooveel moeilijker strijd had. Wij denken aan Edith Cavell, die vóór haar dood de menschheid boven het vaderland stelde.

Zal dit congres worden een opwekking tot den strijd voor opneming van het algemeen vrouwenkiesrecht in de grondwet? Bedenkt dat de mooiste congresresolutie niets helpt, als de partijgenooten niet bereid zijn te strijden. (L u i d a p p l a u s.) Vreest men reactie van de vele nieuwe kiezers, de politiek-ongeschoolde

vrouwen? Welnu, dan ze geschoold! (L u i d a p p l a u s.) Tegenover al het aarzelen der burgerlijke partijen hebben wij te toonen, precies te weten wat wij willen. (L u i d a p p l a u s.) De vrouwelijke partijgenooten allereerst hebben den strijd met vuur te strijden. Het gaat er om haar ellendige medevrouwen een nieuw ideaal te geven. (A p p l a u s.) Oude ideologieën hebben een taai leven, ook in onze hoofden zit nog veel spinrag. Onze journalisten moeten zich veel meer bemoeien met de vrouwenkwestie, onze theoretici ook; v. d. Goes is er mee begonnen, maar hij is er mee opgehouden (G e l a c h); hij moet er weer mee voortgaan. Onze verslaggevers hebben ook een woordje noodig; uit de verslagen van kiesrechtmeetings moeten zij niet juist weglaten wat op het vrouwenkiesrecht betrekking heeft. (G e l a c h.) De kleine pers moet zich niet bepalen tot opname der stukjes, die de vrouwenclub haar toezendt, maar de redacties moeten ook zelf schrijven over de vrouwenbelangen; dat doet den vrouwen zoo goed. (A p p l a u s.) En gewerkt dient voor „De Proletarische Vrouw”, een blad dat den vrouwen zoo lief is.

Niet op gevoelsmotieven eischen wij het vrouwenkiesrecht, maar toch met geheel ons gevoel moeten wij ons geven aan den strijd er voor. Duizenden blikken uit kleine kamertjes zijn er met brandend verlangen op gericht, dat dit congres zal besluiten tot een groote actie en haar door vrouwenkiesrecht te verlossen. Stelt haar niet te leur! Het imperialisme streeft er naar lichaam en geest der vrouwen te beheerschen. Zorgen wij er voor, dat wij de geesten der vrouwen voor ons winnen. Het gaat om het socialisme! In dat groote licht den strijd gevoerd, den grooten strijd om invoering van het algemeen vrouwenkiesrecht, nu reeds, in de grondwet. (D a v e r e n d, l a n g d u r i g a p p l a u s.)

DE VOORZITTER deelt dan mee, dat vertegenwoordigd zijn 274 afdeelingen door 328 afgevaardigden.

Verder deelt de Voorzitter mee, dat nog ingekomen zijn amendementen van de afdeeling Den Helder van den volgenden inhoud: In den elfden regel van boven na „dat” tusschen te voegen: „naast de opheffing van de schorsing der kiesbevoegdheid van militairen beneden den rang van officier”. In de tweede resolutie na „af te wenden” te lezen „de noodig geoordeelde verbeteringen aan te brengen” en in de derde resolutie na „samenwerking” invoegen: „bij de herstemming”.

De voorzitter geeft voorts in overweging, in de pauze te overleggen of men zich voor het debat kan kombineeren, opdat niet herhaald worde. Half vier moet zoo mogelijk Huijsmans aan het woord komen over het Internationaal Bureau.

Na heropening deelt de VOORZITTER mee, dat 16 sprekers voor het debat zijn ingeschreven. Ieder spreker zal slechts vijf minuten kunnen krijgen, anders is om 6 uur het congres nog aan den gang; 16 maal 5 is reeds 80 minuten, het kan dus niet anders. (I n s t e m m i n g.)

OUDEGEEST zal vooraf namens het Vakverbond een en ander zeggen. 't Zijn nu 40 jaren van propaganda, agitatie en demonstratie, die noodig waren om de regeering te bewegen met voorstellen tot algemeen kiesrecht te komen. In de 70er jaren waren het eenige heeren uit de burgerlijke klasse, die uit idialisme de beweging inzetten. En toen in

1898 het Kiesrecht-Comité werd opgericht, waren het ook nog burgerlijke elementen die met ons de kiesrechten aannieven. Thans is het de massa der proletariërs zelve, die de beweging in de hand nam en thans er voor staat de resultaten van den strijd binnen te halen.

Er is een gevaar: evenals in de 90-jaren is er vrees voor verflauwing. Daartegen wenschte spr. te waarschuwen, niets is van zoo groot belang als het algemeen kiesrecht voor de arbeiders. Naast wat de sprekers van hedenmorgen hebben gezegd, meent spr. er op te moeten wijzen, dat er geen uur voorbij mag gaan, om te werken voor de verkrijging. Er zijn duizenden arbeiders in ons land, de rietsnijders, de arbeiders van de steenbakkerijen, de veenarbeiders, die nog zuchten onder de gedwongen winkelnering, groepen, welke te diep in het moeras zitten, om zichzelf te helpen, zoodat de wetgeving zal moeten ingrijpen. Voorts de industriearbeiders, die er voor staan in groote mate overwerk te moeten verrichten en die de concurrentie van de vrouw, waarop mevr. Wibaut wees, hebben te vreezen. Al deze groote groepen hebben wij bewust te maken.

Spr. denkt verder aan de sociale maatregelen, de tienurenwet van Schaper en zoovele andere zaken, die door ons élan er zullen en moeten komen. De strijd voor de ongevallenwet voor landarbeiders en zeelieden, al deze maatregelen zullen er komen, als wij krachtig staan voor het algemeen kiesrecht en daarvoor voortdurend blijven vechten.

Naast deze groepen staan onze tienduizenden kinderen, te vroeg gejaagd van de school naar de fabriek en daar onvoldoende beschermd. Het oog der bourgeoisie moet door de belanghebbenden zelf voor deze zaken worden geopend en dat kan alleen, als de strijd voor het algemeen kiesrecht krachtig wordt voortgezet.

Over de politiek is hier genoeg gesproken, spr. moet op het economisch belang wijzen. Iedere kiesrechtuitbreiding der laatste jaren bracht verbeteringen voor de groepen, die tot de stembus werden toegelaten. Dat zal nu weer geschieden, maar als een recent voorbeeld van den invloed, die het slagen bij de verkiezingen meebrengt, wijst spr. op het verband dat er ligt tusschen wat het Vakverbond bereikte in den oorlogstijd en de verkiezingen van 1913. (Zeer juist.) Het is niet enkel liefde, dat tusschen N. V. V. en de S. D. A. P. tot samenwerking voert, maar wel degelijk het wederzijds belang (A p p l a u s.) Daarom hier die maatregelen genomen, die u thans het kiesrecht kunnen doen bereiken. Als men het doel wil, moet men ook de middelen willen, die daartoe leiden. Moeten wij, als wij nu het kiesrecht niet krijgen, weer 40 jaren er voor strijden? Hoe krijgen wij dan de maatregelen, die voor de massa der arbeiders noodig zijn? Alles wat in de arbeidersbeweging is, moet schouder aan schouder staan, dag aan dag en uur aan uur, om thans het kiesrecht te verkrijgen. (D a v e r e n d a p p l a u s.)

Mevr. POTHUIS-SMIT (Amsterdam V) heeft enkele bemerkingen. Allereerst de zinsnede over de stemplicht. De resolutie wil invoering overlaten aan den gewonen wetgever. Afdeeling V heeft daartegen geen bezwaar, maar later zal dan over dit punt in de partij een diepgaande discussie moeten plaats hebben. Tot nu is daarover weinig gesproken.

Een tweede punt betreft het laatste deel der grondwetsherziening g-resolutie en wel dat over de statenverkiezingen. In V wilde men daarover nog

gaarne eenige inlichtingen hebben. Men was bang voor een bloc-politiek. Vliegen heeft duidelijk gemaakt, dat dit niet in de bedoeling ligt. Daarmee is V het eens, omdat de aktie bij de verkiezing toch van veel waarde is. Het samengaan moet in elk geval tot een minimum blijven beperkt, omdat de moreele kant van de klassepolitiek niet uit het oog moet worden verloren. Als er tot samengaan wordt besloten dient dat te geschieden in overleg met de organisatie.

Ten slotte dient de resolutie, wat het vrouwenkiesrecht betreft, verduidelijkt. Het is nog niet in onze propaganda doorgedrongen en daarom is duidelijke en besliste uitdrukking noodig. De amendementen bevallen afdeeling V niet. Verwerping ervan is verkeerd en daarom geeft spr. aan het P. B. in overweging, het amendement van Amsterdam IX over te nemen. (A p p l a u s.)

VAN STAAL (Rotterdam III) heeft in opdracht zijn vreugde over het bijeenroepen van dit congres uit te spreken, maar moet over de slechte voorbereiding zijn afkeuring uiten. De spreektijd van 5 minuten is veel te kort. Beter ware geweest in de afdeelingen de zaak beter voor te bereiden. Spr. verlangt daarom langer spreektijd....

DE VOORZITTER: Ik kan daarin niet komen, terwijl deze spr. van de 5 minuten er drie verspilt aan een nutteloos protest.

VAN STAAL voortgaande, protesteert daartegen laat dan het congres uitspraak doen. (A p p l a u s.)

DE VOORZITTER: Ik denk er niet aan, straks heeft het congres mijn regeling goedgevonden en ik kan daar niet telkens van afwijken.

Spreker gaat dan verder. Hij is door de inleiding van Vliegen wel eenigszins bekeerd, wat de samenwerking aangaat. Toch is noodig een felle en krachtige agitatie in het volk.

DE VOORZITTER: De vijf minuten zijn om. de spreker kome tot zijn slot.

VAN STAAL: De resolutie geeft het P. B. inzake samenwerking vrij mandaat, dat gaat niet aan.

Spreker stelt voor achter „breken” in de 1ste Kiesrechtresolutie in te lasschen „te helpen breken” zonder nochtans de eischen van een zelfstandige strijd tegen de regeering, zooals die geboden wordt door de beginselen van het socialisme en de duurzame belangen van het proletariaat, te verwaarlozen of te negeeren.

DE VOORZITTER: De vijf minuten zijn reeds lang om.

VAN STAAL krijgt van Bussum, die van 't woord afziet, nog enkele minuten. Het vrouwenkiesrecht is een klasse-eisch en daaraan dient vastgehouden. Verder verzoekt spr. dat het P. B. een vrouw zal uitnoodigen om een kiesrechtbrochure samen te stellen.

MARTINA KRAMERS (Rotterdam III) beveelt de resolutie aan op anderen grond, dan vanmorgen door mevr. Wibaut is betoogd. Dat is dat de klasse- en seks-eisch hier samenkomen. Door de groote kiesrechtbeweging wordt voorgesteld kiesrecht voor man en vrouw samen. De vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, een machtige vereeniging in den staat, moet met haar internationale verbinding voor onze strijd worden gebruikt. Dat kan hier, zoo goed als het in Denemarken kon. In de Kamer dient getracht te worden art. 80 in zooverre met art. 84 in overeenstemming te brengen, als in laatstgenoemd artikel voor de verkiesbaarheid geen eisch van geslacht gesteld wordt en alleen van „Nederlanders” gesproken wordt, zonder daarbij mannen of vrouwen apart te noemen. Konden wij dat nu in art. 80 ook zoo krijgen, dan was het heele kiesrechtvraagstuk finaal

opgelost, als men er maar bij in 't oog wil houden, dat Nederlanders mannen of vrouwen kunnen zijn. Verder vindt Rotterdam III stemplicht iets immoreels. Dwang leidt tot demagogisch optreden en zal leiden tot niet ernstige uitoefening van het kiesrecht. Verder dient enkel bij herstemming te worden samengewerkt. Of men deze laatste opdracht na de inleiding van Vliegen nog gegeven zou hebben, weet spr. niet.

**HOFLAND (Amersfoort):** Door den voorzitter is gezegd dat nu moet worden gerealiseerd, waarvoor zoolang is gewerkt en Oudegeest dikte dat aan, door te zeggen: als ge 't doel wilt, moet ge ook de middelen willen. Spr. vraagt nu of men zich wel voldoende rekenschap heeft gegeven van het feit, dat men zich daardoor met handen en voeten bindt, ook voor de toekomst. . . .

(Protesten: 't geldt alleen voor de a.s. Statenverkiezingen.)

**HOFLAND** voortgaande betoogt verder of het dan niet op de weg van het P. B. had gelegen, zich duidelijker uit te drukken en spr. meent dat bij volgende verkiezingen, deze tactische vraag zal uitdeinen tot een beginselvraag en weer zal worden in praktijk gebracht.

Hoe zal het b.v. in Rotterdam gaan, vraagt spr. Daar is de beweging door den strijd mooi gegroeid. Zal men daar ook een kompromis sluiten? De moreele gevolgen, spr. is het eens met mevrouw Pothuis, zijn van overwegend belang. Voetstoots aannemen is derhalve verkeerd en daarom wil Amersfoort in de resolutie zien neergelegd, dat in eerste aanleg niet mag worden saamgewerkt.

**DE VOORZITTER:** Uw tijd is om. Een ander spreker zal uw betoog desnoods wel aanvullen.

**HOFLAND** verklaart, dat de voorzitter steeds de sprekers uit de provincie achterstelt.

**DE VOORZITTER** protesteert tegen deze insinuatie. Hij heeft Hofland zelfs langer dan 5 minuten laten spreken.

**DE ZWART (Den Helder)** zal in telegramstijl de amendementen van zijn afdeling toelichten. Zij stelt voor schrapping der clause in de resolutie van de stemplicht, omdat zij niet de Kamerfractie wil vastleggen. Men poot in de bourgeoisie geregeld de werking van het onvervalscht alg. kiesrecht te verzwakken, als invoering niet meer is te voorkomen. Daarom waarschuwt spr. voor dat deel der resolutie.

Het kiesrecht der militairen is verder van belang en nog door geen onzer onder de oogen gezien, waar toch de organisaties der militairen altijd hebben samengewerkt met de S. D. A. P. inzake het algemeen kiesrecht. Toch is geheel vergeten, dat de uitsluiting der militairen in art. 80 is gehandhaafd. .

**VLIEGEN:** Het amendement Den Helder hieromtrent wordt overgenomen. . . .

**DE ZWART** eindigt daarop, erop aandringend dat in de tweede resolutie, een daarmee samenhangende verandering worde aangebracht.

Het samengaan met andere partijen verder is geen principieele kwestie. 't Is een praktische zaak, die hier moet worden opgelost. Het voorbeeld van Franeker, door den voorzitter gegeven, is één van de 100. In 99 gevallen is het andersom. . . . Stemmen: Nou dan!

In eerste instantie dient de partij practisch voor zichzelf te blijven vechten, juist bij deze statenverkiezingen.

**DE VOORZITTER:** Ingekomen is een telegram van begroeting van de mobilisatieclub Tilburg. (Applaus.)

**HEPPENER (Den Haag III)** protesteert tegen de indeeling van het debat. Een kwestie als de

grondwetsherziening moet worden voorafgegaan door een goede bespreking in de pers. Nu is hier veel tijd besteed aan andere zaken en er blijft voor de grondwetsherziening weinig tijd over. Daartegen protesteert spr. (Applaus.)

Het P. B. heeft in 1914 reeds gekregen van het congres wat ze nu weer verlangt. Toen is daaraan de voorwaarde van de alleruiterste noodzakelijkheid verbonden. Dat is gebeurd, doch daar zit aan vast dat men er mee voortgaan moet. Als nu de rekensom van de voorzitter juist is, moet het congres dit ondersteunen. (Instemming.)

Maar de rekensom kan ook wel anders uitkomen en niet altijd zullen de partijgenooten in eersten aanleg bereid zijn op burgerlijke kandidaten te stemmen.

Als er iets is te doen nu bij de Statenverkiezing en de verkrijging van het algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht, moeten wij op eigen kracht vertrouwen. De kiezerskweek dient ter hand genomen, vooral onder de aangeslotenen bij het N. V. V. Dat zal beter zijn en meer uitwerken dan het samengaan met burgerlijke partijen. (Applaus.)

**DE ROODE** zal kort nog eenige politieke punten in verband met het vrouwenkiesrecht behandelen. Merkwaardig zijn de verklaringen van de katholieke vrouwen in dit opzicht. Daaruit blijkt hoe diep de beweging voor het vrouwenkiesrecht heeft wortel geschoten. Ook bij de christelijk-historischen en de antirevolutionairen is verandering gekomen en als men de vrouwen daar vrijuit liet spreken, zou men ook daar zien, dat een groot aantal dames voor het vrouwenkiesrecht zouden zijn. Als het zóó is bij de dames, hoe is het dan bij de arbeidsters? Zouden deze zich laten misleiden door de leuzen van de coalitie, de vrouw hoort in het huisgezin? Zullen zij doen als de christelijke arbeiders met het staatspensioen?

Wij kunnen eenig vertrouwen hebben. De leus: de vrouw moet in het gezin blijven, wordt b.v. gepropageerd bij de schoenmakers van de Langstraat, die hun man in de huisindustrie steeds bij zich hebben, bij de wevers, waar beurtelings man en vrouw in het weefgetouw werken; bij de sigarenmakers, waar het heele gezin werkt, en bij de textielarbeidsters, die met den man in de fabriek werken. Daar kan bij goede propaganda, de leus niet blijvend inslaan, moet en zal het veranderen, als wij maar duidelijk maken, wat van deze leus in waarheid terecht komt. De beteekenis van deze leus is, dat de vrouw alleen moet blijven zorgen voor het eten en de kleeren, waaraan de man het beneden zich acht, aandacht te wijden?

De voorzitter waarschuwt, dat de 5 minuten om zijn.

Resultaten van onze propaganda zullen wij niet dadelijk zien. Wel zal bereikt worden wat inzake het mannenkiesrecht is gebeurd: dat zelfs Nolens zegt, tegen het kiesrecht is eigenlijk niets in te brengen.

Spreker zal nu nog iets zeggen over de 1e Kamer.

**DE VOORZITTER** kan dit niet toestaan; de tijd is verstreken, alle anderen hebben zich ook moeten beperken.

**DE ZEEUW (Rotterdam IV).** Uit moreel oogpunt kan de partij zich in geen enkel opzicht met stemplicht vereenigen, alleen al niet omdat men hen, die tegen het meedoen aan verkiezingen zijn, niet kan dwingen.

De evenredige vertegenwoordiging verder is nog niet voldoende voorbereid en daarom dient deze uit de resolutie gelicht.

Wat de herstemmingstaktiek betreft, als wij deze aanvaarden, zal ze in meer gevallen toegepast worden, dan vele partijgenooten vermoeden.

Vliegen's opmerking omtrent Rotterdam wijst daarop...

VLIEGEN dacht niet aan Rotterdam. Hij gelooft niet, dat daar van samengaan bij eerste stemming sprake behoeft te zijn.

DE ZEEUW: Als eens over de zaak werd gesproken, kon het wel eens zoo komen, dat toepassing ook daar noodig bleek.

In 1913 zijn door het niet tijdig ingrijpen van het P. B. twee zetels onnodig verloren gegaan.

ALBARDA: Het is volkomen waar, dat in het algemeen door ons de voorkeur moet worden gegeven aan het voeren van een zelfstandigen strijd bij de verkiezingen. Dan komt de propaganda voor onze beginselen het best tot haar recht en dan blijken ook de tegenstellingen tusschen ons en de burgerlijke partijen het duidelijkste. Hiëraan is vooral nu behoefte. Al zijn de vertegenwoordigers der partij in de openbare lichamen door de gevaren, die het geheele volk bedreigen, in een zekere dwangpositie geplaatst — men moet niet meenen dat wij ons tot kapitalisme en burgerlijke partijen genaderd gevoelen. Nooit was in ons hart de afschuw van kapitalisme en imperialisme zoofel, als nu wij de vreeselijke gevolgen ervan rondom ons zien. En wij willen niets liever dan tot den strijd tegen het kapitalisme nu de arbeiders oproepen.

Er moeten dan wel zeer gewichtige redenen bestaan voor de partijleiding, waarom zij nu aan de partij voorstelt als 't noodig is van het beginsel van den zelfstandigen strijd bij een eerste stemming af te wijken.

Maar gij moet toch in het oog houden, partijgenooten, dat het partijbestuur slechts op uitzonderingsgevallen het oog heeft. De partijleiding wenscht niets minder vurig dan gij, dat het aantal dier uitzonderingsgevallen heel klein zal zijn.

Maar zulke uitzonderingsgevallen dwingen ons toch tot een ongewoon optreden. Bij de a.s. Statenverkiezingen zal een beslissing vallen, voor het algemeen kiesrecht van 't allerhoogste belang. Van den uitslag in een enkel distrikt kan het afhangen of de weg naar het alg. kiesrecht geopend of versperd zal zijn. En nu is de bijzonderheid deze, dat bij de Statenverkiezingen niet zooals bij de Kamerverkiezing slechts op één kandidaat wordt gestemd. Bij Kamerverkiezingen is de zelfstandige strijd altijd de beste. Maar bij meervoudige verkiezingen kan de zelfstandige strijd soms tot verliezen lijden, die door samenwerking konden zijn voorkomen. Vliegen heeft dit al toegelicht met het voorbeeld van Franeker. Daarop had vooraf, o.a. in „Het Volk”, de aandacht der partij gevestigd moeten zijn. Dan zou misverstand zijn voorkomen.

Zal er nu, waar samenwerking plaats heeft, schade voor de propaganda en verlies aan élan worden ondervonden? Partijgenooten, dit hangt af van de wijze, waarop gij in die districten strijdt! (Applaus.) Voert in die districten een krachtige socialistische actie, en legt den arbeiders uit dat, als gij tegen uw neigingen in met een burgerlijke groep samenwerkt, dat dit dan niet beteekent verloochening van den strijd tegen kapitalisme en imperialisme, maar dat het is, omdat gij nu eindelijk het kiesrecht, waarvoor zooveel jaren lang offers zijn ge-

bracht, wilt bemachtigen. Het kiesrecht is voor ons geen doel, maar middel tot bestrijding van kapitalisme en imperialisme. Wij moeten dat middel nu gaan winnen (applaus). En als wij daartoe in enkele districten tot samenwerking moeten besluiten, dan mogen dogmatische overwegingen die in het algemeen juist zijn maar dan zouden falen, ons niet in den weg staan. Als wij dan tot samenwerking besluiten, is dat een nieuw offer, dat wij brengen om tot het middel en tot het doel te geraken! (Daverend applaus.)

De spreker wil voortgaan, doch de voorzitter verklaart zijn tijd voor verstreken.

Mevr. VAN KUIJKHOF (Amsterdam IX) verdedigt het amendement van de afdeeling, waarbij in de resolutie het vrouwenkiesrecht in de grondwet zal worden opgenomen. Alleen door onzen strijd principieel te voeren, kunnen we het élan verwekken onder de vrouwen, dat zoo noodig is voor onzen strijd.

Dat élan onder de vrouwen zal frisheid geven aan onze geheele beweging. Het zal de partij ten goede komen, de Kamerfractie tot steun zijn.

„Het politiek besef der vrouwen is ontwaakt”, heeft de minister gezegd. Welnu, laten wij zorgen, dat het politiek besef der vrouwen zoo sterk worde, dat de regeering gevoelt de noodzakelijkheid om niet alleen de beletselen uit de Grondwet weg te nemen, maar om het algemeen vrouwenkiesrecht in de Grondwet vast te leggen.

Daarom beveelt spr. aanneming van het amendement van Amsterdam IX.

MULLER (Arnhem) bespreekt het amendement-Arnhem, belangrijk niet zoozeer om de woorden waarin het is verrat, als wel om de toelichting erbij gegeven. De afdeeling wil „met alle ten dienste staande middelen ageren” om te voorkomen dat de grondwetsherziening mislukt. Bij die middelen behoort ook de demonstratieve algemeene werkstaking en dat is bij aanneming van de resolutie van het P. B. niet mogelijk. Als het congres het amendement-Arnhem aanneemt, kan bij verwerping door de Eerste Kamer, en in verband met den politieke toestand, deze demonstratieve werkstaking een machtig propaganda-middel zijn. Als dit zal gelukken zal ze in samenwerking met het N.V.V. moeten worden voorbereid.

BOOMSMA (Utrecht C) voegt zich onder de protestanten tegen de schriftelijke voorbereiding van het congres, doch niet onder hen, die tegen den spreektijd van vijf minuten protesteerden. Dat ging niet anders, de voorzitter moest zoo handelen in het belang van het proletariaat, dat hier in volkomen eenheid zich heeft uit te spreken.

Bij opstelling der resolutie is niet voldoende de aandacht gevestigd op het feit, dat bij afzonderlijk optrekken beide partijen op hun kandidaten meer stemmen zullen zien uitgebracht. Bij de herstemming kan men de kiezers dan beter op elkanders kandidaten over doen gaan. Franeker is geen exceptie. Men dient er om te denken, dat Franeker de Friesche Staten beheerscht.

DE VOORZITTER constateert, dat trots de 5 minuten spreektijd het debat toch tot zijn recht is kunnen komen en alle argumenten blijkbaar zijn kunnen worden uitgebracht.

VLIEGEN, de gemaakte opmerkingen beantwoordend, begint met op te merken, dat de brochure over het Vrouwenkiesrecht in overleg

met de Bond van Vrouwenclubs en de Commissie voor de Schriftelijke Propaganda zal worden samengesteld.

De voorbereiding voor het congres was kort, maar het betrof hier geen nieuwe dingen. Wij hebben nu 20 jaren gestreden voor het Algemeen Kiesrecht. Hier is een besluit te nemen en in onze partij moet een congres als dit in 14 dagen in elkaar kunnen worden gezet. Een tijd van 14 dagen van voorbereiding is voor onze afdelingen, die bij de pinken zijn, voldoende. Stemplicht is niet reactionair en te veroordeelen, zooals Den Helder zeide. De regering opent enkel de gelegenheid voor den gewonen wetgever stemplicht in te voeren. Als het er nu uitgaat is 't verboden ze in te voeren en daarom zeggen wij: laat het staan. Voor uitvoerige gedachtenwisseling is later natuurlijk voldoende gelegenheid. Er is iets voor en iets tegen, maar van reactionaire werking is geen sprake.

DEN HELDER is het daarmee niet eens; reactionair staat er niet in.....

VLIEGEN leest het amendement voor, waaruit blijkt, dat er gesproken wordt dat de reactie er een welkom middel in zal kunnen zien.

Het amendement-Rotterdam spreekt over dingen, die wij niet hebben te zeggen. Als er tegen de regering moet worden gestreden, dat is in den laatsten tijd toch wel duidelijk gebleken, wordt dat niet nagelaten en daarom behoeft de frase, want anders is het amendement niet, niet te worden ingelascht.

Het amendement van Amsterdam IX wil enkel duidelijker zeggen dat wij algemeen vrouwenkiesrecht in de grondwet willen zien opgenomen. Zooals het geredigeerd is, past het amendement niet in het stelsel van de resolutie, die stellingen uitspreekt, maar aan den wensch van IX kan worden tegemoet gekomen door „thans” in de resolutie te veranderen in „bij deze grondwetsherziening”. Een gevolg daarvan is, Wibaut merkt het terecht op, dat aan 't slot van de tweede resolutie het woord „spoedige” moet vervallen.

Rotterdam II stelde voor de ontbindbaarheid van de Provinciale Staten te laten vervallen. Spr. hoopt dat dat amendement zal worden verworpen.

Het amendement van Den Helder over het kiesrecht der militairen wordt overgenomen. Daarom dient aan het slot van I te worden toegevoegd: „terwijl het de schorsing van het kiesrecht voor militairen beneden den rang van onderofficier wenscht te doen vervallen”.

Het geven van kiesrecht aan militairen kan hier te lande geen kwaad. Toch kan het voorkomen, dat soc.-dem. partijen er voor strijden, dat de militairen worden uitgesloten van het kiesrecht. Hier is de toestand anders en dus heeft het P. B. geen bezwaar tegen overname.

De afdeling Arnhem wil toevoegen „alle ten dienste staande middelen” met het oog op de mogelijkheid van een demonstratieve staking. Het P. B. belooft u, partijgenooten, als die omstandigheden zich voordoen, dat dan zonder twijfel een nieuw congres zal moeten worden bijeen geroepen, waar deze zaak kan worden besproken. Thans is deze toevoeging overbodig en dienen wij ons aan de krachtige propaganda in het land te houden.

Wat nu de herstemmingen betreft, na 1902 is nog wel iets anders gebeurd, dan door v. Staal hier als aanhaling van Troelstra werd aangevoerd. Het is een kwestie van

taktiek en er is een woord dat zegt, dat als het noodig is, de taktiek desnoods 24 maal in een etmaal moet kunnen worden veranderd, als de omstandigheden evenzovele malen veranderen. Toch wil spr. eenigszins tegemoet komen en daarom wil spr. verwijzen naar de uitspraak neergelegd in de resolutie-Troelstra van 1914.

Wat nu het inboeten van zelfstandigheid betreft, samenwerking brengt altijd mee, dat er wederzijds iets moet gebeuren, dat in andere gevallen niet noodig is. Het P. B. zal echter alleen in de uiterste noodzakelijkheid bij eerste stemming samenwerken en zijn zelfstandigheid niet prijs geven. Dat zullen trouwens ook de andere partijen niet willen.

Hofland vroeg: zeg wat zij bedoelt. Welnu, dat is reeds in spr.'s inleiding gezegd: wij willen de vrije hand hebben en zullen de gevallen tot de absoluut noodzakelijke bepalen. Aan bloc-politiek wordt niet gedacht en samenwerking zal een hooge uitzondering blijven.

Rotterdam IV wil de evenredige vertegenwoordiging laten vervallen. Dat kan niet: het staat reeds jaar en dag in ons program.....

DE ZEEUW: Uit dit voorstel...

VLIEGEN: Maar er is geen ander voorstel. Dit is een regeeringsvoorstel dat wij hebben te aanvaarden, natuurlijk met dit voorbehoud, dat het door de Kamerfractie zoo noodig kan worden geamendeerd.

Spr. eindigt met te verzoeken de amendementen, die niet zijn overgenomen, te verwerpen. En dan gaan wij aan 't werk. Wat er van den kiesrechtstrijd zal komen hangt niet af van den inhoud van eenige resolutie, dat is spr. met mevr. Wibaut eens. Er moet door de partijgenooten worden gewerkt en aangepakt. (Applaus.) Het duurzame belang van het proletariaat staat hier op het spel en wij hebben al onze energie aan te wenden om de grondwetsherziening te doen gelukken.

Schaart u daarom als een onoverwinnelijke palanx achter het P. B. om de overwinning van het algemeen kiesrecht te bevechten.

Tot slot zegt spr., dat wij hier missen Troelstra, de bekwame aanvoerder van het proletariaat in Nederland in den kiesrechtstrijd, die door de kronkelwegen der bourgeoisie heen, altijd de rechte weg naar het doel wist te vinden. In naam van het proletariaat breng ik, zegt spr., daarvoor hulde en dank aan Troelstra. (Daverend applaus.) Wij kunnen deze dank en hulde het beste uitbrengen door te zorgen, dat gebroken wordt elke tegenstand tegen het algemeen kiesrecht. (Applaus.)

DE VOORZITTER vraagt welke amendementen worden ingetrokken. Behalve dat van Arnhem worden alle ingetrokken. Het amendement-Arnhem, dat om de toelichting een nieuw congres noodig maakt, wordt met slechts enkele stemmen vóór, verworpen.

Het amendement-Amersfoort om alleen samen te werken bij herstemming wordt eveneens met slechts enkele stemmen vóór verworpen. De door het P. B. gewijzigde resolutie wordt daarna met algemeene stemmen aangenomen.

## Rede van Camille Huysmans.

Het woord wordt gegeven aan onzen partijgenoot CAMILLE HUYSMANS tot 't houden der rede, door Vliegen reeds bij de opening van het congres aangekondigd. Hij wordt met



een donderend, langdurig applaus en gejuich verwelkomt. Hij houdt de volgende rede:

Het is mij een bijzonder genoegen u allen te groeten in naam van de Executieve der Internationale.

In de laatste tijden heb ik wel eens gehoord dat de Internationale dood is. Onze partijgenoot Gustave Hervé heeft ze in verschillende artikelen plechtig begraven. Ook in Duitsland heeft Heine over haar uitvaart bericht gegeven en zelfs in Holland, waar men doorgaans wel kalmer denkt, en waar de toestand, dat mag toch wel worden gezegd, min tragisch is, heb ik hier en daar hetzelfde denkbeeld hooren verkondigen.

Geachte partijgenooten, de Internationale is niet dood. De Internationale is nooit gestorven. De Internationale kan niet sterven. Zoolang er een revolutionaire arbeidende klasse bestaat, die voor doel heeft, over de gansche wereld, een beweging te leiden die een einde wil stellen aan de heerschappij van het kapitalisme, zoolang zal ook een internationale band noodzakelijk wezen tusschen de georganiseerde arbeiders van alle naties.

De Internationale zou dood zijn, zeggen de eenen, omdat zij den oorlog niet heeft kunnen verhinderen.

Het antwoord hierop is eenvoudig. De Internationale alléén heeft haar plicht gedaan. Maar zij had de macht nog niet om den oorlog te verhinderen. Méér nog. Wij wisten allen in 1914 dat zij nog de macht daartoe niet hebben kon. Zij heeft niemand bedrogen en zij heeft niemand willen bedriegen.

Anderen zeggen: „De Internationale is dood omdat de Duitse sociaaldemocraten vóór de oorlogskredieten hebben gestemd”.

Dit argument is ons ook niet afdoende. Een bepaalde houding van een onderdeel eener groep kan wel de eenheid dezer groep verbreken maar daarom niet het organisme zelf vernietigen. Is de Roomsche Katholieke Kerk verdwenen omdat Duitse Roomsche-Katholieke soldaten tegenover Belgische Roomsche-Katholieke soldaten in de loopgraven liggen aan beide oevers van den Yser?

Er zijn er zelfs die beweren dat de Internationale dood is omdat de socialisten hun vaderland verdedigen. Deze quakers-opinie heeft zelfs ingang gevonden bij sociaaldemocraten, die vergeten dat de zelfverdediging niet alleen een principieel is, gehuldigd door alle internationale congressen, maar zelfs berust op het zuiver menschelijk recht.

Anderen zeggen eindelijk: „De Internationale is dood omdat zij niets meer van haar laat hooren.”

Dit is eigenlijk het sterkste verwijt. Maar ik ken een Hollandsch spreekwoord dat zegt: „Een zwijgende visch is nog geen doode visch!” De latijnsche vertaling daarvan luidt in de schriftuur: „Tempus tacendi, Tempus loquendi!” Er is een tijd van zwijgen. Er is een tijd van spreken!

De Executieve der Internationale is nu van oordeel dat die tijd van spreken gekomen is. Maar indien zij heeft gezwegen, wil dat niet zeggen dat zij niet heeft gehandeld. Zij heeft geen enkel gunstig oogenblik laten voorbijgaan om handelend op te treden, in overeenkomst met haar plicht.

Wat zeggen inderdaad de resoluties van Stuttgart, Kopenhagen en Bazel?

Zij zeggen:

1e. Wanneer een oorlogsgevaar dreigt moet het Bureau alles doen om den oorlog te voorkomen.

2e. Wanneer de oorlog desniettemin losbarst, moet het bureau alles doen om aan dien oorlog een spoedig einde te maken.

Hebben wij dat gedaan?

Ik doorblader de kroniek van onze werkzaamheid:

Ziehier b.v. enkele grepen uit het agenda van de maanden October en November van 1912 toen het Balkansch oorlogsgevaar ook West-Europa bedreigde.

Op 7 October interpellatie in de Beiersche Kamer.

Op 10 October protest van Sakanoff in het Bulgaarsch Sobranje.

Op 10 October betooging tegen den oorlog te Praag.

Op 16 October manifest tegen den oorlog in Italië.

Op 17 October nieuwe betooging te Praag met Troelstra als spreker.

Op 20 October, vredesbetoogingen der Duitse en Engelsche leden van het parlement behorende tot de socialistische en arbeiderspartijen.

Op denzelfden dag, vergaderingen te Düsseldorf, te Dortmund, te Bremen, te Kiel, te Leipzig, te Berlijn, te Hamburg, te Dresden, te Spandau, te Kassel, te Frankfort en te Stuttgart.

Op 22 October interpellatie van Nemeč en Pernerstorfer in den Oostenrijkschen Reichsrat.

Op 28 October vergadering van het Internationaal Bureau te Brussel tot het inrichten van ons betoogingscongres te Bazel.

Op 28 October meeting te Brussel met Jaurès, Adler, Haase, Bruce Glasier, Roebanovitch en Agnini.

Op 30 October betoogingen in alle steden van Hongarije.

Op 31 October meeting te Dresden.

Op 1 November manifest der Oostenrijkers tegen den oorlog.

Op 1 November protest der arbeiders van St. Petersburg tegen den oorlog.

Op 4 November betoogingen te Weenen en in gansch Oostenrijk.

Op 10 November nieuwe betoogingen te Weenen en in gansch Oostenrijk.

Op 17 November meeting te Amsterdam met Vliegen, Molkenbuhr en De Swarte als sprekers.

Op 17 November meeting te Londen met Anseele, Ludwig Frank, Barnes, Drakoelès, Quelch en Keir Hardie als redenaars.

Op 17 November betoogingen te Bremen en te Hannover.

Op 17 November betooging te Christiania met Branting als redenaar.

Op 17 November meeting te Stockholm, te Malmö en in andere steden van Zweden.

Op 17 November betooging te Kopenhagen.

Op 17 November betooging te Parijs met Scheidemann, Vandervelde, Pernerstorfer, Roebanovitch en Macdonald.

Op 17 November betoogingen in 20 andere steden van Frankrijk.

Op 17 November internationale betoogingen: te Srasburg, waar Cachin moest optreden, te Rome met Hervé, te Milaan met Compère-Morel, te Londen met Longuet en Rognon, te Berlijn waar Jaurès moest spreken.

Op 21 November Fransch Partijcongres te Parijs.

Op 24 November Buitengewoon Internationaal Congres te Bazel.

Op 26 November beslagname van het Bazeler Manifest in Oostenrijk.

Op 28 November protest van Adler in het Oostenrijksch Parlement tegen de beslagname van het manifest van Bazel.

Enz. enz. (Luid applaus.)

En zoo voort tot op den vooravond van den 23sten Juli 1914.

Drie weken te voren vertelde men reeds in de wandelgangen van den Reichstag, dat bij het einde van den oogst een ultimatum door Oostenrijk aan Servië zou worden aangeboden. Maar niemand hechtte geloof aan die mededeeling, zooals ons in het Bureau werd verklaard. Nieuwe betoogingen werden nochtans georganiseerd, zoowel te Weenen als te Berlijn, te Boedapest, te Amsterdam, te Brussel, te Parijs en elders.

Ik vraag het u in gemeede: Welke partij, welke organisatie, welke politieke, sociale of godsdienstige groep heeft gedaan tegen den oorlog, wat wij hebben gedaan? (Luid applaus.)

Ik antwoord: geene!

Wij hebben ook niet alleen gesproken. Onze actie tegen den oorlog heeft voor gevolg gehad, dat honderden partijgenooten in de gevangenis zijn gegaan, onder het spottend gehuil van al diegenen welke ons nu verwijten dat wij den oorlog niet hebben kunnen verhinderen. (Luid applaus.)

De rechtchers, die ons in de vorige jaren hebben veroordeeld tot zwaren kerker, komen ons nu rekening vragen over de daad die zij zelve hebben bedreven. (Stemmen: Juist! Applaus.)

De kapitalistische regeeringen maakten den oorlog. Zij, zij vormden de geesten. Zij bliezen op de krijgstrompet. Zij schiepen het conflict. En toen hun misdaad verder ging dan zij waarschijnlijk hadden gewild, verweten zij ons schijnheilig, zij, de heerschers, de machtigen, de wapendenden, dat wij, de beheerschten, de zwakkeren, de ontwapenden, hun eigen wil niet hebben kunnen met geweld ontcrachten.

Op 24 Juli wordt het Oostenrijksch ultimatum overhandigd.

Op 25 Juli besluit de Executieve Jaurès, Adler, Molkenbuhr, Vaillant en anderen telegrafisch te raadplegen of het raadzaam is het Bureau bijeen te roepen.

Op 26 Juli besloot de Executieve in overeenstemming met de geraadpleegden het Internationaal Bureau saam te roepen voor 29 Juli, en op deze vergadering werd besloten de actie tegen den oorlog nog te versterken en het voorstel te ondersteunen waarbij het Servisch-Oostenrijksch conflict aan een scheidsrecht zou worden onderworpen. Tezelfder tijd reisden de afgevaardigden van Duitschland en Frankrijk terug met de opdracht te Berlijn aan te dringen opdat de regeering van Oostenrijk zich matige in haar aanspraken, en te Parijs aan te dringen opdat Rusland niet aan het conflict deel neme. De Engelsche en Italiaansche leden kregen de opdracht te Rome en te Londen hun best te doen om die actie te ondersteunen.

Op den avond van denzelfden dag had te Brussel de bekende groote Internationale meeting tegen den oorlog plaats, waar o. m. het

woord voerden: Vandervelde, Troelstra, Roebanovitch, Morgari, Keir Hardie en waar Jean Jaurès voor de laatste maal sprak.

In den namiddag van 31 Juli ontving ik een telegram uit Berlijn, dat Müller, in naam van den Parteivorstand, wenschte te confereren. 's Avonds te 11 uur werd mij getelefoneerd, dat Jaurès vermoord was.

Op 1 Augustus, 's anderendaags, te 5 uur 's morgens, was Müller ten mijnent en na een onderhoud met de Executieve in den voormiddag, reisden Müller en ik naar Parijs, met De Man als verslaggever.

Te half zeven 's avonds hadden wij een vergadering met de parlementaire fractie in het Palais Bourbon en 's avonds te half tien met het centraal bestuur van de Partij.

Wat Müller daar verklaarde weet u uit de artikelen laatst verschenen in de Fransche en Duitsche pers. Hij gaf den indruk dat, op dat oogenblik nog, de Duitsche fractie waarschijnlijk niet voor de oorlogscredieten zou stemmen. De Fransche partijgenooten verklaarden dat, werd Frankrijk aangevallen, zij de oorlogscredieten zouden moeten aannemen.

Mijn persoonlijk oordeel was — en dat werd tweemaal dienzelfden avond uitdrukkelijk geuit — dat, op dat oogenblik, de Duitsche partij zich moest onthouden. Mijn overtuiging was dat Frankrijk niet zou aanvallen, maar ik gevoelde de moeilijkheid van de positie der Duitschers, die ook nog later door Vandervelde werd erkend. Aan den eenen kant Frankrijk, het democratische Frankrijk. Aan den anderen kant Rusland, het czaristische Rusland! Ik dacht over den toestand wat Bebel in 1870 dacht:

„Stem ik voor de credieten,” zei hij, „dan keur ik de Pruisische politiek goed. Stem ik tegen de credieten, dan geef ik den schijn de politiek van Bonaparte aan te kleven.”

Dat scheen mij ook de positie van de Duitse sociaaldemocratie in 1914. Naar mijn oordeel moest er rekening gehouden worden met het Russische gevaar, na de geweldige propaganda onzer Duitse partijgenooten tegen het czaristische regiem, waarvan zij den terugslag in Duitschland gevoelden. Ik was tevens onder den indruk van al het booze dat in de Duitse socialistische kranten te lezen had gestaan vóór Augustus 1914; niet alleen over de Duitse politiek, maar ook over de „misdadige lichtzinnigheid” („die Frivolität”) der Oostenrijksche regeering.

Geachte toehoorders, u weet ook, dat in de laatste tijden Kautsky heeft kond gemaakt, dat hij ook voor onthouding was.

De oorlog brak uit op 4 Augustus.

In alle protesten mochten de sociaal-democraten in alle landen verklaren, dat zij geen verantwoordelijkheid hadden aan die misdaad.

België werd verwoest, en, ondanks zijn hardnekkigen tegenstand, overweldigd.

Wij werden afgesneden van de gansche wereld. Maar het eerste ordewoord dat door de Executieve gegeven werd, was: De betrekkingen tusschen het centrum en de aangesloten partijen hoog houden. (Applaus.) Wij voelden wel, dat op dat oogenblik aan een tusschenkomst of aan een beraadslaging van het gansche Bureau niet te denken was, noch van de zijde van Duitschland, noch van andere oorlogvoerende naties. Het was de hoogtijd der krijgsfurie. Van andere

kanten nochtans daagden ontwerpen op om de Internationale, die geen redding noodig had, te redden. Partijgenooten beeldden zich in, dat zij het beter konden en dat hernieuwde protesten voldoende waren om den oorlog te keer te gaan. Anderen voelden zich geroepen een internationale rol te spelen. Wij hebben dit alles laten gebeuren en, na de bezetting van Brussel, hebben wij uit eigen beweging het secretariaat naar Den Haag verplaatst. Daar zijn wij weder rechtstreeks en onrechtstreeks geregeld in briefwisseling gekomen met alle partijen, zoodat, indien de betrekkingen van de partijen onder elkaar — de betrekkingen van partij tot partij — niet altijd bestaan, de betrekkingen van de partijen met het centrum, met het Bureau in Den Haag, geen oogenblik hebben opgehouden. (Luid applaus.) Dat zulks niet altijd een gemakkelijke taak is geweest, behoeft niet gezegd. Dat het voor een Belg niet altijd aangenaam was te staan voor een sociaal-democraat die de credieten had goedgekeurd welke moesten dienen om zijn land te vuur en te zwaard te zetten, hoeft wel niet toegelicht. Maar ik aanzag het als mijn plicht zelfs geen woord te schrijven dat één der aangesloten partijen kon kwetsen. Ik wilde niet, dat later zou kunnen worden gezegd, dat wij eenige verantwoordelijkheid zouden hebben in het feit, dat een ons toevertrouwd wapen werd stukgeslagen door onze schuld. Ik was onder den indruk dat vooral in een eensgezinde, handelende Internationale ook de vertrapte en bedreigde nationaliteiten hun steun en hun herstelling konden vinden. Ik aanzag het daarom als mijn plicht mijn ambt te stellen boven mijn hart en mijn gemoed, en ik betreur het niet gebleven te zijn de internationale secretaris van alle aangesloten partijen over de wereld heen. (Luid applaus.)

Dit wordt mij wel eens euvel geduid. Er werd mij wel eens verweten, in den beginne, dat ik slechts een agent der Entente was en dat ik zoo het vertrouwen van sommige partijen had verloren. Nu, in den laatsten tijd, klinkt het liedje anders. Nu insinueert men dat ik ook aan Duitschland ben verkocht. (Gelach.)

W. P., wij hebben, voor den duur van den oorlog, de executieve zoo ingericht, dat zij het vertrouwen moet en blijft genieten van alle partijen der oorlogvoerende naties. De Belgische delegatie is gebleven voor het behoud van het vertrouwen der verschillende partijen en op uitdrukkelijk verlangen van talrijke aangesloten partijen. Dit was noodig, omdat diegenen welke van het congres der Internationale hun mandaat hadden ontvangen, dit mandaat ook moesten behouden. De Belgische delegatie is nog gebleven, omdat het een odium zou geweest zijn de Belgen tweemaal te treffen: éénmaal als Belgen, een tweede maal als sociaal-democraten. De Belgen hebben den oorlog niet gewild. De Belgen zijn de slachtoffers van den oorlog, en, hun een vertrouwenspost ontnemen omdat zij slachtoffers zijn, dat ware een daad van onrechtvaardigheid geweest! Dat is ook niet gebeurd. Dat hebben wij niet laten gebeuren, maar, om de partijgenooten der centrale mogendheden tegemoet te komen en hun een waarborg onzer onpartijdigheid te geven, hebben wij de Hollandsche delegatie aan de Executieve met gelijke rechten toegevoegd. Dat voorstel werd met algemeene stemmen der belanghebbende delegaties aangenomen. Wij hebben het

laten bekrachtigen door een votum van alle aangesloten partijen. Dit voorstel werd dan ook door alle partijen, min één onthouding, Frankrijk, goedgekeurd. Frankrijk onthield zich omdat het van oordeel was, dat de Executieve moest blijven waar en wat ze was.

Het Secretariaat en de Executieve, zooals zij nu zijn voor den duur van den oorlog, fungeeren dus door den wil van de gansche Internationale.

De eerste plicht der Executieve was te handelen.

Van alle zijden daagden vragen op tot bijeenroeping van het Bureau.

Wij zijn op die vragen niet ingegaan. Veronderstelt: we hadden het Bureau bijeengeroepen. Wij wisten nu, dat zekere partijen niet zouden komen. Konden wij, op dat oogenblik, een meerderheid uitspelen tegen een minderheid? Konden wij de minderheid dwingen? Daarin hadde ook de meerderheid nooit toegestemd. Dat was een slag in de lucht. Dat was misschien een volledige losscheuring. Zulke vrijeschutterspolitiek hebben wij dan ook niet willen volgen.

Ons doel is wel de partijen bij elkaar te brengen op tijd en stond, maar niet op zulke wijze. Onze plicht is een Bureauvergadering te beleggen met toestemming der verantwoordelijke partijen der oorlogvoerende naties.

In een vergadering zonder Frankrijk, Duitschland of Engeland mogelijk? Ons antwoord is: néén.

Van deze politiek nemen wij de volle verantwoordelijkheid over.

In zekere kringen werd ons dit euvel opgenomen en werden wij zelfs met resoluties gebrandmerkt. Wij hebben ons dit ook laten gevallen. Ongeduldige partijgenooten hebben dan ook elders internationale conferenties bijeengeroepen (gelach), maar u hebt kunnen vaststellen, dat de voornaamste belanghebbenden aldaar schitterden door hun afwezigheid en de conferenties zelfs hebben verloochend. Zulk resultaat kan zich een vrijwilligercorps getroosten, dat niet weet dat geduld een politieke deugd is, maar aan zooiets mogen wij ons niet blootstellen, wij, die zijn de vertegenwoordigers van een Internationale, die haar statuten wil zien eerbiedigen en tevens ook ietwat politieke ervaring heeft opgedaan.

Bij dit avontuur zal ik dan ook niet langer blijven stil staan. Ik zal maar zeggen, dat de bedoeling goed kon zijn, maar ik houd er nochtans aan te verklaren, in naam van mijn collega's, dat, ondanks alle mogelijke ontginningsplannen, het Bureau gevestigd is en gevestigd blijft in Den Haag. (Applaus.)

Om handelend op te treden moesten wij klaarheid brengen in den toestand.

Daarom was ons plan tweeledig:

1. De sociaal-democratische partijen der neutrale landen, der Entente-partijen en der Centralen, afzonderlijk doen beraadslagen over de 4 punten die de ondergrond zijn van alle vredesresoluties;

2. afzonderlijke delegaties in Den Haag ontvangen, om op die 4 punten verder in te gaan.

Zooals u weet vergaderden de neutrale socialisten in Kopenhagen op 17-18 Januari 1915, de Entente in Londen op 14 Februari 1915, de Centralen in Weenen op 20 April 1915.

Daar werden resoluties aangenomen, die zeker in alle punten niet overeenstemmen.

Maar te Kopenhagen, te Londen en te Weenen hebben de sociaal-democraten voor alle nationaliteiten het recht gevraagd over zichzelf te mogen beschikken.

Te Kopenhagen, te Londen en te Weenen hebben de sociaal-democraten gevraagd de democratisatie der diplomatie en de versterking van de parlementaire contrôle.

Te Kopenhagen, te Londen en te Weenen hebben de sociaal-democraten gevraagd de beperking der bewapening met het oog op een algemeene ontwapening.

Te Kopenhagen, te Londen en te Weenen hebben de sociaal-democraten zich aanhangers verklaard van het verplichtend scheidsgerecht in alle conflicten.

De bekrachtiging van deze vier punten, die den ondergrond vormen van de resoluties van Stuttgart, Kopenhagen en Bazel, was zeker een eerste stap. Wij kunnen rustig vaststellen dat, indien de leiding der gebeurtenissen gelegen had in de handen van sociaal-democraten, de oorlog nooit zou uitgebroken zijn. En morgen, wanneer de bourgeoisie zal hebben ingezien tot welken waanzin zij gedreven werd door haar innerlijken drang naar imperialisme, morgen zal zij slechts één uitweg vinden en dat is in de richting van onze denkbeelden. (A p p l a u s.)

Er ontbrak nog iets aan deze actie: dat was het preciseeren der verschillende punten waarover men het eens was in theorie. Om tot een practisch resultaat te komen; werd dan voorgesteld, vanaf Januari-Februari 1915, en door de Executieve aangenomen, de verschillende delegaties afzonderlijk naar Den Haag te doen komen om afzonderlijk met elke delegatie over haar positie en den toestand te beraadslagen. Daarna slechts kon men weten of het samenroepen van een Bureau-zitting doelmatic en mogelijk was. Dit voorstel vond bijtrekking bij bijna alle partijen, maar stuitte op het verzet van één, later van twee partijen. België, alhoewel bezet land, kwam officieel en legde zijn standpunt bloot.

Duitschland kwam een eerste maal officieus, een tweede maal officieel. Frankrijk antwoordde dat een komst in Den Haag zou aangezien worden als een onrechtstreeksche onderhandeling met Duitschland, iets wat onmogelijk scheen op het oogenblik dat de Duitsche legers een deel van Frankrijk bezetten en dat alle krachtsinspanning geconcentreerd was op zelfverdediging. Aanvankelijk waren de Engelschen bereid te komen. De benoeming van Henderson tot minister verplichtte de Engelsche delegatie haar komst uit te stellen. Thans geeft zij de voorkeur aan een conferentie te Londen, die nu voorbereid is.

Maar, ik voeg er bij, dat, wanneer men de verklaringen en resoluties dier verschillende groepeerings van Augustus 1914 vergelijkt met de resoluties en verklaringen der laatste dagen, de toestand, uit socialistisch oogpunt, meer toenaderend voorkomt.

Ik neem de Duitsche manifesten en redevoeringen vanaf Augustus 1914 tot December 1915.

Op 4 Augustus 1914 bevindt zich de Duitsche sociaaldemocratie onder den druk van het Russisch gevaar. Zij staat slechts op het standpunt van de zelfverdediging.

Op 2 December veroordeelt de fractie veel

scherper annexatie en de haat-propaganda welke in Duitschland werd gevoerd.

Op 10 Maart 1915 verklaart de fractie dat de tijd van vrede is gekomen, een vrede die niet in zich bevat de kiem van nieuwe oorlogen. De fractie treedt ook op voor betere behandeling der gevangenen.

Op 27 Mei 1915 veroordeelt de fractie wederom iederen veroveringsoorlog, in strijd met de conservatieven en de nationaal-liberalen.

Op 26 Juni 1915 verschijnt een vredesmanifest, waarin de buitenlandsche partijen worden opgewekt te arbeiden aan het herstellen van den vrede in Europa.

Op 20 Augustus 1915 verwijt de spreker der fractie aan den vijand, dat deze veroveringsplannen koestert en de toon zijner rede klinkt ietwat minder pacifistisch.

Maar op 9 December 1915 keeren we tot meer kalmte terug. De redenaar der fractie spreekt ook in naam der Oostenrijkers om te zeggen dat alle volkeren den vrede wenschen en Duitschland, dat vrij is van vreemde bezetting, voor plicht heeft de vredesactie in te leiden. Hij vraagt aan de regering de voorwaarden te kennen en onder dewelke zij bereid is vrede te sluiten, voorwaarden die moeten zijn gegrond op de integriteit en de economische ontwikkelingsvrijheid van het Duitsche rijk. Het Duitsche volk, zegt hij, moet niet leven boven de andere volkeren, maar naast de andere volkeren. In den loop van zijn rede gewaagt hij ook over het doel van den tegenstander, die het Duitsch militarisme wil vernietigen, waaronder de spreker verstaat de vernietiging van de Deutsche legers en hij verwerpt, onder allen vorm, de annexatie van Elzas-Lotharingen aan Frankrijk.

Klaarder nog spreekt de „Resolutie over de doeleinden van den oorlog”, die door het centrum der partij, alsook door de fractie, werd aangenomen. Daarin wordt alle annexatie veroordeeld, alsook de verzwakking van Oostenrijk en van het Turksche rijk. De fractie vraagt nog o. a. de vrijheid der zee, de open deur in alle kolonies en de opname van de clausele der meest begunstigde landen. In een bijzonder paragraaf wordt het wederherstellen van België gevraagd, een paragraaf, die door de censuur werd geschrapt en langen tijd in het buitenland onbekend bleef.

Hoe ontwikkelen zich nu de denkbeelden in Frankrijk?

Vanaf 4 Augustus 1914 staat de Fransche partij op het standpunt der zelfverdediging en zij klaagt Duitschland aan als brutalen aanvaller. Ook verkondigt zij de noodzakelijkheid van een strijd tot neerwerping van den vijand om hem een les te geven.

Op 24 December 1914 verwerpt de partij ook alle denkbeeld van annexatie, maar zij vraagt, dat „Elzas-Lotharingen vrij mogen terugkeeren tot het vaderland, dat deze provincies vrij verkozen hebben”.

Op 14 Juli 1915 vergt de partij de herstelling van het recht voor Elzas-Lotharingen en de vernietiging van het Duitsch militarisme.

Op 25 December 1915 eindelijk worden de denkbeelden van een duurzamen vrede nader uitgewerkt. En wat zijn die?

De kleine volkeren, als Servië en België, moeten in hun onafhankelijkheid worden hersteld.

Elzas en Lotharingen moeten aan Frankrijk worden teruggegeven en daarna zullen te ver-

tegenwoordigers dezer provincies het recht verkrijgen „plechtig te verklaren, zooals het hun verlegenwoordigers deden in de vergadering te Bordeaux, deel uit te maken van de Fransche gemeenschap”. De resolutie verwerpt het idee, dat de vernietiging van het Pruisisch militarisme zou wezen de vernietiging van het Duitsche volk. Vernietiging van het Pruisisch militarisme beteekent noch politieke, noch economische onderwerping. Het beteekent vernietiging van een systeem, dat het recht met de voeten trapt.

Eindelijk spreekt het manifest over de voorwaarden die een toenadering met de Deutsche socialisten mogelijk maken.

Deze voorwaarden zijn, dat de Deutsche sociaaldemocratie met daden bewijzen moet, dat zij het imperialisme en de veroveringspolitiek verwerpt, — dat zij aan de nationaliteiten het recht toekenne vrij te beschikken over zichzelf, — dat zij een protest uitte tegen de verkrachting der neutrale landen.

Ten slotte wijs ik nog op een paar alineas der resoluties die ons gewichtig schijnen met het oog op den toestand der partij in Deutschland.

Daarin wordt letterlijk gezegd:

„De socialistische partij beschouwt de scheiding die begint te komen tusschen de Deutsche imperialistische socialisten en de minderheid als een aanwijzing die hoop geeft op het hervatten der relaties. Het is de groei van die minderheid, die de eer van het internationale socialisme zal redden, en die misschien, indien de minderheid krachtdadig en helderziend is, de vernieuwing en het heil zal voorbereiden van het Deutsche volk. Het is in de macht van het Deutsche socialisme, het tijdsverloop te verkorten, waarin het internationale socialisme zijn weg zal kunnen hervatten.”

Maar om het verschil van de houding der Fransche en Deutsche socialisten te begrijpen, is het ook noodig, na te gaan welk het verschil is van hun toestand.

Deutschland is vrij van vijanden en de legers der centrale machten bezetten België, Noord-Frankrijk, Polen en Servië.

Frankrijk integendeel is gedeeltelijk bezet en de legers van Deutschland staan op 60 K.M. van Parijs.

Deutschland kan vrede willen, want het heeft een ontzaglijk onderpand.

Frankrijk kan slechts vrede willen, indien het zeker is niet als overwonnen natie te worden beschouwd en behandeld. Ik weet wel, dat de economische positie van deze landen niet algeheel overeenkomt met hun militaire positie. Maar in Frankrijk — en dat moeten de partijgenooten uit Nederland niet vergeten — staan alle veeren gespannen tot zelfverdediging, en, in die gemoedsstemming wordt toegeving als zwakheid beschouwd. Welke zou wel de gemoedsstemming in Deutschland zijn, indien het Fransche leger te Keulen stond en het Russische leger te Königsberg?

Ik voeg er nog bij dat de invloed dezer socialistische partijen gansch verschillend is.

In Engeland en in Frankrijk bezitten de arbeiders- en socialistische partijen doeltreffenden invloed en kan er wel moeilijk een oplossing worden doorgedreven welke regelrecht zou opdruischen tegen den wil der arbeidende klasse.

In Deutschland is de invloed der partij veel geringer en zien wij Bethmann-Hollweg nog niet verschijnen, zooals Lloyd George, voor het forum van de vereenigde vakbonden.

Bij de vergelijking van al deze resoluties voelt men wel dat de grootste moeilijkheid ligt in het probleem van Elzas-Lotharingen. Reeds worden ophelderingen en uitleggingen gegeven van beide kanten. Ons doel was — en dat zagen mijn collega's wel in — toen wij voorstelden de delegaties in Den Haag te ontvangen, deze punten in den kortsten tijd op te helderen.

Dat die mogelijkheid tot opheldering en toenadering openblijft is klaar.

Het gaat van zelf dat indien wij de resoluties der Fransche partij met de resoluties der Deutsche zoogenaamde minderheid wilden vergelijken, de mogelijkheid dier toenadering nog sterker zou uitkomen, vooral als men nagaat dat, volgens zekere beweringen, de zoogenaamde minderheid der Reichstagfractie de meerderheid der sociaal-democratische kiezers vertegenwoordigt.

In alle geval, u zult onmiddellijk hebben opgemerkt dat voor de eerste maal, de Fransche partij voorwaarden van toenadering formuleert, en, beter nog, ik sta onder den indruk, dat reeds verschillende dezer voorwaarden ten minste gedeeltelijk zijn verwezenlijkt.

Partijgenooten, ik heb het gevoel, dat wij op den goeden weg zij. Ook, indien men rekening houdt van het feit dat wij in Frankrijk insgelijks staan voor een minderheid, al is het ook een heel kleine minderheid.

Waarde partijgenooten, tot heden heeft de oorlog bewezen, dat het bijna onmogelijk geworden is een groote modern georganiseerde kapitalistische natie te bedwingen. Indien Deutschland vreemd gebied bezet, zoo beheerscht Engeland het rijk der zee. Tot nog toe heeft deze ontzaglijke oorlog volstrekt zijn doel gemist. En voor dit doellooze moorden zullen, op 31 Juli 1916, volgens de berekening van „The Economist”, overgenomen door Wibaut in „Het Volk”, de oorlogvoerende naties uitgegeven hebben aan oorlogskosten 103 miljard guldens, meer dan 214 miljard francs naar gewone koers, zonder te rekenen de vernietiging der dorpen en steden die in puin en asch werden gezet, — zonder te rekenen de pensioenen voor invaliden, weduwen en wezen, — zonder te rekenen de duizenden die werden geruineerd, — zonder te rekenen de duizenden die uit den oorlog heelhuids zijn gekomen, maar die binnen enkele jaren ten gevolge van dien oorlog ten gronde zullen gaan. Het aantal doden en geheel-invaliden zal dan beloopt tot 4 miljoen man en indien men de andere gewonden en vermisten mederekent, 16 miljoen man. Ziedaar waar ons gebracht heeft de imperialistische politiek.

Geachte partijgenooten, het was er mij om te doen hier vast te stellen dat het organisme, dat geboren werd te Parijs in 1889, op voorstel der Hollandsche delegatie, niet is dood gegaan om te believen aan een bourgeoisie die blijft wat ze is, of aan sociaal-democraten die soms vergeten wat ze zijn. (Stemmen: Zeer juist! Applaus.)

Ik wilde enkel vaststellen dat dit organisme alles heeft gedaan wat mogelijk was om de zending te vervullen, opgelegd door de resoluties van Stuttgart, Kopenhagen en Bazel.

Ik wilde eindelijk aantoonen dat de lijnen der politieke beweging niet gaan in een evenwijdige richting, lijnen die elkaar eerst in het oneindige kunnen ontmoeten, maar wel zich langzaam toespitsen in een richting die de

eenheid van het proletariaat over de wereld zal herstellen, tot waarborg van een duurzamen vrede.

De teekens daarvan zijn menigvuldig. Overal hoort men het woord verkondigen, dat de internationale eene politiek uitwerken moet, die staat boven den toestand der legers, een politiek die de wegwijzer moet worden voor een samenleving die naar uitkomst zoekt. Onlangs, 17 December, schreef mijn vriend Vandervelde in den Engelschen „Clarion” een artikel, dat ik in een Duitsche sympathieke vertaling las in de „Arbeiterzeitung” van Weenen. Hij schreef: „Ik geloof dat het oogenblik weldra zal komen dat de waarlijk socialistische elementen der Internationale verplicht zullen worden te verklaren wat zij denken over het probleem van Elzas-Lotharingen, of over de onafhankelijkheid of autonomie van Polen, of over de middelen om in de toekomst te verhinderen dat imperialistische of koloniale veroveringshonger nieuwe conflicten te weeg brenge.”

Deze woorden aanzie ik als een uitnoodiging, waarvoor antwoord komen moet.

Ziedaar wat er voor het oogenblik te zeggen valt. Over de andere landen en partijen is het niet noodig te spreken, omdat aldaar de moeilijkheden geringer schijnen. Iedereen voelt ook wel, dat de oplossing van het oorlogsprobleem en de eindbeslissing eigenlijk in het Westen liggen. Het Oostersche vraagstuk werd ten andere uitvoerig behandeld in het manifest van Bazel, dat nog als onze politieke leidraad geldt in de hedendaagsche verhoudingen.

De actie, die wij zijn begonnen, zullen wij voortzetten met geduld, voorzichtigheid en volharding, in het volle bewustzijn van onze verantwoordelijkheid. Op tijd en stond zal hierover verslag worden geleverd.

Wij willen de socialistischen der gansche wereld samenbrengen tot overeenstemming, opdat, indien de oorlog ontstond tegen onzen wil, de vredesvoorwaarden van zulken aard wezen, dat zij niet bevatten in zich de kiem van een nieuwe tragedie, opdat de arbeidende klas, die den last van de misdaad van anderen zal hebben te dragen, ook deze wereldcrisis te boven kome. Daarom is eenheid noodig. Die eenheid zal en moet wezen ons doel en onze kracht.

Wel hopen kapitalistische groepen, dat de duizenden gesneuvelde soldaten zich hebben geofferd aan Moloch voor het idee van naties-overweldiging.

Die ongegronde hoop zal te niet gaan, omdat, na den huidige roes ingezien zal worden waartoe leidt de imperialistische politiek. Daardoor moet het menschedom komen tot bezinning en hopen wij, dat het mogelijk zal wezen de tanden van het monster uit te rukken, opdat deze oorlog weze de laatste. (D a v e r e n d, langdurig applaus van het congres, dat oprijst en de Internationale zingt.)

DE VOORZITTER: De zeker voor ons allen bemoedigende rede van Huijsmans heeft op ons allen een diepen indruk gemaakt. Wij danken hem dat hij ze hier heeft uitgesproken. (A p p l a u s.) Wij hopen, dat die rede en het warme gevoel dat haar bezielde, zullen doordringen in de hoofden en de harten der arbeiders aller landen. Het gevoel van internationale samenhoorigheid moet hersteld en ik heb het gevoel dat Huijsmans' rede daartoe veel zal bijdragen. Huijsmans zelf dank ik hartelijk. Stel u zijn toestand voor. Zijn land overweldigd,

vernield, verwoest, verbrand door de legers van den vijand, duizenden landgenooten gedood en gewond, rouw en geweel alom. Daarbij de knelende gedachte dat onder die vijanden waren duizenden en duizenden sociaaldemocraten. En desniettegenstaande voert de internationale gedachte in zijn hart den boventoon. Dat is een daad van zelfbeheersching en heldenmoed, zooals op de slagvelden niet sterker gezien wordt. (D o n d e r e n d a p p l a u s.) Huijsmans heeft thans de vrijwillige ballingschap in ons land gekozen, om zijn taak als internationaal secretaris beter te kunnen vervullen. Wij zullen hem als een onzer beschouwen en hem in zijn zware taak voor het herstel der internationale betrekkingen en voor den vrede steunen met al de kracht die in ons is. (L u i d a p p l a u s.)

Dit einde van het congres heeft ons weer gebracht in die hooge internationale sfeer, waarin wij ons het best thuis gevoelen. Maar wij hebben hier in deze dagen belangrijk werk verricht inzake onze binnenlandsche politiek, dat ook van internationaal belang is. De hoofdoorzaak van de onvoldoende macht der Internationale tegen den oorlog lag in de onvoldoende macht der nationale partijen elk afzonderlijk. Dat is het wat veranderen moet. Wij zullen thans over Nederland een nieuwen stroom van socialisme laten varen. (A p p l a u s.) En wij zullen, op het oogenblik dat wij kunnen verwachten dat het nut zal hebben, de socialistischen van alle andere landen toeroepen: laat af van dat doelloos moorden, sluit u weer bij ons aan in het groote beschavingswerk der sociaaldemocratie. Leve de sociaaldemocratie! Leve de Internationale. (L u i d a p p l a u s.)

Het congres gaat uiteen.

De volgende afdeelingen waren op het congres vertegenwoordigd:

Aalsmeer, Aalten, Abbenbroek, Achtkarspelen, Aengwirden, Akkrum, Alphen a. d. Rijn, Almelo, Alkmaar, Amersfoort, Ammerstol, Amsterdam I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII en IX, Anna Parochie, Anna Paulowna, Apeldoorn, Appingendam, Arnhem, Assen, Alteveer, Abbekerk, Baarderadeel, Baarn, Balk, Barneveld, Beerta, Beetgum, Bergambacht, Bergum, Beverwijk, Bellingwolde, Berlikum, de Bilt, Bolsward, Borculo, Bourtagne, Brantgum, Breda, Brummen, Bussum, Buiksloot, Coevorden, Culemborg, Delft, Delfzijl, Deventer, Deinum, Dieren, Dirksland, Dodewaard, Driebergen, Dronrijp, Dubbeldam, Eindhoven, Eibergen, Enkhuizen, Enschedé, Engelum, Erica, Franeker, Franeradeel, Gasselternijveen, Geldermalsen, Goor, Gorinchem, Gorredijk, Gouda, 's Gravendeel, Groningen, Grouw, Grootebroek, Grijskerk, Giethoorn, Haaksbergen, Haarlem, Den Haag I, II, III en Scheveningen, Halfweg, Harkstede, Harlingen, Haren, Hattum, Heerenveen, Heerjansdom, Heerlen, Den Helder, Hengelo, Hillegom, Hilversum, Holwerd, Hoogeveen, Hoogezand, Hoorn, Houtgehage, Huizum, Hollandsche Veld, Hock v. Holland, Hiijum, Ierseke, Irnsum, den IJp, Jelsum, Jubbega, Kampen, Kerkrade, Kinderdijk, Koog-Zaandijk, Kollumerzwaag, Kolham, Krimpen a. d. Lek, Kralingsche Veer, Koudum, Landsmeer, Langendijk, Langweer, Laren—Blaricum, Leerdam, Leeuwarden, Lekkerkerk, Lekkum, Leiden, Lemmer, Limmen, Lippenhuizen, Lochem, Lonneker I, III, IV, V en VI, Lossen, Maastricht, Marsum, Marum, Medemblik, Menaldum, Meppe, Middelburg, Mariënborg-Vroomshoop, Midwolda, Neede, Nw. Amsterdam, Nw. Lekker-

land, Nieuwenhoorn, Nieuwebrug, Noordwolde, Noordgouwe, Nijmegen, Oldeboom, Olst, Oosterbeek, Opsterwolde, Oostzaan, Oostvoorne, Oude Pekela, Oude Tonge, Oudesluis, Oudendijk, Overdinkel, Peize, Petten, Poortugaal, Purmerend, Rhenen, Rockanje, Roordahuizum, Rotterdam I, II, III, IVa, IVb en V, Rottevalle, Rozendaal, Rijswijk, Ruinerwold, Sappemeer, Schagen, Scheemda, Schellingwolde, Scherpenzeel, Schiedam, Schildwolde, Schoonhoven, Schoten, Sliedrecht, Sneek, Soest, Spijkenisse, Stadskanaal II, Steenwijk, Stellendam, Stiens, Terzool Tiel, Tilburg, Tijnje, Trijnwaldsen, Twisk, Uitgeest, Ulrum, Ureterp, Veendam, Veenendaal, Veenoord, Velp, Velzeroord, Venhuizen, Venlo, Vlaardingen, Vlissingen, Voorburg, Vries, Wageningen, Warga, Watergraafsmeer, Weesp, 't Waar, Waddingsveen, Watergang, Westerbroek, Winkel, Winschoten, Winterswijk, Wirdum, Wieringen, Wildervank, Wolvega, Wormer, Wormerveer, Woudenberg, Wijhe, IJmuiden, Zaandam, Zalt Bommel, Zandvoort, Zeist, Zierikzee, Zuidhorn, Zutphen, Zuidwolde, Zwaagwesteinde, Zwolle, Zijndrecht en Utrecht A, B, C en D.

Verder waren aanwezig het Partijbestuur, vertegenwoordigers van de Kamerfractie, van den Bond van S.-D. Vr. Prop. Clubs, van de S.-D. Studieclub en van het Centraal Comité voor de Jeugd-Organisatie.

De door het Congres aangenomen resoluties luiden als volgt:

## **Resolutie in zake de Grondwets-herziening.**

### **I.**

Het Buitengewoon Congres der S. D. A. P. herinnert aan den grondslag der politieke actie, neergelegd in het beginselprogramma der partij: „het proletariaat kan den tegenstand der kapitalistische klasse tegen de overbrenging der bedrijfsmiddelen van particulier in maatschappelijk bezit slechts breken door de verovering der politieke macht. Voor dit doel hebben zich over de geheele wereld de arbeiders, die tot bewustheid van hunne taak in den klassenstrijd zijn gekomen, georganiseerd,” en aan het feit, dat als het voornaamste middel om tot die verovering der politieke macht te komen, de sociaal-democratie in alle landen steeds heeft gesteld: het algemeen kiesrecht, te veroveren waar men het nog niet had, te gebruiken daar waar het bestond.

De S. D. A. P. in Nederland, wier stichting het nauwste verband houdt met de erkenning van de gebiedende noodzakelijkheid van deze politieke actie van het proletariaat, heeft daarom van het begin van haar optreden af als eerste en voornaamste politieke eisch gesteld: de invoering van algemeen kiesrecht; in de laatste jaren daaronder steeds verstaand: algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen.

Door haren onverpoosden en steeds sterkeren strijd voor deze fundamenteele hervorming is de tegenstand die in den aanvang door schier alle burgerlijke partijen werd geboden, bij de partijen der linkerzijde gaandeweg gebroken en hadden de verkiezingen van 1913 voor resultaat het optreden eener regeering, die als haar voornaamste taak het tot stand brengen eener grondwetsherziening om te komen tot algemeen kiesrecht, moest aanvaarden.

Het Congres erkent, dat in de thans verschenen wetsontwerpen tot grondwetsherziening de verwezenlijking ligt opgesloten van wat door deze regeering bij haar optreden is toegezegd; het spreekt zijn waardeering erover uit dat de regeering, niettegenstaande de moeilijke tijdsomstandigheden, deze ontwerpen heeft ingediend op een tijdstip, dat de tot stand koming binnen deze parlementaire periode gewaarborgd schijnt, en besluit, dat de S. D. A. P. al hare krachten zal inspannen om elken openlijken of bedekten tegenstand, die tegen die tot stand koming zal worden geboden, te helpen breken.

Het Congres verklaart de Evenredige Verlegenwoordiging, zooals die wordt voorgesteld, te aanvaarden, doch vordert, dat ook de toepassing er van op eventueele verkiezingen voor de Eerste Kamer, in de Grondwet zal worden vastgelegd. Eveneens stemt het Congres er mee in, dat aan den gewonen wetgever invoering van stemplicht wordt overgelaten.

Is het Congres van oordeel dat het belang van het Nederlandsche proletariaat de tot stand koming van het voorgestelde eischt, het verklaart daarnaast met nadruk, dat uitbreiding van het kiesrecht alleen tot de nog uitgesloten mannen thans niet meer voldoet aan de eischen van den tijd. De volledige democratie die de sociaal-democratie ter bereiking van haar doel behoeft, eischt dat het kiesrecht ook wordt toegekend aan de vrouw. De politieke bewustwording der vrouw; het feit, dat zij in alle klassen steeds meer aan het maatschappelijk en economisch leven gaat deelnemen en in 't algemeen de groote belangen, die ook voor haar aan de uitoefening van het voornaamste politieke recht zijn verbonden, wettigen volkomen, dat reeds bij deze grondwetsherziening het kiesrecht op denzelfden grondslag aan de beide geslachten wordt toegekend.

Waar de regeering zelf in de toelichting tot hare voorstellen tegen het vrouwenkiesrecht geen principiële bedenkingen oppert en zij zelf door toekenning van het passief kiesrecht een principiël gewichtigen stap op den weg van de politieke mondigverklaring der vrouw doet, acht het Congres het uitgesloten, dat zij over het vastleggen van het algemeen vrouwenkiesrecht in de Grondwet haar veto zou uitspreken.

Het Congres acht verder het bestaan eener Eerste Kamer in strijd met de grondgedachte eener volledige democratische staatsinrichting, weshalve de afschaffing dezer Eerste Kamer door de S. D. A. P. wordt geëischt. Wanneer de Provinciale Staten het kiezerskorps voor de Eerste Kamer blijven vormen, dient althans de ontbindbaarheid dier Staten den invloed van de kiezers te waarborgen.

Het Congres acht den leeftijd der meerderjarigheid de aangewezen voor de verleening van het kiesrecht, terwijl het de schorsing der kiesbevoegdheid van militairen, beneden den rang van officieren, wenscht te doen vervallen.

### **II.**

Ten einde de tot stand koming van het meen kiesrecht voor mannen en vrouwen ter gelegenheid van de thans komende grondwetsherziening te bevorderen, besluit het Congres tot een krachtdadige schriftelijke en mondelinge propaganda voor bovengestelde eischen en tegen elke poging der tegenstanders om de grondwetsherziening te doen mislukken.

Het Congres besluit, met het oog op het



feit dat het groote internationale gebeuren de aandacht van het schijnbaar kleinere binnenlandsche belangen afleidt, het Nederlandsche proletariaat op te roepen om de kracht der kiesrechtbeweging tot het hoogst mogelijk peil op te voeren, ten einde elk gevaar voor de tot stand koming van het voorgestelde af te wenden en daarnaast de spoedige invoering van het algemeen vrouwenkiesrecht te verkrijgen.

Daartoe besluit het Congres alle afdelingen en federaties der partij op te roepen het werk der soc.-dem. Kamerfractie door een intensieve, aanhoudende propaganda door de verspreiding van daartoe bestemde geschriften en door meetings en andere vergaderingen voor de hierboven gestelde eischen, met alle kracht te steunen en roept de partijgenooten op hierbij alle vereischten ijver en toewijding te toonen. Het draagt aan het Partijbestuur op om op het daartoe meest geschikte oogenblik, in samenwerking met het N. V. V., door een groote landelijke demonstratie uiting te doen geven aan den wil van het Nederlandsche proletariaat.

Hierbij is in het oog te houden, dat versterking van de S. D. A. P., in alle geledingen, de noodzakelijke waarborg zal geven dat op het beslissende oogenblik de noodige kracht tot aanval en verweer niet ontbreken zal.

### III.

Doordien een der grootste gevaren voor de tot stand koming van het algemeen kiesrecht, vooral wanneer dit ook het algemeen vrouwenkiesrecht beteekent, dreigt van de thans nog rechtsche Eerste Kamer, krijgen de Statenverkiezingen, welke in 1916 gehouden zullen worden, meer dan gewone betekenis. Daarom draagt het Congres het Partijbestuur op vóór die verkiezingen al die maatregelen te nemen, welke het dienstig oordeelt om een dusdanige samenstelling van de Provinciale Staten te verkrijgen, als noodig is om de tegenwerking van de Eerste Kamer onschadelijk te maken. Waar en voor zoover noodig verklaart het Congres zich, in overeenstemming met de Congres-resolutie van 1914, bereid tot dusdanige samenwerking met die politieke partijen, die inzake de grondwetsherziening bereid zijn de regeering te steunen en het algemeen kiesrecht te verwezenlijken, als noodig en mogelijk zal blijken.

Den afdelingen der partij wordt naar aanleiding hiervan gewezen op haar verplichting dit jaar de kiezerskweek met buitengewonen ijver ter hand te nemen.

## Resoluties in zake de Ontwerpen van Treub.

(Sociale Verzekering.)

### A.

#### Het ontwerp-Ouderdomspensioen.

Het Congres der S. D. A. P.;

kennis genomen hebbende van het door de Regeering ingediende ontwerp betreffende de verzorging van ouden van dagen;

Constateerende, dat hetgeen bij dat ontwerp geboden wordt, bij verscheidene eischen der partij, inzonderheid wat betreft de leeftijdsgrens, de hoogte van het pensioenbedrag en de uitsluiting der bedeeden, aanmerkelijk ten achter blijft;

overwegende echter, dat het ontwerp

overigens geheel in overeenstemming is met het door de partij aanvaarde grondbeginsel, dat de kosten dezer pensioeneering geheel behooren te worden gedragen door den Staat;

roept de georganiseerde arbeiders en hunne vertegenwoordigers in het Parlement op, om met verleening van den meest krachtigen steun aan het beginsel van dit ontwerp, alsnog te trachten, meer in het bijzonder op bovengenoemde onderdeelen, de door de partij gewenschte verbeteringen te veroveren.

### B.

#### De ontwerpen Ziekte- en Invaliditeitswet.

Het Congres der S. D. A. P.;

kennis genomen hebbende van de plannen der Regeering inzake de Ziekte- en Invaliditeitsverzekering;

verwijzende voor wat betreft de eischen der partij ten opzichte der sociale verzekering in het algemeen naar de Resolutie daaromtrent vastgesteld op het Congres te Utrecht in 1911; overwegende, dat, vergeleken bij die der vorige Regeering, deze ontwerpen een flinke schrede voorwaarts zijn in de richting der eischen, die de arbeidersklasse op dit gebied heeft te stellen en in menig opzicht eene verbetering zijn te noemen, in het bijzonder voor wat betreft;

het zelfbestuur der verzekerden;

de opname der geneeskundige behandeling;

de uitbreiding der verzekering tot de losse arbeiders en dienstboden;

de mindere omslachtige organisatie;

de vereenvoudigde premiebetaling als gevolg van het vervallen van het plakzegelsysteem;

het in meerdere mate dienstbaar maken der verzekering aan het vraagstuk der algemeene volksgezondheid;

in aanmerking nemende evenwel, dat nog in vele opzichten deze ontwerpen verbetering behoeven, met name ten aanzien van de voorwaarden, omvang en hoogte der uitkeeringen;

het ten laste van het bedrijf brengen van het verhoogde ziekte- en invaliditeitsrisico;

de vrijstelling van de premiebetaling der lage loonen;

het bij het klimmen der jaren verminderen der invaliditeitsrente;

terwijl in de allervoornaamste plaats het zelfbestuur der verzekerden op veel doeltreffender manier tot zijn recht dient te komen, o.a. door meerdere autonomie der kringbesturen en meerderen invloed der verzekerden in de hogere organen der verzekering;

is van oordeel, dat het de plicht der georganiseerde arbeiders en hun vertegenwoordigers in het Parlement is, naast de aanvaarding van de bij deze ontwerpen voorgestelde verbeteringen en steun-verleening aan de Regeering, waar zij deze verbeteringen wenscht aan te brengen, met alle kracht er voor te strijden, dat deze ontwerpen aan de eischen zullen voldoen, die op het gebied der sociale verzekering door de arbeidende klasse worden gesteld.

## Resoluties in zake de Belastingen.

1. Het congres der S. D. A. P. spreekt als zijn overtuiging uit, dat ons belastingstelsel verbetering behoeft in democratischen zin en dat met name, overeenkomstig den eisch van het strijdprogram der partij, belastingen op de noodzakelijke volksbehoefte behooren te worden afgeschaft.

Voor zoover de tegenwoordige toestand van de rijksfinanciën aan de dadelijke vervulling van dezen eisch mocht in den weg staan, moet in elk geval alles worden nagelaten, wat den belastingdruk op de volksklasse nog zou vermeerderen, vooral nu de arbeiders en de kleine middenstand, zwaar onder de oorlogskrisis hebben geleden en daarentegen vele bezitters hun vermogen of inkomen zagen toenemen.

2. Door de buitengewone uitgaven voor de mobilisatie en andere nooduitgaven in verband met de oorlogskrisis, is de schuldenlast van den staat onrustbarend gestegen, waardoor de staatswerkzaamheid ernstig dreigt te worden belemmerd. Daarom moeten de schulden, aangegaan om de mobilisatiekosten en andere nooduitgaven te bestrijden, zoo spoedig mogelijk worden gedelgd met behulp van een belasting op oorlogswinsten en van buitengewone heffingen van de grootere vermogens en inkomens.

3. Versterking van de gewone staatsinkomsten mag niet worden verkregen uit beschermende invoerrechten. Deze zouden voor ons land beteekenen benadeeling van de groote meerderheid van het volk, gedeeltelijk ten bate van de schatkist, maar, voor een groot gedeelte ook, ten bate van de beschermde fabrikanten en grondeigenaars.

Het verdient daarom volledige instemming, dat de regering zich bij haar plan van belastinghervorming plaatst op vrijhandelsstandpunt.

4. De voorgestelde pensioenbelasting ten bedrage van een procent van alle inkomens van f 650 en hooger is voor de S. D. A. P. niet te aanvaarden, omdat zij een naar evenredigheid buitensporigen druk op de kleine inkomens legt.

In het algemeen bezwaar hebbend tegen het koppelen van bepaalde heffingen aan bepaalde maatregelen van wetgeving, omdat daaronder het beginsel van belasting naar draagkracht in gevaar wordt gebracht zou berust kunnen worden in de aanwijzing van een belasting naar het inkomen voor dekking van de kosten der ouderdomsrente, mits daarbij een stelsel van progressie als neergelegd in de inkomstenbelasting werd gevolgd.

5. Nu kan worden aangenomen, dat niet alle ingediende voorstellen in deze periode in behandeling zullen komen, behooren ter verkrijging van hetgeen dadelijk noodig zal zijn, die onderdeelen van het plan te worden behandeld, die het meest voldoen aan den eisch van democratie in het belastingstelsel, bijvoorbeeld de dividend- en tantième-belasting, de effectenbelasting, de vermogensbelasting, de successiebelasting en de registratie- en zegelrechten.

6. Ofschoon de herziening van de grondbelasting eerst na enkele jaren vruchten zal dragen, behoort daartoe reeds nu te worden besloten, zoodat vaststaat, dat deze belasting meer gelijkmatig zal drukken en het grondbezit zal bijdragen in de kosten, die binnenkort noodig zullen zijn voor betere salariering van staatspersoneel, onderwijzers, enz., voor onderwijshervorming en andere doeleinden.

7. Duurzame verbetering van den financiëlen toestand der gemeenten is een vraagstuk van groote urgentie. Bovendien behoort de staat die gemeenten, die bijzonder zwaar onder de oorlogskrisis hebben geleden, te hulp te komen door een buitengewone uitkeering.



